

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 27

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

17 листопада 2020 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2020

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 27):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 27 (м. Тернопіль, 17 листопада 2020 р.). -
Тернопіль, 2020.- 111 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

**МИРНЕ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ У КЛАСИЧНОМУ
ТА СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ НА ПРИКЛАДІ
МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ**

Тюфанова Галина Олегівна

*студентка 2 курсу магістратури, спеціальності «Міжнародне право»,
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

У сучасному взаємозалежному світі виникнення міжнародних спорів та їх врегулювання значно відрізняється від ситуації, що мала місце до виникнення глобальної системи миру та безпеки ООН. Якщо до її становлення *мирне вирішення міжнародних спорів* було лише способом мінімізації ресурсних втрат його учасників, то нині воно *є імперативним, хоч і «молодим», міжнародно-правовим принципом*, порушення якого не лише завдає збитків матеріального характеру, а й призводить до негативних репутаційних наслідків.

За висловом В.Е. Грабаря, наука міжнародного права є «наукою про мир», саме тому мирне вирішення міжнародних спорів можна вважати *центральним інститутом міжнародного права*. Питання його формування досі є дискусійним, оскільки деякі знані науковці (Ладиженський А.М., Буткевич О.В. та ін.) доводять стародавні витоки мирного врегулювання міжнародних суперечок, тоді як інші вчені (Пушмін Е.А., Левін Д.Б. та ін.) стоять на позиції відліку строку його існування від Гаазьких мирних конференцій.

Зважаючи на різноманіття засобів мирного вирішення міжнародних спорів, вважаємо за доцільне розглядати розвиток вищезазначеного інституту міжнародного права *на прикладі міжнародного арбітражу (міжнародного третейського розгляду)* як одного з найбільш уживаних механізмів мирного врегулювання.

Хоч зародження міжнародного третейського розгляду пов'язують з древніми цивілізаціями (Месопотамія, Стародавні Греція, Індія, Китай), однак, *вперше* міжнародний арбітраж як вияв мирного вирішення спорів на *системному рівні* буде закріплений вже у *класичному періоді МП*, а саме *в договорі Джея між Великобританією та США 1794 р.* Згідно з цим договором, було створено три змішані комісії з судовими функціями: 1) для встановлення кордонів між США і Канадою; 2) для розгляду позовів фізичних осіб у зв'язку з захопленням торгових суден (розглянула

565 справ); 3) для вирішення питань повернення США воєнних боргів. Одна комісія складалася з трьох осіб, дві інші - з п'яти кожна, до того ж всі члени комісій були американськими чи англійськими громадянами / підданими [2, с. 77].

Саме завдяки договору Джея *інститут міжнародного арбітражу набуває поширення* в європейському загальному міжнародному праві [3, с. 291]. Так, з 1794 року до Першої Гаазької мирної конференції було укладено більше 225 конвенцій про створення *третейських судів* і більше 100 конвенцій, які встановлювали, що спори повинні розглядатися *арбітражним шляхом*. Більше того, до завершення громадянської війни в Америці було проведено 13 арбітражів між Великобританією і США. Між європейськими ж державами за цей час було створено 24 третейських суди, а також 14 судів між європейськими і латиноамериканськими державами [4, с. 98-99].

Значною віхою в історії міжнародного арбітражу варто вважати *англо-американський арбітраж по справі крейсера «Алабама» 1872 року*, що стала найбільшим міжнародним спором за все ХІХ століття як за значенням сторін, що брали в ньому участь, так і за характером питань, які він зачіпав. Женевський арбітраж 1871-1872 року складався з п'яти осіб, які у співвідношенні четверо проти одного (англійця) винесли рішення на користь США, яке Великобританія повністю виконала [4, с. 99].

Науковець Нгуен Куок Дінь, аналізуючи справу крейсера «Алабама», дійшов висновку, що це був *перший випадок* винесення арбітражного рішення, в основу якого покладено *застосування норм міжнародного права* [5, с. 89].

Ця *справа посприяла створенню арбітражів для вирішення міждержавних спорів*. Підтверджує це той факт, що протягом 30-літнього періоду після розгляду «алабамського» питання було успішно розглянуто близько 100 справ [4, с. 99].

Водороздільною смугою формування мирного врегулювання міжнародних спорів, зокрема шляхом міжнародного арбітражу, стало проведення *Гаазьких конференцій миру 1898 та 1906-07 років* - перших конференцій, в ході яких розроблялись питання мирного вирішення спорів, що було втілено у прийнятті *двох конвенцій «Про мирне вирішення міжнародних сутичок» 1899 року та 1907 року відповідно*. Для нашої ж тематики важливим є те, що *Гаазька конвенція 1899 року* кодифікувала третейський розгляд як мирний засіб врегулювання міжнародних спорів, що лишилось незмінним і в Конвенції 1907 року [6].

Більше того, згідно із цими конвенціями у *1901 р.* у Гаазі була створена *Постійна палата третейського суду (чи Палата Міжнародного арбітражу)*, яка стала *першим світовим арбітражним механізмом вирішення міжнародних спорів*. Даний орган існує дотепер і

є компетентним щодо всіх випадків третейського розгляду. Попри назву, на постійній основі функціонують лише Адміністративна рада Постійної палати третейського суду і Міжнародне бюро (канцелярія) на чолі з Генеральним секретарем, яке відповідає за скликання третейського суду у випадку звернення щодо цього сторони конфлікту [7, с. 168-169].

Важливо зазначити, що **арбітражний порядок вирішення міжнародних спорів передбачений у ряді сучасних міжнародно-правових актів**: Статуті ООН 1945 р., в Американському договорі про мирне врегулювання 1948 р.; Європейській конвенції про мирне врегулювання суперечок 1957 р.; Протоколі Комісії з посередництва, примирення і арбітражу 1964 р.; Конвенції з морського права 1982 р.; Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 р. і т.д.

До того ж третейський розгляд закріплений у міжнародних договорах, укладених в рамках міжнародних регіональних організацій, наприклад у Конвенції з примирення та арбітражу НБСЕ 1992 р., та на рівні двосторонніх договорів, наприклад в Договорі про примирення, судовому вирішенні і арбітражі, укладеному між Великобританією і Швейцарією 1965 р. та ін. [8, с. 471-472].

У сучасному міжнародному арбітражному розгляді застосовуються норми міжнародного права. Разом з тим, сторони можуть домовитися **про врахування арбітражем й іншого права**. Прикладом цього є **справа Trail Smelter** 1935 р. (США проти Канади), де сторони домовилися про застосування як міжнародного права, так і права США [8, с. 472].

Цікавим є той факт, що загальне визначення **поняття «арбітраж»** без прив'язки до конкретного третейського органу було **дане лише у 2001 р.** Міжнародним Судом **ООН у рішення по справі «Делімітація морських кордонів і територіальні питання між Катаром і Бахрейном»**, у якому зазначається, що термін «арбітраж» у публічному міжнародному праві зазвичай стосується «врегулювання протиріч між державами з допомогою суддів, яких обирають ці ж держави, на основі поваги до права» [2, с. 82].

Отже, розглянувши мирне вирішення спорів крізь призму розвитку міжнародного арбітражу, можемо виділити наступні **опорні точки його розвитку в період класичного міжнародного права**: договір Джея 1794 р., «алабамський» процес 1872 р. та створення Постійної палати третейського суду у 1901 р. Закріплення міжнародного арбітражу чисельною міжнародною договірною практикою **сучасного періоду** свідчить про інтенсивно зростаючу роль досліджуваного нами засобу мирного вирішення міжнародних спорів та підвищення ступеня довіри держав до даного механізму.

Література:

1. Гринчак В.А. Мирні засоби врегулювання міжнародних спорів: підручник / В.А. Гринчак ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 324 с. – ISBN 978-617-10-0280-7.
2. Кононенко В. П. Судебное разрешение международных споров / В. П. Кононенко // Альманах міжнародного права. - 2014. - Вип. 5. - С. 76-84. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2014_5_12.
3. Буткевич О. В. Історія міжнародного права: підручник. — видання 2-ге, стереотипне—К.: Вид. Ліра-К, 2016. — 412 с. – ISBN 978-966-2609-51-6.
4. Ладыженский А.М. Мирные средства разрешения споров между государствами. / А.М. Ладыженский, И.П. Блищенко. – М., 1962. – 174 с.
5. Нгуен Куок Динь. Международное публичное право : в 2 т. – Т. 1: Формирование международного права. Кн. 2: международное сообщество / Нгуен Куок Динь, Патрик Дайе, Алэн Пелле; пер. с фр. – Киев: Сфера, 2000. – 440 с.
6. Конвенция о мирном решении международных столкновений // Міжнародний документ від 18.10.1907 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_938.
7. Бекашев К. А. Международное публичное право : учеб. / Л. П. Ануфриева, Д. К. Бекашев, К. А. Бекашев, В. В. Устинов [и др.]; отв. ред. К. А. Бекашев. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. — 784 с. - ISBN 5-482-00277-2.
8. Вылегжанин. А. Н. Международное право : учебник / отв. ред. А. Н. Вылегжанин. 2-е изд. — М. : Издательство Юрайт ; ИД Юрайт, 2010. — 1003 с. ISBN 978-5-9916-0598-4.

Науковий керівник: Кориневич Антон Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ЩОДО ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Бінус Аліна Костянтинівна

*студентка Інституту підготовки кадрів для органів Юстиції України,
група 04-18-02, Національний юридичний університет імені Ярослава
Мудрого, м. Харків*

В Україні на конституційному рівні гарантується рівність прав і забороняється дискримінація. Відповідно до ст. 24 Основного Закону громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [1]. Більш того, загальні принципи рівності чоловіків і жінок та недопущення дискримінації, у тому числі у сфері праці, закріплені рядом міжнародних актів: Загальною декларацією прав людини (1948 р.) [2], Конвенцією ООН «Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок» (1979 р.) [3], Конвенцією МОП «Про дискримінацію у галузі праці і занять» (1958 р.) [4].

Тим не менш, не зважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, які гарантують рівність прав і забороняють дискримінацію у будь-якому її прояві, повертаючись до досліджуваного нами питання, в Україні на 2019 рік було зафіксовано 26% розриву в оплаті праці чоловіків та жінок. Згідно із даними Європейської економічної комісії ООН показник гендерного розриву у рівні щомісячної заробітної плати в Україні становить:

- У 2017 році – 21, 2%.
- У 2016 році -25, 3%.
- У 2015 році – 25,1%.
- У 2014 році – 23, 7 %.

Дослідженням питання гендерної нерівності у сфері оплати праці також займається Державна служба статистики України. Виходячи з аналізу статистики, можна дійти висновку, що заробітна плата у чоловіків вище ніж у жінок у всіх сферах діяльності. Найбільший розрив в оплаті праці наявний у сфері авіації – жінки тут заробляють на 42% відсотки менше ніж чоловіки. В той же час, найменшими показниками наділені сфери водного транспорту (жінки отримують на 2,4% менше) і адміністративного обслуговування (на 2,1 менше) [5].

Проаналізувавши наведену статистику, можна дійти висновку, що проблема гендерного розриву в оплаті праці в Україні дійсно наявна, тому

пропонуємо розглянути засоби її вирішення. По-перше, потрібно застосувати зміни до законодавства та врегулювати гендерну складову оплати праці. Статтею 2 КЗпП України закріплено право на працю як право на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, – включаючи право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, але у законодавстві не закріплено права на рівну оплату праці чоловіків та жінок. Хоча від 17.10.2019 р. до ст. 2-1 КЗпП України було внесено зміни, а саме: заборона будь-якої дискримінації у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників в тому числі і залежно від статі, але механізму реалізації рівного підходу до оплати праці чоловіків та жінок на практиці не передбачено. Глава VII КЗпП «Оплата праці» не враховує гендерного аспекту [6].

По-друге, державою мають бути запроваджені певні проекти та плани, спрямовані на усунення дискримінації у будь-яких її проявах. В Україні Розпорядженням КМУ від 05.09.2018 р. № 634-р був затверджений Національний план дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року [7]. Цим планом передбачено проведення моніторингу розриву в оплаті праці, враховуючи стать, вид економічної діяльності протягом 2019 року; здійснення аналізу законодавства в сфері праці відповідно до Конвенції МОП та анти-дискримінаційних директив ЄС до Угоди про асоціацію України та ЄС про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, розроблення рекомендацій щодо удосконалення нормативної бази в сфері праці протягом 2020 року; запровадження і регулярне здійснення моніторингу виконання законодавства про працю в частині забезпечення прав жінок та гендерної рівності. Нажаль, результатів проведеного у 2019 році моніторингу в відкритому доступі нема, але було створено Проект Закону про працю з метою реформування законодавчого регулювання в трудових відносинах.

Отже, враховуючи вищенаведене, в Україні наявна проблема гендерної дискримінації у сфері оплати праці, але існують шляхи її подолання, та законодавець застосовує певні зміни, що у перспективі повинні змінити становище. На нашу думку, найдоречнішим буде внести зміни на законодавчому рівні, які зможуть вплинути на ситуацію та, згодом, подолати проблему дискримінації у будь-яких її проявах.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Загальна декларація прав людини: Декларація Організації Об'єднаних Націй від 10.12.1948 р. № 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 18.12.1979 р. № 995_207. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
4. Про дискримінацію в галузі праці та занять: Конвенція Міжнародної організації праці від 25.06.1958р. № 111. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161
5. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
7. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року: Розпорядження КМУ від 05.09.2018 р. № 634-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-%D1%80#Text>

Науковий керівник: Луценко Олена Євгенівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Бондик Радіон Вадимович

студент ІІ групи, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Пандемія вірусу COVID-19 стала найбільш масштабною за останні 100 років. Зміни які вона привнесла і ще буде привносити будуть впливати на світ і суспільство ще не один рік. Ставши каталізатором змін, пандемія призвела до збільшення швидкості протікання політичних та економічних процесів. Ринок праці, мабуть, одна із тих сфер сучасного суспільного життя на які викликаний вірусом карантин вплинув першим. В нових умовах країни намагаються підлаштувати

національне законодавство під реалії життя, враховуючи зміни, що об'єктивно відбулися.

Щодо України, то можна сказати, що пандемія відкрила та поглибила проблеми, які існували в сфері зайнятості до цього. Проте, відповідно до підрахунків інвестиційної компанії «Dragon Capital», число безробітних в Україні, то за квітень 2020 р., зросла з приблизно 9 до 20 %. Зазначається, що із 17 млн робочих місць, що включають і тіньову економіку, 3,4 млн Україна втратить [5].

Згідно даних Міжнародного відділу ЦК Профспілки, карантин негативно вплинув на фінанси українців. Так, 69% українців відчули погіршення фінансового становища; 38% людей відчули негативні наслідки спалаху коронавірусу, що виявляється у зменшенні доходу їхніх родин; 16% громадян – позбулися доходу, а 14% осіб втратили роботу. У березні 2020 року показник індексу очікуваної динаміки безробіття склав 168,9%, що на 35,5% вище за показник минулого місяця [4].

Перебої у роботі підприємств, незалежно від їх розміру, втрата робочих місць, значне зниження доходів наших громадян, зупинка роботи метрополітенів, припинення міжміського і міжобласного автомобільного, залізничного та авіасполучення, змусили багатьох людей набути нового досвіду – працювати з дому, скориставшись можливостями, що пропонують сучасні технології. Водночас, на регіональних ринках праці України відбулося активне зростання кількості вакансій на віддалену роботу. Отже, новою тенденцією на ринку праці в регіонах України, пов'язаною із коронавірусною хворобою «COVID-19», стало – перетворення віддаленої роботи на раптову реальність. Це має дати імпульс для проведення діджиталізації в службі зайнятості, що є безумовно позитивним явищем.

Щодо міжнародної ситуації, то є очевидним, що світ стрімко змінюється, руйнуючи традиційні уявлення про міжнародну безпеку і форми взаємодії між державами. Інститути багатостороннього співробітництва, на думку фахівців Міжнародного центру політичних досліджень, знаходяться в глибокій кризі. Держави все менше довіряють одна одній. Нетрадиційні глобальні загрози зростають.

Не лише Україна зіткнулася із цілим рядом проблем, викликаних пандемією. Багато розвинутих європейських держав не можуть пристосуватися до нових умов, що призводить до великих економічних витрат.

Німеччина, як і інші європейські країни, зіткнулася із серйозними проблемами на ринку праці. Але деякі галузі, навпаки, відчувають гострий дефіцит робочих рук і відчайдушно шукають людей. Перш за все це сільське господарство, оскільки в даній виді діяльності

працівники можуть безперешкодно працювати із дотриманням соціальної дистанції. У той же час безліч тих, хто працював у сфері надання послуг, але у державних підприємствах тимчасово залишилися без зарплат або зовсім звільнені. Як ніколи затребувана робота кур'єрів, у тому числі в аптеках, що доставляють ліки хворим на самоізоляції, їжу тощо. Зараз у Німеччині також підвищений попит на репетиторів і онлайн-вчителів.

Італійський ринок праці ніколи не відрізнявся особливою гнучкістю, а з приходом такого важкого випробування, як пандемія, його, як пророкують фахівці, очікують нові потрясіння та революційні зміни. Італійцям сподобалася робота на дому, вони готові на зниження зарплати, щоб не повертатися в офіс

З урахуванням карантину у Британії мільйони трудящих сидять сьогодні по домівках. Британії насамперед потрібні лікарі та медсестри, яких не вистачає катастрофічно. Місцеві госпіталі також шукають помічників лікарів, санітарів і прибиральників. Контактним центрам країни, на яких у період пандемії сильно збільшилося навантаження, потрібні телефонні та інтернет-оператори.

Нинішня пандемія завдала більш ніж відчутного удару по французькій економіці. За місяць після того, як було оголошено надзвичайний санітарний стан і введено суворий карантин, цілі галузі, такі як готельний і туристичний бізнес, виявилися нежиттєздатними, сотні тисяч підприємств закрилися повністю або частково. У зв'язку з тим, що всі торгові центри, ресторани, готелі закриті, гостро постало питання їх охорони, а це значить, що охоронці також нині дуже актуальні. Всі ці спеціальності, зауважимо, які не дуже були престижні у довірусну епоху, зараз переживають свого роду пік популярності, як, втім, і ті скромні професії, що мають відношення до забезпечення громадян продуктами харчування. З торішнього списку професійних преференцій, де домінували працівники ІТ сфери, у нинішньому залишилися лише фахівці із інформаційної безпеки.

Пандемія коронавірусу радикально змінила ринок праці у США. За чотири тижні карантинних заходів країна втратила більше робочих рук, ніж із великими труднощами придбала за останні 11 років відновлення після фінансової кризи. Зараз у десятку найбільш затребуваних професій у США входять медсестри, продавці і касири, сортувальники, кур'єри. Гострий дефіцит робочих відчувають у сільському господарстві, де велика частка трудових мігрантів. Найбільше скорочень у США очікується серед низькооплачуваних робітників, яким і без того важко утримувати сім'ю у період пандемії [3].

Під кінець слід зазначити, що реальність сьогодення це – пандемія COVID-19, яка беззаперечно змінить ринок праці. Втім, вплив пандемії на ринок праці не зводиться до появи тимчасового попиту на медичні професії. На ринку робочої сили очікуються тектонічні зрушення. На наш погляд, епоха великих офісів закінчилася: компанії у різних країнах, у тому числі й в Україні, вирішать, що до пандемії витрачали на оренду офісних приміщень занадто великі гроші. В офіс повернуться найнеобхідніші співробітники, інші продовжать працювати із дому, перейдуть на фріланс або на часткову зайнятість. Після закінчення пандемії на ринку праці може зрости попит на такі професії як антикризовий менеджер, експерт із цифрової трансформації.

Український законодавець також оперативно відреагував на зміни в сфері зайнятості, адже ще 25 березня 2020 року були внесені суттєві зміни до КЗпП, щодо перегляду визначення трудового договору (ключового поняття в трудовому праві), введення дистанційної роботи та гнучкого робочого часу.

Отже, цілком логічно буде підсумувати, що пандемія коронавірусу привнесе до сфери зайнятості держав невідворотні зміни, які матимуть значний вплив на існування і тенденції розвитку даної сфери суспільного життя. В таких умовах держави мають реагувати швидко та рішуче, намагаючись мінімізувати негативний вплив карантину та використати нові тенденції та можливості задля власної економічної вигоди, а пересічні громадяни – не просто сподіватися на допомогу держави, а слідкувати за ринком праці, за новими актуальними сферами зайнятості та намагатися забезпечити себе за рахунок власних сил.

Література:

1. Pritula M. Организация удаленной работы сотрудников. URL: <https://pritula.academy/remote> (Accessed 20 March 2020)
2. Лавриненко Л. Взаємодія ринку освітніх послуг та ринку праці: особливості та сучасні тенденції. Збірник наукових праць ЛОГОС, 2020, с. 45-48.
3. Лавриненко Л. Ринок праці на карантині та професії які будуть затребувані після пандемії COVID-19. Збірник наукових праць ЛОГОС, 2020, с. 56.
4. Міжнародний відділ ЦК Профспілки: звіт МОП про наслідки пандемії COVID-19. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7725-mop-mayzhe-25-mlyonv-pracvnikv-u-svt-mozhut-vtratiti-svoyi-roboch-mscya-cherez-covid-19.html>.
5. Кульницький С. Український ринок праці під впливом пандемії COVID-19: стан та оцінка перспектив розвитку: Центр дослідження соціальних комунікацій НБУВ URL:<http://nbuviar.gov.ua/>

Науковий керівник: Серета Олена Григорівна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕТИПОВИХ ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Душлюк Анна Вікторівна

студентка III курсу, Таращанського державного технічного та економіко-правового коледжу

Сучасна цивілістична доктрина перебуває лише на етапі констатації необхідності пояснення феномену нетиповості без вироблення пропозицій щодо його ролі у цивільному праві. Розгляд нетиповості у цьому ракурсі варто пов'язувати як мінімум із двома причинами. По-перше, це інтенсивний розвиток суспільних відносин та завдяки цьому детермінація появи нових або трансформації чи ж навіть видозміни тих або інших об'єктів права. Прикладами можуть стати електронні гроші або «перетворення» Інтернету з технічної мережі на ринок для обороту прав інтелектуальної власності. По-друге, це суперечливість та неоднозначність чинного законодавства, що впливає на розуміння певного об'єкта та його правового режиму. Розвивається поняття об'єкта права і з виникненням таких вельми специфічних об'єктів, як, наприклад, машинно-місце, біржове місце, біоресурси, людські органи та ін. Так, у зв'язку із щільною забудовою в містах та відсутністю вільних місць для стоянок автомобілів і будівництва гаражів стали користуватися великою популярністю місця для автомобілів під багатоквартирним житловим будинком. Власники квартир фінансують і набувають ділянку в підвальному приміщенні, використовувані ними для стоянки автомобіля. Неоднозначним у науці цивільного права віднесення до об'єктів цивільного права та інше, які, як відомо, можуть так чи інакше купуватися і використовуватися. Крім цього, ставиться питання й про віднесення клітин людини до об'єктів цивільних прав. Тобто людські органи, тканини, анатомічні матеріали, будучи лікувальними, медичними засобами, що дозволяють вирішувати проблеми фізичної особи, є тим благом, яке фігурує в правовому середовищі, а тому можуть бути віднесені до об'єктів цивільного права.

Одним із яскравих прикладів неоднозначності є такий об'єкт, як газопровід, для визначення правового режиму якого варто його розглянути крізь призму сутності нерухомості. Магістральні газопроводи є об'єктами, обмеженими в цивільному обороті, оскільки можуть перебувати тільки в державній власності, тобто належати лише певним учасникам цивільного обороту. А яким саме об'єктом є багатоквартирний житловий будинок? Це «фантомний» об'єкт. Як і в прикладі з квартирою, будинок мабуть (візуально) існує, однак права його приналежність будь-кому і сутність у відриві від інших об'єктів, поміщених в ньому (квартир, допоміжних і нежилых приміщень) залишаються нез'ясованими. Якщо квартири та інші приміщення в будинку є об'єктами права, що належать певним особам, то об'єктом якого права є сам багатоквартирний будинок? І чи є він об'єктом права взагалі, якщо складається з інших об'єктів, без яких він існувати фізично не може? Іншими словами, якщо гіпотетично «витягти» з будинку квартири та інші приміщення, то будинку як такого бути не може ані в фізичному, ані в правовому сенсі. Багатоквартирний житловий будинок не може продаватись, даруватись, тобто він не перебуває в обороті. На багатоквартирний житловий будинок комунального житлового фонду не встановлено право власності, а лише міститься інформація про те, що він враховується на балансі органу місцевого самоврядування. В обороті існують і «негідні об'єкти», наприклад, корпоративні права, які продаються, купуються, успадковуються, закладаються, хоча об'єктами не є. Належним об'єктом у цих випадках повинні виступати права на частку в статутному капіталі.

Література:

1. Крат В. Нетипові об'єкти цивільних прав // Право України : юридичний журнал. Науково-практичне фахове видання. Спецвипуск / Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України. – Київ, 2010. – № 12. – С. 62-67. – ISSN 0132-1331

Науковий керівник: Голобородько Наталія Володимирівна, викладач юридичних дисциплін I категорії, Таращанський державний технічний та економіко-правовий коледж

ПЕРВИННИЙ ЗАХИСТ ТВОРІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Казміренко Діана Юріївна

студентка IV курсу, Таращанського державного технічного та економіко-правового коледжу

Технічний прогрес надав можливість ділитись результатами своєї інтелектуальної діяльності з іншими через мережу Інтернет, проте не зміг забезпечити захист прав, які виникають на підставі цього. Саме тому питання захисту авторських та суміжних прав в мережі Інтернет потребує детального дослідження.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що з появою цифрових технологій та можливості публікації як власних творів, так і творів інших авторів постає питання попередження правопорушень та захисту авторських та суміжних прав в мережі Інтернет.

Захист на етапі до порушення: 1) обмежена функціональність – автори розповсюджують програми, які не здатні друкувати документи або зберігати їх у пам'яті комп'ютера; 2) «годинникова бомба» – автор розповсюджує повноцінний об'єкт авторського права, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим; 3) захист від копіювання, тобто автор встановлює кількість разів, коли файл може бути скопійований; 4) криптографічні конверти – твір зашифровано так, що доступ до нього можливий з використанням ключа до шрифту; 5) контракти-угоди «наскрізного клацання» укладені через Інтернет, це – дозволи автора на використання творів; 6) запобіжні заходи: попередня публікація матеріалу на традиційному матеріалі, підтвердження факту існування твору на певну дату, засвідчення в нотаріуса дати створення твору, запис на лазерному диску і поміщення в архів або веб-депозитарій; 7) клірингові центри – автор надає центру право ліцензувати свої права на твір, центр приймає плату від користувача і передає її володільцеві авторських прав

У разі порушення авторських прав у мережі Інтернет, можуть застосовуватися ті ж способи захисту, що застосовуються у разі їх порушення у реальному середовищі.

Законом внесено низку змін та доповнень до Закону «Про авторське право і суміжні права» власне у частині захисту авторських та (або) суміжних прав у мережі Інтернет. У разі порушення авторських прав у мережі Інтернет, можуть застосовуватися ті ж способи захисту, що застосовуються у разі їх порушення у реальному середовищі. Норми ж нової статті 52-1 закріплюють особливості захисту у разі порушень авторських і (або) суміжних прав у цифровому середовищі.

Відповідно до нововведень, при порушенні будь-якою особою авторських і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт таких прав (заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення.

Імперативно встановлено, що заявник звертається із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката. З одного боку такий законодавчий підхід забезпечить кваліфіковані (грамотні) звернення до власників веб-сайтів про усунення порушень. Можна розглянути наступні можливі вирішення проблем пов'язаних із захистом порушених прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет: реформувати державну політику щодо регулювання відносин в даній сфері; застосування легальних механізмів саморегуляції користувачів в Інтернеті.

Література:

1. Капіца Ю., Рассомахіна О. Спеціальні механізми захисту авторського права і суміжних прав в Інтернеті / Ю. Капіца, О. Рассомахіна // Інтелектуальна власність. – 2012. – № 4. – ст.12-19.

Науковий керівник: Голобородько Наталія Володимирівна, викладач юридичних дисциплін І категорії, Таращанський державний технічний та економіко-правовий коледж

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

*Пулявська Марія Ігорівна
студентка IV курсу, Таращанського державного технічного та
економіко-правового коледжу*

У 2019 році в Україні почав діяти новий «Закон про аліменти». Його основне завдання: підвищити відповідальність при можливій відмові від виплати батьком або матір'ю аліментів на одну дитину, двох або більше спільних дітей. З кожним роком кількість розлучень зростає, а відповідно до цього постає питання про виплату аліментів. Згідно зі статистикою, на 2017 рік припало 33 тисячі розлучень, а у минулому, 2018, їх кількість зросла до 54 тисяч. Подружжя може домовитися, укласти договір і визначити: порядок, строк, умови, розмір сплати аліментів. Договір має бути нотаріально посвідчений. У разі невиконання договору, аліменти

будуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Однак більшість сімей не вкладає такий договір, тому після розлучення часто проблема аліментів є актуальною. Раніше неплатники ігнорували закон, переховувались, різними способами і методами уникали покарання. Змінами в законодавстві передбачено спрощену судову процедуру, відповідно до якої, тому з батьків, з ким проживає дитина, дозволено звертатись із заявою до суду в межах наказного провадження. Відповідно до прийнятих змін, мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, раніше даний показник складав лише 30%. Однак ця сума може бути присуджена лише в тому випадку, коли у батька чи матері, які проживають окремо, не вистачає коштів для того, щоб платити більші аліменти. Натомість, мінімальний рекомендований розмір аліментів на одну дитину прирівнюється до прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Завдяки дії розроблених Мін'юстом законів #ЧужихДітейНеБуває, до неплатників аліментів застосовуються ряд обмежувальних заходів. Якщо розмір заборгованості по сплаті аліментів перевищує 4 місяці встановлена можливість накладення обмежень на неплатників аліментів щодо: виїзду за межі України; керування транспортними засобами; користування зброєю; полювання.

Зміни до положення про дозвіл на виїзд дитини за кордон. Відзначається, що той із батьків, з ким залишилась дитина, може без дозволу іншого вивезти її за кордон на навчання, лікування та відпочинок тощо на термін до місяця за умови надання побачень з дитиною іншому з батьків. Також відкрито публічний реєстр неплатників аліментів, який станом на 13.11.2019 нараховує 166115 боржників та створено штаби з моніторингу та контролю за станом виконання органами державної виконавчої служби рішень про стягнення аліментів. Відтепер українці, які хочуть посісти керівні посади на держслужбі, муситимуть подавати довідку про те, що не мають боргів зі сплати аліментів більше шести місяців, а от чиновники, які мають більш ніж річну заборгованість зі сплати аліментів, будуть звільнені з посади. У законах тепер передбачено відповідальність для неплатників аліментів у вигляді суспільно корисних робіт, адміністративного арешту та позбавлення волі. Неплатник аліментів може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за вироком відповідного суду. Але лише за злісне ухилення від їх сплати. Злісне ухилення від сплати аліментів на дітей означає невиконання рішення суду і наявність заборгованості більше ніж за 3 місяці.

Література:

1. Баулін О.В., Лебідь В. Адвокатський іспит / [Електронний ресурс] // Алерта. --2017.--Випуск2.

Науковий керівник: Голобородько Наталія Володимирівна, викладач юридичних дисциплін І категорії, Таращанський державний технічний та економіко-правовий коледж

ПРАВО НА СТРАЙК ТА РІВНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ МІЖ СОБОЮ

Рожок Ігор Сергійович

*студент 3 курсу Інститут прокуратури та кримінальної юстиції,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Для більшості демократичних країн найважливішим є захист прав та законних інтересів своїх громадян. Складовою цього захисту є забезпечення права на страйк, як способу працівників відстояти власні права. Актуальність питання страйку додають складні економічні умови. Не дивлячись на це, правове регулювання питань страйку нашою країною на критику серед науковців.

Найчастіше критики говорять про можливість зловживати правом на страйк. Н.М. Швець згадує про “рвацькі тенденції” [1, с. 83]. Наприклад, вимоги непомірного підвищення зарплатні. Про необхідність вироблення обґрунтованих обмежень права на страйк говорила Л.Н. Анісімова [2].

Аналіз законодавства показує, що страйк — єдиний ефективний спосіб вирішити колективні трудові конфлікти, бо на минулих етапах вирішення у роботодавця відсутні правові обов’язки йти на поступки. Страйк же зачіпає його економічні інтереси.

Проте зав’язування всього вирішення колективних трудових спорів на економічних інтересах власника має два недоліки:

По-перше, велику роль в успішності страйку грає “страйковитривалість” підприємства. Більш багаті підприємства можуть довше витримувати відмову робітників працювати. Також відомо, що час страйку за законом не оплачується. По факту, починається змагання фінансів, у якому працівники, як менш захищена сторона, не завжди можуть виграти. Крім того, багато значить галузь праці. Наприклад, працівники транспортної галузі можуть добитись більшого ніж працівники сфери харчування, бо їх робота має стратегічне значення. Тому у працівників менш “страйковитривалих” підприємств більше шансів добитись свого.

По-друге, підприємства з меншою “страйковитривалістю” можуть стати жертвою надмірних вимог працівників.

Виходом із цієї ситуації може бути збільшення ролі держави. Має існувати процедура, за якою держава може змусити власника піти на умови робітників. Проте для цього потрібна формалізація цих вимог у законі. Якщо ми говоримо про зміну соціально-економічних умов праці, то потрібно ввести поняття обґрунтованості. Наприклад, підставою вимагати певні медичні гарантії може бути екологічна ситуація в регіоні.

Прикладом такого вирішення колективних спорів може слугувати Австралія, законодавство якої передбачає застосування примусового трудового арбітражу [3, с. 285]. Його примусовість полягає у примусовій участі та обов’язковості результатів.

У висновку можна сказати, що розширення ролі держави допоможе уникнути, як вищезгаданої нерівності, так і шкідливих наслідків страйків.

Література:

1. Швець Н. М. Право на страйк та умови його реалізації / Н.М. Швець — Харків.: Право, 2009 — 228 с.
2. Анисимов Л. Н. Забастовка как способ разрешения коллективного трудового спора / Л. Н. Анисимов // Трудовое право. — 2006. — № 6. — С. 55-58.
3. Киселев И. Я. Сравнительное и международное трудовое право: учеб. для вузов / И. Я. Киселев — М.: Дело, 1999. — 728 с.

Науковий керівник: Серета Олена Григорівна, доктор юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Ступка Мар’яна Романівна
студентка III курсу, Таращанського державного технічного та економіко-правового коледжу

Здійснення в Україні соціально-економічних та політичних перетворень зумовлює необхідність підвищення ефективності захисту прав громадян і, зокрема, забезпечення реалізації передбаченого у ст.42 Конституції України обов’язку держави захищати права громадян як споживачів. Актуальність теми дослідження зумовлена, насамперед, існуванням об’єктивних проблем у сфері застосування засобів захисту прав споживачів, пов’язаних з недосконалістю діючого законодавства, активним розвитком ринкових відносин, малодослідженістю

загальноприйнятих засад захисту прав споживачів.

У цивілістичній науці фактичною правовою підставою цивільної відповідальності, слугує склад цивільного правопорушення, складовими умовами якого є: протиправність поведінки особи, шкода як результат протиправної поведінки, причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою, вина заподіювача шкоди. Перераховані умови прямо чи опосередковано закріплені, зокрема, в статтях 610, 611, 614 ЦК. За загальним правилом, відповідальність настає за наявності усіх чотирьох умов, якщо інше не передбачено договором або законом. За ст. 614 ЦК особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини, якщо інше не встановлено договором або законом. Винні особи звільняються від відшкодування шкоди, якщо вони доведуть, що шкода виникла внаслідок непереборної сили або порушення потерпілим правил користування або зберігання товару. Відшкодування збитків прийнято вважати універсальною (загальною) формою цивільно-правової відповідальності. Крім відшкодування збитків застосовуються і інші форми цивільно-правової відповідальності (спеціальні), до яких належать, сплата неустойки, втрата завдатку. Спеціальні форми цивільно-правової відповідальності передбачаються договором або законом і застосовуються навіть у тих випадках, коли порушення боржником зобов'язання не призвело до виникнення у кредитора збитків. Цивільно-правова відповідальність за порушення договірних зобов'язань за участю споживачів у вигляді неустойки передбачена у Законі України „Про захист прав споживачів”, в якому законодавець лише в трьох випадках надає споживачеві право застосувати до порушника санкцію у формі неустойки (статті 8, 10, 11). Однак на практиці це буває надзвичайно рідко.

Ст. 8 Закону передбачає, що за кожний день затримки виконання вимоги про надання товару аналогічної марки (моделі, артикулу, модифікації) та за кожний день затримки усунення недоліків понад встановлений строк (чотирнадцять днів) споживачеві виплачується неустойка відповідно в розмірі одного відсотка вартості товару (п. 9). З наведеної статті вбачається, що у даному разі стягується одноразова неустойка. Згідно з п. 6 ст. 11 Закону споживач має право протягом чотирнадцяти календарних днів відкликати свою згоду на укладення договору про надання споживчого кредиту без пояснення причин.

Беручи до уваги інтереси і потреби споживачів у всіх країнах особливо в країнах, що розвиваються, і враховуючи, що споживачі повинні мати право на доступ до безпечних товарів. Законодавча база з питань охорони прав споживачів в Україні включає в себе велику кількість нормативно-правових актів різної юридичної сили та галузевої спрямованості, в який довгий період часу не було були проведені суттєві зміни – це і є основною

причиною порушення та недотримання даних норм.

Література:

1. Федан Д. М. Проблема захисту прав споживачів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2009/Pravo/39674.doc.htm

Науковий керівник: Голобородько Наталія Володимирівна, викладач юридичних дисциплін І категорії, Таращанський державний технічний та економіко-правовий коледж

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ НА КОРИСТЬ ТРЕТЬОЇ ОСОБИ

Ухач Володимир Васильович
студент 3 курсу юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету

Договір банківського вкладу є одним із найпоширеніших банківських договорів. Він відіграє важливу роль для банків та банківської системи України, адже забезпечує формування пасивних ресурсів, тобто є джерелом інвестицій. Це сприяє стабільному функціонуванню банків, що є запорукою економічного зростання держави, функціонування та розвитку банківської системи. В той же час, банківський вклад задовольняє вимоги населення та юридичних осіб. Належне правове регулювання договору банківського вкладу задовольняє потреби держави, у тому числі в забезпеченні стабільності банківської системи [3].

Дослідженням даного питання займалися такі науковці як: Кузьмич О. Я., Фурс С. І., Безклубий І. А., Холод В. В. та ін.

Метою даного дослідження є з'ясувати особливості укладення договору банківського вкладу на користь третьої особи.

ЦК України безпосередньо встановлює можливість учасникам цивільних відносин укладати договори банківського вкладу на користь третіх осіб. Так, згідно з ч. 1 ст. 1063 ЦК фізична або юридична особа може укласти договір банківського вкладу (зробити вклад) на користь третьої особи. Ця особа набуває права вкладника з моменту пред'явлення нею до банку першої вимоги, що впливає з прав вкладника, або вираження нею іншим способом наміру скористатися такими правами. До набуття особою, на користь якої зроблений банківський вклад, прав вкладника ці права належать особі, яка зробила вклад [1].

І. А. Безклубий, аналізуючи юридичну конструкцію договору банківського вкладу на користь третьої особи, зазначив, що «особа, що укладає такий договір, може у повному обсязі здійснювати відповідні права вкладника лише до моменту пред'явлення третьою особою до банку першої вимоги, що випливає з прав вкладника, або вираження нею іншим способом наміру скористатися такими правами. До моменту виявлення третьою особою волі щодо вкладу, особа, що уклала договір банківського вкладу, може, наприклад, отримати проценти на вклад, достроково розірвати або змінити договір за згодою банку» [4].

Варто наголосити, що вираження наміру третьою особою скористатися правами вкладника не є юридичним фактом, на підставі якого особа, яка уклала договір, витісняється із зобов'язання, оскільки в особи, яка уклала договір, відповідно до ч. 2 ст. 636 ЦК залишається право вимагати виконання договору на користь третьої особи, а також згідно з ч. 2 ст. 1063 ЦК у неї виникає право вимагати повернення вкладу або перевести його на своє ім'я у випадку, якщо особа, на користь якої зроблений вклад, відмовилася від нього [1].

З огляду на вище зазначене, можна вважати, що з моменту вираження наміру третьою особою скористатися правами вкладника остання повністю не замінює особу, яка уклала договір. Тобто третя особа, не стає стороною договору, а й надалі залишається особою, на користь якої укладений договір.

Також хотілося б звернути увагу на те, що положення, а саме ч. 1 ст. 1063 ЦК, яке дозволяє стороні, яка уклала договір, скористатися правами вкладника, ще до вираження наміру третьою особою скористатися правами, про які йдеться, є таким, яке, на нашу думку, порушує інтереси третьої особи. Як вважає О. Я. Кузьмич, сторона, яка уклала договір, повинна мати можливість скористатися правом на вклад тільки після того, як третя особа відмовиться від цього права. Іншими словами права вкладника у третьої особи повинні виникати безпосередньо з моменту укладення такого договору [2].

Слід зазначити, що ЦК встановлює право банку в односторонньому порядку змінювати договір банківського вкладу, укладеного на умовах видачі вкладу на вимогу, в частині зміни розміру процентів. Відповідно до ч. 2 ст. 1061 ЦК банк має право змінити розмір процентів, які виплачуються на вклади на вимогу, якщо інше не встановлено договором. У разі зменшення банком розміру процентів на вклади на вимогу новий розмір процентів застосовується до вкладів, внесених до повідомлення вкладників про зменшення процентів, зі спливом одного місяця з моменту відповідного повідомлення, якщо інше не встановлено договором [1].

Так, прийнявши рішення зменшити розмір процентної ставки по договору банківського вкладу на вимогу, банк, зобов'язаний у

визначеному договором порядку повідомити про це вкладника. Якщо порядок повідомлення про зменшення розміру процентів на вклади на вимогу не передбачено договором, банк самостійно визначає спосіб повідомлення вкладника (вручення листа під розписку, направлення поштою рекомендованого листа та ін.). У договорі банківського вкладу на вимогу сторони можуть визначити момент, з якого запроваджується зменшений розмір процентної ставки. Якщо в договорі така умова відсутня, рішення банку щодо зменшення розміру процентної ставки за договором банківського вкладу на вимогу вступає в силу лише зі спливом місяця з моменту відповідного повідомлення [1].

Необхідно зазначити, що банк має право зменшувати розмір процентів на вклади на вимогу незалежно від того, хто володіє правами вкладника, а саме особа, яка уклала договір, чи третя особа (ч. 2 ст. 1061 ЦК). Проте третя особа, виразивши намір скористатися правами вкладника, як уже зазначалося, не стає стороною договору, а й надалі залишається особою, на користь якої укладений договір, у зв'язку із чим відповідь на питання, чи повинен банк у такому випадку перед зміною розміру процентів на вклад отримувати згоду третьої особи з огляду на положення, яке передбачене ч. 3 ст. 636 ЦК, залишається суперечливою [2].

Висновки. З моменту вираження наміру третьою особою скористатися правами вкладника, як впливає з аналізу положень ч. 2 ст. 636 ЦК та ч. 1 ст. 1063 ЦК, відбувається «розщеплення» правомочностей між особою, яка уклала договір банківського вкладу, та третьою особою. Положення ч. 1 ст. 1063 ЦК, якою передбачено, що до набуття особою, на користь якої зроблений банківський вклад, прав вкладника ці права належать особі, яка зробила вклад, є таким, яке порушує інтереси третьої особи, оскільки інколи унеможлиблює реалізацію таких прав третьою особою, у зв'язку із чим пропонуємо те, що права вкладника у третьої особи, за загальним правилом, повинні виникати безпосередньо з моменту укладення договору банківського вкладу, а не з моменту вираження нею наміру скористатися такими правами.

Література:

1. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>(дата звернення 12. 11. 2020 р.).
2. Кузьмич О. Я. Договори на користь третіх осіб у цивільному праві України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2014. 334 с.

3. Фурс С. І. Окремі питання правового регулювання договору банківського вкладу та суміжних правовідносин. *Правові горизонти / Legal horizons*. 2017. С. 68-74.
4. Безклубий І. А. Банківські правочини: монографія. Київ: Дім «Ін Юре», 2007. 456 с.
5. Холод В. В. Окремі аспекти судової практики вирішення спорів щодо укладення, зміни та розірвання договору банківського вкладу та банківського рахунку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10. С. 226-229.

ЧОМУ ШЛЮБНІ ДОГОВОРА - РІДКІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА?

*Чечель Аліна Олександрівна
студентка IV курсу, Таращанського державного технічного та економіко-правового коледжу*

Переважає більшість країн світу давно визнали доцільність існування інституту шлюбного договору в законодавстві. В різних країнах цей інститут має свої особливості, проте мета його існування єдина – надати подружжю достатньо широкі можливості для самостійного визначення своїх майнових відносин у шлюбі, щоб вони мали змогу, при необхідності, змінити режим майна, встановлений законом, який автоматично починає діяти з моменту укладання шлюбу. Не може бути винятком у вирішенні даної проблеми і правова система України. З кожним роком зростає число судових позовів, з питань розділу спільно нажитого майна. Їх було б менше при існуванні традиції складати договори про розподіл майнових прав та обов'язків. Такі договори поширені в сім'ях з великим достатком, або їх укладають громадяни, реєструючи шлюб з іноземцями. Адже укладення шлюбного договору вирішило б багато проблем. Розділ майна при розлученні пройшов би інтелегентно без зайвих витрат сил, а також коштів на адвокатів. Шлюбний договір можна укладати нареченим і подружжю. Якщо договір укладено нареченими, він набирає чинності лише у момент реєстрації шлюбу. Існує безліч причин, через які громадяни не укладають майнові договори:

1. Величезна частина населення країни належить до категорії малозабезпечених. У них немає майна, розділ якого може якось ускладнити розірвання шлюбу.

2. В Україні не прийнято укладати шлюбні договори. Для українців укладення шлюбу засноване на почуттях, коли люблячі люди щадять один

одного. У цей період не хочеться навіть вимовляти слово розлучення. А спроби запропонувати підписання договору розцінюються, як бажання отримати вигоду і свідчать про відсутність почуттів, несерйозності намірів.

3. Багато хто просто не бажає проходити процедуру укладення шлюбного договору, який підлягає обов'язковому посвідченню у нотаріуса.

4. У шлюб вступають і заможні люди, яким є що ділити, і договір був би найкращим виходом у непростій ситуації із розлученням і розділом. Але і ці люди не вживають заходів через власну безграмотність в питаннях шлюбного договору. Вони взагалі несерйозно ставляться до такої ідеї, вважаючи, що майно потрібно ділити по справедливості, і коли прийде час. Вони не замислюються, що у кожної людини свої поняття справедливості, а під час розлучення навряд чи хтось із подружжя поступиться особистими інтересами заради цього поняття. Вище зазначені причини являються основним інструментом такого диспозитивного, багатоваріантного регулювання подружніх майнових відносин як шлюбний договір, що створює актуальність цієї теми. Аналізуючи положення ст.92 СК, якого регламентовано право на укладення шлюбного договору та порядок його реалізації, можна дійти висновку, що шлюбний договір укладається: до реєстрації шлюбу, тобто особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу; під час реєстрації шлюбу, а також подружжям. Сучасна юридична практика свідчить, що до набуття СК чинності шлюбні договори на Україні практично не уклалися. Відсутність попиту з боку населення призводить до специфічного ставлення нотаріусів до шлюбного договору, оскільки вони майже не розвивають умови шлюбного договору і не вдосконалюють проекти таких договорів.

Література:

1. Явор О.А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України // Автореф. дис. канд. юрид. Наук: 12.00.03. – Х., 2006. – с. 14.

Науковий керівник: Голобородько Наталія Володимирівна, викладач юридичних дисциплін І категорії, Таращанський державний технічний та економіко-правовий коледж

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ
ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Гутник Євгенія Степанівна

студентка 3 курсу юридичного факультету, Запорізького національного університету

Наразі відбувається процес реформування українського законодавства, з метою наближення його до провідного європейського, але із врахуванням особливостей національної правової системи. Зміни стосуються, у тому числі, судової системи та суду присяжних.

Дослідження та пропозиції щодо змін до суду присяжних вже було зроблено багатьма вченими: зокрема, А.А. Солодковим, В. В. Колюхом, С. О. Моргуном, А. Бурим, Р. Таратулою, А. В. Молдованом, В. М. Тертишником та іншими науковцями.

Метою даною роботи є визначення найбільш проблемних питань у формуванні та діяльності суду присяжних у кримінальному провадженні в Україні; вироблення шляхів рішень проблем. В ході роботи здійснюється аналіз чинного законодавства та звернення до закордонного досвіду.

Суд присяжних є формою участі громадян у здійсненні правосуддя, яка застосовується у демократичних державах. Як відомо, існує два типи правових систем: англо-американські та європейсько-континентальні. Інститут суду присяжних більш розвинутий в першому типі, а другому застосовується, як правило, не так широко. А.А. Солодков визначає характерні особливості англо-американської моделі суду присяжних: розмежування компетенції між колегією присяжних і професійним суддею; ухвалення присяжними вердикту. Тобто, присяжні визначають вину або невинуватість обвинуваченого, а вже на підставі їх вердикту суддя призначає винній особі конкретний вид покарання та вирішує інші питання, які потребують спеціальних правових знань. У Європі ж існує континентальна модель суду присяжних, коли для розгляду справи створюється колегія із числа професійних суддів та присяжних, які спільно вирішують питання щодо винуватості, кваліфікації правопорушення, покарання [1].

Правова система України належить до європейсько-континентального типу, відповідно, суд присяжних застосовується лише в обмежених випадках, визначених законодавством. В кримінальному процесі розгляд справи за участю присяжних є диспозитивним: згідно з

чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), обвинувачений має право подати клопотання про колегіальний розгляд справи у складі 2 суддів та 3 присяжних, але лише у провадженні в першій інстанції щодо злочину, за який передбачене довічне позбавлення волі [2]. Тобто, присяжні розглядають дуже обмежену категорію справ і не можна стверджувати про велику роль суду присяжних в судовій системі. Для порівняння, у Франції (досвід якої запозичили багато держав) суди присяжних мають виняткову компетенцію розглядати кримінальні справи про тяжкі злочини; як спеціалізовані інституції, суди присяжних у справах неповнолітніх розглядають обвинувачення в тяжких злочинах, пред'явлені особам у віці від 16 до 18 років [3]. Було б доцільно розширити повноваження суду присяжних і в Україні, законодавчо закріпивши можливість розглядати за клопотанням обвинуваченого (у тому числі неповнолітнього) справи щодо всіх особливо тяжких злочинів. Однак для цього необхідно вирішити ряд інших проблем, щоб запобігти затягуванню розгляду справи або необ'єктивності присяжних.

В Україні існує досить невеликий список обмежень для виконання обов'язків присяжного, які вказані у ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так, не включаються до списків присяжних громадяни: 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; 2) мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного; 3) які мають незняту чи непогашену судимість; на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення; 4) займають перелічені у ст. 65 посади або здійснюють зазначену юридичну діяльність; 5) особи, які не володіють державною мовою. Також існує обмеження віку присяжного – від 30 до 65 років [4]. На жаль, цей перелік вичерпний та не включає в себе потенційно необ'єктивних членів суспільства, які несумлінно виконували свої обов'язки як у сфері правосуддя, так і здійснення державних повноважень або цивільно-правових чи інших зобов'язань. Тобто, у Франції список заборон розширено такими випадками: державні службовці, відсторонені від виконання своїх функцій; звільнені посадові особи міністерств (а в Україні можуть бути і з інших центральних органів виконавчої влади), щодо яких є судові рішення про заборону виконувати свої обов'язки; банкрути, неспроможність яких визнана судом; особи, які впродовж трьох разів не з'явилися без законних підстав за викликом суду для виконання функцій присяжного [5]. Такі зміни доцільно внести і до переліку категорій осіб, які не можуть бути присяжними в Україні.

Варто звернути увагу і на кількість присяжних. Наразі в Україні в колегії бере участь три основних присяжних, що є замало через можливий

вплив на присяжного. У Європі немає уніфікованого складу, проте оптимальною кількістю вважається від 5 до 7 осіб (у Греції – 5, Італії – 6, Франції – 6 у першій інстанції). Занадто велика кількість присяжних (наприклад, 12) буде знижувати ефективність судового розгляду, збільшувати навантаження на судову систему, а також ускладнювати добір осіб [6]. Про це свідчить відхилення пропозиція збільшити кількість присяжних до 7 замість 3, висловлена в законопроекті Кабінету Міністрів України [7].

В. В. Колюх стверджує, що при визначенні кількісного складу слід виходити з організаційних та фінансових можливостей держави, а також моделі суду присяжних [6]. Тому пропозицією є збільшення кількості до 5 осіб, щоб колегія надалі діяла у складі 2 суддів та 5 присяжних. Таким чином, не буде занадто великого збільшення витрат (наприклад, це може бути виплата винагороди присяжному за час виконання ним обов'язків у суді), що негативно відобразиться на стані державного бюджету України, однак буде підвищено незалежність думки присяжних від стороннього впливу. Йдеться про встановлені ст. 68 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» гарантії незалежності суддів, які на час виконання ними обов'язків із здійснення правосуддя поширюються на присяжного – у тому числі заборону втручатися у здійснення правосуддя, яке може здійснюватися в будь-яких формах.

Статтею 389 КПК України учасникам кримінального провадження забороняється спілкуватися з присяжними протягом всього судового розгляду, оскільки це може призвести до втрати присяжним неупередженості, і як результат – усунення [2]. Проте на практиці такий контакт простежити дуже важко, особливо якщо розгляд справи є дуже тривалим в часі. Окрім того, під час обговорення питань, поставлених головою під час наради, професійні судді можуть впливати на формування думки присяжних. Тому наявність 5 присяжних замість 3 збільшить шанс неупередженості присяжного, і окрім того, підвищить роль участі народу у здійсненні правосуддя.

В одному із законопроектів, одержаних Верховною Радою України (далі – ВРУ), пропонувалося рішення проблеми із впливом судді на присяжних під час обговорення [8]. За пропозицією автора, суддя має формулювати всі питання щодо винуватості підсудного у письмовому вигляді – очевидно, щоб запобігти виникненню некоректних питань або тиску на присяжного. Проте варто погодитися із висновком ВРУ, що поряд з винуватістю мають ставитися питання про невинуватість. Постановка питань в письмовому вигляді може стати «планом» для обговорення, що допоможе проводити його більш злагоджено завдяки чітким відповідям.

Постає також проблема ефективності системи відбору суду присяжних. У разі збільшення кількості основного складу присяжних до 5, виникає необхідність призначення більшого числа запасних присяжних – оптимально 3. Зараз згідно із ст. 385 КПК України, автоматизованою системою документообігу суду визначається 7 осіб з числа осіб, які внесені до списку присяжних. З цих осіб здійснюється відбір основних та додаткових присяжних, але може виникнути ситуація, коли після відводів та самовідводів присяжних залишається менше, ніж потрібно для судового розгляду справи. В свою чергу, це створює необхідність ще однієї організаційної дії, що збільшує тривалість судового розгляду – за ст. 387 КПК України, секретар судового засідання за вказівкою головуючого викликає присяжних додатково [2]. Уникнути цього можливо, викликавши одразу більшу кількість присяжних, що створить можливість для відбору. Наразі (3 основних та 2 запасних присяжних) могли б обиратися не із 7, а із 9 осіб; у разі збільшення кількості присяжних, відповідно, 5 основних та 3 запасних мають обиратися із 12-13 осіб.

Отже, подані до Верховної Ради України законопроекти свідчать, що суд присяжних в Україні готовий до реформування. Однак, треба зазначити, що всі зміни до законодавства мають відбуватися поступово, із врахуванням традицій нормотворчості та можливостей держави. Тому, основні зміни, які пропонуються, є такими: 1) розширення кола справ, які можуть розглядатися судом присяжних, до всіх особливо тяжких злочинів; 2) збільшення кількості присяжних до 5 основних та 3 запасних; 3) доповнення переліку обставин, які унеможливають залучення особи до виконання обов'язку присяжного; 4) введення обов'язкових письмових запитань, які мають бути підготовані суддею для обговорення на нараді; 5) реформування системи відбору присяжних. Ці зміни допоможуть збільшити роль суду присяжних в судовій системі України та водночас підвищити рівень довіри громадян, збільшити ефективність та неупередженість суду присяжних.

Література:

1. Солодков А.А. Сучасні світові моделі суду присяжних. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юрипроденція*. 2014. №10-2. С. 133-135. URL: http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc10-2/part_2/40.pdf.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Бурий А., Таратула Р., Тополевський Р., Тополевська Л. Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні :

посібник. Львів, 2009. 131 с. URL: http://www.fond.lviv.ua/wp-content/biblioteka/Doslidzh.myrovsud_prusiaznuh.pdf.

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

5. Моргун С. О. Необхідність запровадження нової моделі суду присяжних у кримінальному провадженні України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/muvnudp_2018_1-2_52.pdf.

6. Колух В. В. Інститут суду присяжних в Україні в контексті зарубіжного досвіду. *Actual problems of international relations*. 2017. Release 131. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/3164/2839>.

7. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до проекту Закону України № 2710 від 31.01.2020. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67835&pf35401=519258>.

8. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до проекту Закону України № 2710-1 від 31.01.2020. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67906&pf35401=519267>.

Науковий керівник: Єна Ірина Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, Запорізький національний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕПРАВОСУДНЕ РІШЕННЯ

Кузнецов Віталій Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри № 2
Інституту Управління державної охорони України Київського
національного університету ім. Тараса Шевченка*

11 червня 2020 року Конституційний Суд України (КСУ) у своєму рішенні постановив, що нинішнє формулювання статті 375 Кримінального кодексу (КК) України про відповідальність суддів за «завідомо неправосудні» рішення суперечить Конституції України. КСУ вказав, що стаття 375 КК України не встановлює критеріїв неправосудного рішення і не пояснює суті слів «завідомо неправосудний», що дозволяє

неоднозначне трактування складу злочину. Тому КСУ дійшов висновку, що кримінальна відповідальність за постанову «завідомо неправосудне» судове рішення створює ризики і можливості для впливу на суддів внаслідок нечіткості і неоднозначності диспозиції статті 375 КК.

Група держав проти корупції Ради Європи (GRECO) ще у 2017 році за результатами Четвертого раунду оцінювання, присвяченому запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів [1], надала Україні рекомендацію щодо необхідності декриміналізації відповідальність суддів за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» та/або, як мінімум, іншого забезпечення, що це та будь-яке інше положення про кримінальне правопорушення криміналізують виключно умисні порушення у сфері судочинства, а правоохоронні органи не зловживають такими нормами для неправомірного впливу та тиску на суддів. Вже у 2020 році GRECO, оцінюючи виконання наданих Україні рекомендацій, констатувала відсутність прогресу у виконанні зазначеної рекомендації.

Тому законодавець не чекаючи рішення КСУ та, зважаючи на наявні дискусії в теорії кримінального права, та в правозастосуванні, виконуючи міжнародні зобов'язання запропонував ряд проєктів законів України, що вирішують дану проблему. Розглянемо їх і з'ясуємо, що принципово нового пропонують вказані законопроекти.

Метою законопроекту (№ 3500 від 18.05.2020) «є удосконалення правових норм щодо відповідальності за постановлення суддею (суддями) упередженого судового рішення (вироку, ухвали або постанови) та забезпечення дотримання принципу правової визначеності» (с. 2 Пояснювальної записки до законопроекту). Метою законопроекту (3500-1 від 02.06.2020) «є приведення кримінального законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів і чинних міжнародних договорів України» (с. 2 Пояснювальної записки до законопроекту). Метою законопроекту (№3500-2 від 03.06.2020) «є приведення кримінального законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів і чинних міжнародних договорів України» (с. 2 Пояснювальної записки до законопроекту). Проєкт пропонує «видалити статтю 375 з Кримінального кодексу України». Метою законопроекту (№3500-3 від 04.06.2020) «є з метою приведення питання кримінальної відповідальності суддів у відповідність до стандартів Ради Європи та виконання рекомендації GRECO» (с. 2 Пояснювальної записки до законопроекту).

Аналіз цих законопроектів засвідчив, що вони запропонували два варіанти вирішення наявної проблеми: перший – взагалі виключити ст. 375 з КК України (№3500-2 від 03.06.2020), другий – редакційно змінити зміст даного складу злочину (№ 3500 від 18.05.2020), (3500-1 від

02.06.2020), (№3500-3 від 04.06.2020). Розглянемо ці діаметрально протилежні пропозиції.

На нашу думку, декриміналізація даного складу злочину не вирішить існуючу проблему. По-перше, суспільство не зрозуміє зняття ще одного нормативного запобіжника від суддівського свавілля, по-друге, посилення на зарубіжний досвід (оскільки в законодавстві багатьох європейських країн відсутні норми, що визначають відповідальність судді за постановлення неправосудного рішення [3, с. 225]) не завжди коректне, оскільки подібне правопорушення розглядається як вид службового (посадового) злочину (у більш ніж 25 державах Європи кримінальне законодавство передбачає відповідальність судді за винесення певного судового рішення та інші діяння, пов'язані з виконанням ним службових обов'язків. Більшість складів злочинів, у яких ідеться про винесення суддею певного судового рішення, відповідає принципу юридичної визначеності: в них вказано на незаконність та/або необґрунтованість чи упередженість судового рішення, тобто використано ясні і зрозумілі терміни. Зокрема кримінальна відповідальність за такі дії встановлена у Франції, Німеччині, Іспанії, Болгарії, Данії, Туреччині, Сербії, Естонії, Латвії).

Отже, якщо такий шлях буде реалізований, то за такою логікою слід застосовувати норми про відповідальність за злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Однак наявні статті 364 та 365 КК України за складом злочину не охоплюють подібні дії, передбачені чинною ст. 375 КК України. Виникає питання, можливо слід створити нову норму у розділі XVII Особливої частини КК України? Як бачимо, автори законопроекту взагалі не запропонували альтернативи у разі декриміналізації ст. 375 КК України. Створення нової норми у згаданому структурному розділі закону про кримінальну відповідальність не буде відповідати спрямованості посягання (родовому об'єкту злочину).

На підставі викладеного, вважаємо більш відповідним національним традиціям законотворення другий варіант законодавчих пропозиції щодо перспектив ст. 375 КК України.

Література:

1. Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. Четвертий раунд оцінювання : Звіт за результатами оцінки Україна [Електронний ресурс]/ (Ухвалено на 76-му пленарному засіданні GRECO, Страсбург, 19-23 червня 2017 року. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206>
2. Погорецький М. А. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК України: проблемні питання матеріального

та процесуального права / М. А. Погорецький // // Вісник кримінального судочинства. – Київ : Правова єдність, 2015. – №. 2. – С. 223–234.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИСЯЖНИХ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Лукава Вікторія
магістрантка юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Сьогодні надзвичайно важливим є питання відновлення довіри до вітчизняної судової системи. Таку комунікацію може забезпечити інститут суду присяжних, якому надається конституційне значення як одному з найважливіших проявів демократизації здійснення правосуддя у кримінальних справах в ході судової реформи.

Дослідження даної теми торкалися у своїх працях багато відомих вчених, зокрема: А. М. Бернюков, В. С. Бігун, М. В. Костицький, В. Т. Маляренко та ін.

Метою статті є науково-теоретичне дослідження суду присяжних як інституту здійснення народовладдя в Україні, закріпленого Конституцією України, а також Кримінальним процесуальним кодексом України і Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та аналіз статусу присяжних.

Стаття 1 Конституції України проголошує нашу державу демократичною, соціальною та правовою. Пріоритетним принципом правової держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Тому необхідне створення і функціонування таких правових інститутів, які б забезпечували для кожного громадянина можливість безпосереднього здійснення державної влади. Серед основних причин, що спонукали законодавців запровадити суд присяжних в систему кримінальної юстиції, слід зазначити необхідність подолання кризи правосуддя, відділення судової влади від адміністративної, а також підвищення рівня довіри населення до суду. Суд присяжних – це один з інститутів судової системи та всієї системи органів державної влади, що втілює принцип безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя.

Крім того, Стратегія розвитку судової системи України на 2017-2020 роки передбачає заходи з реформування судової системи, яка включатиме кроки з аналізу системи суддівського самоврядування, оптимізації судової мережі, перегляд горизонтальних та вертикальних (апеляційних) повноважень судів, подальше просування пілотних проектів щодо впровадження суду присяжних та вдосконалення фінансового управління.

Зв'язок між правами людини і судом присяжних підкреслює переваги цієї форми судочинства перед традиційним порядком розгляду кримінальних проваджень, а також вказує на гуманістичний і правозахисний характер даної форми судочинства.

Так, А. М. Бернюков зазначає, що «Україна застосовує континентальну (європейську) модель суду присяжних, сутнісною ознакою котрої є те, що питання факту та права присяжні та професійні судді вирішують разом, що, на думку багатьох дослідників, певною мірою здійснює вплив на об'єктивність та самостійність позиції присяжних як осіб, котрі будучи суб'єктами, що не здійснюють судочинства на професійній основі, радше підтримають «фахову» точку зору, аніж візьмуть на себе відповідальність індивідуального надання оцінки матеріалам судової справи» [7, с. 142].

Відповідно до законодавства суд присяжних в Україні реалізується тільки при місцевому загальному суді першої інстанції і стосується певних окремо визначених категорій кримінальних та цивільних справ. В цивільному процесі в Україні судом присяжних є колегія, яка складається з одного професійного судді, який є головуючим, та двох присяжних. Такий суд визначається для розгляду справ в порядку окремого провадження, що стосуються визначених законодавцем питань [4].

Необхідно погодитись із В.С Бігуном що, аналіз змісту категорій справ, що відносяться за своєю юрисдикцією до суду присяжних, свідчить що це є судові справи, які стосуються найбільш істотного обмеження основоположних прав людини, зокрема, права на свободу [6]. Персональний склад присяжних визначається автоматизованою системою документообігу суду з додержанням принципів черговості та вірогідності з числа осіб, які внесені до списку присяжних.

Т. І. Присяжнюк зазначає, те що за своїм правовим статусом присяжний прирівнюється до судді, який відповідно до Конституції України на професійній основі уповноважений здійснювати правосуддя. Натомість, закон визначає певні особливості при здійсненні судочинства судом присяжних [7, с. 119].

Процесуальні права та обов'язки присяжного передбачено ст. 386 КПК України. Він є активним учасником судового розгляду, який з огляду на здійснювану процесуальну функцію та дію засади безпосередності повинен брати участь у судовому провадженні від початку до кінця. У зв'язку з цим присяжний має право: просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні; з дозволу головуючого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються; робити нотатки під час судового засідання [5].

Слід зауважити, що до присяжних в Україні висуваються певні вимоги. До них належать такі як: 1) встановлення мінімального та максимального віку (30 та 65 років); 2) ценз осілості (постійне проживання не просто на території України, а конкретно у тій місцевості, на котру поширюється юрисдикція відповідного суду); 3) відсутність судимості; 4) відсутність захворювань психічного характеру.

Виходячи з того, що присяжні не є професійними суддями, до них не пред'являються вимоги щодо освіти, виду діяльності чи знання норм права. На присяжного під час виконання ним обов'язків у судовому провадженні покладаються низка обов'язків. Обов'язки присяжного закріплено в ч. 2 ст. 386 КПК України. Він зобов'язаний: додержуватися порядку в судовому засіданні й виконувати розпорядження головуючого; правдиво відповісти на запитання головуючого та учасників судового провадження щодо можливих перешкод, передбачених КПК України або іншим законом, для його участі в судовому розгляді, його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, а також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе; не спілкуватися без дозволу головуючого з особами, що не входять до складу суду, стосовно суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього; не відлучатися із залу судового засідання під час судового розгляду; не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження, поза судовим засіданням; не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і стали відомі присяжному у зв'язку з виконанням його обов'язків [5].

За наслідками розгляду судової справи кримінального провадження присяжні разом із суддями видаляються до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення. На теперішній час українське суспільство має пристосовуватися до запровадження суду присяжних як до нового інституту судочинства, повноцінне функціонування якого потребує певного часу та значних матеріальних коштів для належного рівня оплати витрат на виконання громадянами їх обов'язку, вдосконалення законодавства. Від держави необхідно вжиття заходів з підвищення рівня особистої відповідальності громадян, рівня правової активності населення, що сприятиме формуванню громадянського суспільства таким чином, щоб у людей сформувалась внутрішня готовність та бажання бути присяжними. У свою чергу популяризація діяльності суду присяжних здатна істотною мірою підвищити рівень довіри суспільства до судової влади, зменшити існуючу в суспільстві напругу, подолати корупційні ризики у сфері здійснення правосуддя та повернути віру суспільства у

справедливість, що є запорукою стабільного розвитку всіх суспільних правовідносин в державі.

Отже, підбиваючи підсумок, слід констатувати, що модель суду присяжних, котра існує в Україні станом на сьогодні, є недосконалою та потребує вирішення цілої низки питань правового та організаційного характеру. Суд присяжних є досить складним правовим інститутом, який тільки починає утверджуватись у сучасній судовій системі України. У той час, як багато країн детально регламентує особливості здійснення судочинства за участі присяжних, досконало використовує таку форму відправлення правосуддя, чітко визначає та систематизує специфіку правового статусу присяжних, Україна стоїть на початку такого шляху. На наше переконання, ефективність функціонування суду присяжних може бути забезпечена шляхом прийняття окремого законодавчого акту, який би удосконалив своїми положеннями порядок формування суду присяжних, особливості правового статусу присяжних, критерії добору присяжних в Україні та інші важливі моменти, чітко регламентування яких сприятиме розвитку цієї форми здійснення судочинства за участю громадян.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.: станом на 04.04.2020 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 1-рп/2016.
2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2.06.2016 р. № 1401-VIII.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06 2016 р. № 14021- VIII.
4. Бернюков А. М. Провадження у суді присяжних. *Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал*. 2018. № 5-7. С. 67.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. (Редакція станом на 11.09.2020 р.).
6. Бігун В. С. Правосуддя як форма здійснення судової влади народом. Анулювання закону судом присяжних. *Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал*. 2019. № 2. С. 34.
7. *Правосуддя : філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія*. А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода та ін. Київ, 2019. 316 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ТА ВИТРАТНОГО ПІДХОДУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Струсевич Наталія Олексіївна

завідувач відділу товарознавчих та гемологічних досліджень Вінницького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України

Бондаренко-Берегович Валерія Валентинівна

аспірант кафедри аудиту та державного контролю Вінницького національного аграрного університету

Оцінка майна, майнових прав та професійна оціночна діяльність регулюються Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», іншими нормативно-правовими актами з оцінки майна, що не суперечать йому.

Оцінка майна, майнових прав — це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами, зазначеними в статті 9 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», і є результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності.

Судова експертиза — це процесуальна дія, яка полягає у провадженні експертом, за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, у встановленій законом процесуальній формі, дослідження, на основі спеціальних знань, об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення.

Майном, яке може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності; майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги.

Під вартістю об'єкту експерт розуміє грошову суму, за яку передбачається перехід майна з рук в руки на дату оцінки.

Оцінка майна проводиться із застосуванням методів оцінки, які є складовими частинами методичних підходів або є результатом

комбінування кількох методичних підходів, а також оціночних процедур. Доцільно застосовувати кілька методичних підходів, що найбільш повно відповідають визначенню меті оцінки, виду вартості за наявності достовірних інформаційних джерел для її проведення.

Для проведення оцінки майна застосовуються такі основні методичні підходи:

- витратний;
- дохідний;
- порівняльний.

Визначення ринкової вартості об'єкта оцінки можливе із застосуванням усіх методичних підходів у разі наявності необхідної інформації.

1. Витратний підхід ґрунтується на врахуванні принципів корисності і заміщення. Витратний підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення).

Основними методами витратного підходу є метод прямого відтворення та метод заміщення. Метод прямого відтворення полягає у визначенні вартості відтворення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення). Метод заміщення полягає у визначенні вартості заміщення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення). За допомогою методів прямого відтворення та заміщення визначається залишкова вартість заміщення (відтворення).

Витрати на відтворення (заміщення) повинні визначатися на дату оцінки з урахуванням ринкових цін.

При оцінці виробничих засобів, машин і устаткування, застосування витратного методу полягає в розрахунку витрат на відтворення оцінюваних активів за відрахуванням усіх форм зносу.

При використанні витратного методу, вартість об'єкту визначається виходячи з витрат на виробництво, а в окремих випадках додаються витрати пов'язані з введенням у дію. Так як витратний метод, у чистому вигляді, використовується переважно до об'єктів (машини, устаткування), що не мають близьких аналогів, або не можуть функціонувати без подальшого монтажу, те саме за допомогою витратного методу визначається поточна вартість відтворення або заміни. Витратний підхід оцінки машин і устаткування реалізується за такими методами:

- порівняння з ціною підприємства-виробника;
- аналіз і актуалізація калькуляції;
- коригування калькуляції конструктивно подібного об'єкту;
- розрахунок собівартості по збільшених нормативах.

Методи проведення оцінки, що застосовуються під час визначення ринкової вартості об'єкта оцінки у разі використання порівняльного

підходу, повинні ґрунтуватися на результатах аналізу цін продажу (пропонування) на подібне майно.

Порівняльний підхід ґрунтується на врахуванні принципів заміщення та попиту і пропонування, передбачає аналіз цін продажу та пропонування подібного майна з відповідним коригуванням відмінностей між об'єктами порівняння та об'єктом оцінки.

Для визначення ринкової вартості об'єкта оцінки у матеріальній формі із застосуванням порівняльного підходу інформація про подібне майно повинна відповідати таким критеріям:

- умови угод купівлі-продажу або умови пропонування щодо укладення таких угод не відрізняються від умов, які відповідають вимогам, що висуваються для визначення ринкової вартості;

- продаж подібного майна відбувся з дотриманням типових умов оплати;

- умови на ринку подібного майна, що визначали формування цін продажу або пропонування, на дату оцінки істотно не змінилися або зміни, які відбулися, можуть бути враховані.

- визначення ринкової вартості об'єкта оцінки за допомогою порівняльного підходу має ґрунтуватися на інформації про ціни продажу (пропонування) подібного майна, достовірність якої не викликає сумнівів в оцінювача. У разі відсутності або недостатності зазначеної інформації, необхідно зазначати, якою мірою це вплинуло на достовірність висновку про ринкову вартість об'єкта оцінки. За відсутності достовірної інформації про ціни продажу подібного майна ринкова вартість об'єкта оцінки може визначатися на основі інформації про ціни пропонування подібного майна з урахуванням відповідних поправок, які враховують тенденції зміни ціни продажу подібного майна порівняно з ціною їх пропонування.

Основними елементами порівняння є характеристики подібного майна за місцем його розташування, фізичними та функціональними ознаками, умовами продажу тощо.

Коригування вартості подібного майна здійснюється шляхом додавання або вирахування грошової суми із застосуванням коефіцієнта (відсотка) до ціни продажу (пропонування) зазначеного майна або шляхом їх комбінування.

Головною перевагою порівняльного підходу є те, що судовий експерт орієнтується на фактичні ціни купівлі - продажу аналогічних об'єктів. В цьому випадку ціна об'єкта визначається ринком, а судовий експерт проводить тільки певні коригування, які забезпечують порівнянність аналога з оцінювальним об'єктом.

Перевагою порівняльного підходу є також реальне відображення попиту і пропозиції на конкретний об'єкт, так як ціни фактично проведеної угоди купівлі — продажу максимально враховують ситуацію

на ринку [1].

Порівняльний підхід при оцінці машин і устаткування, як найбільш універсальний інструмент, забезпечує можливість оцінки будь-якого часткового елементу носія, у тому числі: окремої одиниці обладнання, їх системи або комплексу за ознакою закінченого циклу виробництва, чи усього парку обладнання підприємства загалом, особливо, якщо підприємство невелике. Такі методи потребують визначення аналогів, але навіть якщо повних аналогів немає, можна застосувати систему поправок і оцінка буде досить реальною. Вивчення динаміки цін пропозиції або статистики продажів при визначенні вартості машин та обладнання на відповідному ринку в Україні на цей час може забезпечити формування інформаційної бази, й саме тому порівняльний метод є основним при оцінці машин і устаткування.

Порівняльний підхід, заснований на принципі підстановки або заміщення, за яким покупець (інвестор) не заплатить за оцінюване майно більше, ніж коштує його заміщення, тобто придбання на відкритому, вільному й конкурентному ринку аналогічного нового об'єкта. Так само це стосується об'єкта, що був у вживанні, з урахуванням поправок на його фізичне й функціональне зношування й економічне старіння. Практичне застосування відповідних методів можливо за наявності активного, ефективно функціонуючого ринку й систематизованої інформації про його загальний стан та статистику угод купівлі-продажу рухомого майна [2].

Важливі проблеми порівняльного підходу пов'язані з додержанням принципів використання потрібної інформації: повноти, достовірності, актуальності, відповідності саме оцінюваному об'єкту. Одержання необхідної інформації за вказаними умовами потребує створення баз даних з можливістю автоматичного підбору аналогів, подібних оцінюваним об'єктам, з урахуванням ступеня розбіжності складу й чисельних значень головних характеристик аналогів і оцінюваних об'єктів, з регулярним видаленням застарілих та доданням нових даних.

Асортимент промислових товарів відрізняється складністю номенклатури, великою різноманітністю по призначенню і споживчим властивостям. Тому необхідно актуалізувати та систематизувати інформацію про вироби-аналоги, що підлягають оцінці, максимально широкий асортимент, якісні, технічні та інші характеристики для порівняльного дослідження для нових та розширеного асортименту існуючих груп товарів, та для коректної оцінки виробів кустарного виробництва

Кожний із методів визначення вартості має свої достоїнства і хибні з урахуванням конкретних умов оцінки.

Так, перевагою витратного підходу є можливість відобразити фактичні здійснені витрати підприємства. Але оцінка, що отримана за

допомогою такого методу рідко відповідає дійсній вартості активів в умовах ринку. Плюсом порівняльного (ринкового) підходу є можливість врахувати при оцінці унікальність кожного об'єкта, але при цьому недоліком є складність отримання інформації для проведення розрахунків, складність розрахунку, що може відбитися на достовірності отриманого результату [3],

Знання, судовими експертами, характеристик підходів оцінки об'єктів оцінки та методів що використовується при їх застосуванні, сприяє успішному вирішенню питань пов'язаних з визначенням ринкової (дійсної) вартості об'єктів при проведенні товарознавчих експертиз.

Література:

1. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III.
2. Бараняк В. М. Судові експертизи: Курс лекцій / В. М. Бараняк, Р. І. Сибірна. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – 168 с.
3. Благута Р. І. Криміналістика: навч. посіб. / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. – К.: Атіка, 2012. – 496 с.

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Бондарчук Наталія Валеріївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства, Поліського національного університету

Осадчук Сергій Васильович

здобувач ОС «Магістр» спеціальності «Право», Поліського національного університету

Протягом останніх десятиліть Україна проводила реформу, яка стосувалася всіх найважливіших аспектів земельних відносин. Відтак питання юридичної відповідальності за земельні правопорушення залишалося вкрай важливим. Відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення ще більше актуалізує питання юридичної відповідальності за земельні правопорушення.

Земельне правопорушення можна визначити як винне протиправне діяння (дію або бездіяльність), спрямоване проти встановленого законодавством, порядку використання, охорони та управління землями, а також проти земельних прав та інтересів юридичних і фізичних осіб. За скоєння земельного правопорушення передбачено різні види юридичної відповідальності. Залежно від характеру правопорушення можна виділити кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність за земельні правопорушення. В науковій літературі також триває дискусія щодо виділення земельно-правової відповідальності як окремого виду юридичної відповідальності за земельні правопорушення. Кожен із цих видів відповідальності має свою специфіку правового регулювання та тенденції розвитку в сучасних умовах.

Досліджуючи кримінальну відповідальність за земельні злочини слід зазначити, що протягом останніх років в Україні спостерігається не тільки їх кількісне зростання, а й істотна трансформація. Якщо на початку історії незалежності нашої держави земельні злочини переважно обмежувалися самовільним зайняттям сусідських земельних ділянок для садівництва або дачного будівництва з метою користування, то сьогодні дані діяння все частіше набувають комерційного забарвлення та характеризуються переважанням у винних осіб корисливої мотивації і ознак рейдерства з

використанням різних адміністративних важелів і судових процесів. Суспільна небезпека зазначених посягань посилюється внаслідок причетності до них посадових осіб, що володіють юридичною грамотністю, є професіоналами, що мають різні ділові та інші соціально значимі зв'язки у різних сферах влади і економіки. Відтак специфіка земельних злочинів полягає у їх належності до корисливої, економічної, екологічної та організованої злочинності. Крім того, в діях винних осіб також нерідко присутні і ознаки злочинів корупційної спрямованості, коли мова йде про незаконне відведення земельних ділянок зацікавленим особам в порушення існуючого порядку, а також всупереч забороні про використання даних земель не за призначенням.

В контексті покращення ефективності розслідування земельних злочинів та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності вважаємо за доцільне розробити комплексну методику розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням земельного законодавства, що інтегровано передбачає типові моделі злочинної діяльності.

Актуальним питанням адміністративної відповідальності за земельні правопорушення є вкрай низькі санкції. Вважаємо за необхідне збільшити розміри штрафів за порушення земельного законодавства. Крім того, при накладенні адміністративних стягнень за земельні правопорушення варто враховувати вартість земельної ділянки. За допомогою таких змін, тобто через підвищення санкцій, можна забезпечити дотримання земельного законодавства власниками і користувачами земельних ділянок.

Господарська діяльність підприємств, які здійснюють природокористування, подекуди заподіює шкоду навколишньому середовищу. В процесі цієї діяльності здійснюється трудова функція працівників, зусиллями яких реалізуються економічні завдання, що стоять перед суб'єктами господарювання, які є землекористувачами. Виконання вимог земельного та екологічного законодавства забезпечується господарюючими суб'єктами, які зобов'язані не допускати порушень відповідних приписів з боку своїх працівників. Цілком очевидно, що юридична особа може стати суб'єктом юридичної відповідальності (її певних видів) у зв'язку з порушеннями земельного та природоохоронного законодавства, допущеними саме його працівниками в ході виконання ними своїх трудових функцій. Відтак за порушення земельного законодавства може бути застосована і дисциплінарна відповідальність працівника.

На відміну від інших видів юридичної відповідальності цивільно-правова відповідальність носить компенсаційний характер. Реалізується це за допомогою покладання на заподіювача шкоди обов'язку відшкодувати майнову шкоду за рахунок свого майна. Цим досягається

відновлення порушеного становища потерпілого суб'єкта-власника, землекористувача.

Слід зауважити, що на відміну від адміністративного і кримінального законодавства у Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ), як правило, немає чіткого визначення діянь, що тягнуть за собою цивільно-правову відповідальність, а також вказівок. У ЦКУ як підстави відповідальності наводяться такі формулювання, як «невиконання або неналежне виконання зобов'язання», «заподіяння шкоди особі або майну» [1].

Варто наголосити, що Земельний кодекс України (далі – ЗКУ) містить загальні норми з відшкодування майнової шкоди. Відповідно до ст. 157 ЗКУ відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадяни та юридичні особи, які використовують земельні ділянки, а також органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадяни та юридичні особи, діяльність яких обмежує права власників і землекористувачів або погіршує якість земель, розташованих у зоні їх впливу, в тому числі внаслідок хімічного і радіоактивного забруднення території, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами і стічними водами [2].

Нормативно-правове регулювання юридичної відповідальності за земельні правопорушення не можна вважати достатнім. Кількість земельних правопорушень щороку збільшується, а із відкриттям ринку земель сільськогосподарського призначення ця тенденція продовжиться. Для покращення ситуації в даній сфері вважаємо за необхідне посилення державного контролю за використанням та охороною земель, підвищення санкцій за адміністративні правопорушення у сфері земельних відносин та розроблення комплексної методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням земельного законодавства.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січн. 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Земельний кодекс України від 25 жовт. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.

ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ МІЖГАЛУЗЕВИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Братко Ірина Василівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин, Київський університет імені Бориса Грінченка

Кушевська Наталя Миколаївна

магістр міжнародного права, Київський університет імені Бориса Грінченка

Глобалізація економічних відносин та економічної взаємозалежності держав протистоїть загальнолюдським проблемам захисту навколишнього середовища та впливає на життя всіх людей планети. Розв'язання цих проблем залежить від консолідації зусиль всіх суб'єктів міжнародних відносин у напрямку формування всеосяжної правової системи захисту навколишнього середовища.

У міжнародно-правовій системі загальні принципи права відіграють центральну роль. Проте, спеціальні принципи в рамках окремих галузей права конкретизують правове регулювання міжнародних відносин та змістовно доповнюють загальні принципи. Формування спеціальних (галузевих) принципів певної галузі права відбувається поступово враховуючи динаміку сучасних суспільних відносин.

Міжнародне екологічне право, як одна з новітніх галузей міжнародного права, має вагомий обсяг нормативної джерельної бази, що складається з приблизно 300 міжнародних угод, значної кількості резолюцій міжнародних організацій, рішень міжнародних конференцій та самітів. Міжнародні документи у цій сфері співробітництва відзначаються різноманітними підходами до розв'язання екологічних проблем міжнародного характеру, що відображається у доктрині міжнародного права.

Питання особливостей застосування принципів міжнародного екологічного права (далі - МЕкП) активно розглядається науковцями починаючи з другої половини ХХ ст. Так, цьому питанню приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені як В. Буткевич, Д. Боклан, О. Задорожний, М. Медведєва, І. Лукашук, К. Бекашев, С. Балашенко, Т. Макарова, Ф. Сендс.

Науковці по різному підходять до визначення переліку екологічних принципів права у якості спеціальних принципів. Так, професор В. Буткевич вважає, що спеціальними принципами МЕкП являються наступні принципи: принцип не заподіяння шкоди навколишньому середовищу інших держав і районів, які перебувають за межами

національної юрисдикції, принцип захисту навколишнього середовища, право людини на свободу, рівність і належні умови життя, що включає право на навколишнє середовище такої якості, і що дає можливість жити гідно та у достатку [1, 516-517].

На думку української дослідниці М. Медведєвої на «звання» принципу МЄкП можуть претендувати: принцип невід'ємного суверенітету над природними ресурсами; принцип незаподіяння шкоди навколишньому середовищу інших держав і районів, що перебувають за межами національної юрисдикції; принцип попередньої оцінки впливу на природне середовище; принцип обміну інформацією та консультацій у сфері захисту навколишнього середовища. На думку М.Медведєвої інші принципи, зокрема, принцип перестороги, принцип спільної, але диференційованої відповідальності держав, принцип сталого розвитку, принцип «забруднювач платить» є принципами, які перебувають у стані формування [2, с.56].

Цікавий погляд на проблему формування принципів МЄкП висловив російський вчений І. Лукашук, який виділяв у якості спеціальних принципів наступні: принцип захисту навколишнього середовища на благо нинішнього і майбутніх поколінь; принцип спільної, але диференційованої відповідальності; принцип єдності захисту довкілля і принцип сталого розвитку [3, с. 188-189].

Підхід російського професора К. Бекашева до класифікації принципів МЄкП характеризується узагальнюючим, але концептуальним характером. Професор К. Бекашев визначає навколишнє середовище як загальносвітову турботу людства та звертає увагу на особливості застосування у МЄкП принципу раціонального використання навколишнього середовища, принципу попередження шкоди навколишньому середовищу, принципу запобігання забрудненню, принципу «забруднювач платить», принципу спільної, але диференційованої відповідальності держав [4, с. 627].

За класифікацію американського вченого Ф. Сендса (Sands Ph.) до спеціальних принципів МЄкП слід відносити дві групи принципів, а саме: 1) суверенітет держави над природними ресурсами; відповідальність держав за нанесення шкоди довкіллю транскордонного характеру; 2) принцип співробітництва в екологічній сфері; принцип сталого розвитку; принцип превентивних дій держав; принцип перестороги; принцип «забруднювач платить»; принцип спільної, але диференційованої відповідальності [5, с. 231].

На нашу думку класифікація, запропонована Ф. Сендсом, найбільш точно відображає міжгалузевий характер принципів МЄкП та зв'язує принципи різних галузей міжнародного права в єдиний елемент комплексного механізму міжнародно-правового регулювання еколого-

економічних та соціально-екологічних проблем сучасності.

Соціально-орієнтовані спеціальні принципи МЄкП підкреслюють необхідність участі суспільства у процесах захисту довкілля та спираються як на соціальні норми, так і на загальні норми міжнародного права. Деякі спеціальні принципи МЄкП знаходять застосування в інших галузях міжнародного права, зокрема спеціальні принципи МЄкП одночасно відносяться і до галузевих принципів міжнародного економічного права, міжнародного морського права тощо.

Російська дослідниця Д. Боклан зауважує, що у джерелах міжнародного економічного права містяться посилення на застосування низки положень екологічного характеру у якості принципів МЄкП. Приміром, принцип державного суверенітету над національними природними ресурсами міститься в п. 1 ст. 2 Хартії про економічні права проголошує, що кожна держава має право та повинна вільно здійснювати повний постійний суверенітет над всіма своїми природними багатствами, природними ресурсами та економічною діяльністю, включаючи право на володіння, користування та експлуатацію цих ресурсів. Декларація про встановлення нового економічного порядку 1974 р. також містить принципові положення, відповідно до яких проголошується повний невід'ємний суверенітет кожної держави над своїми природними ресурсами та своєю економічною діяльністю. Зазначений принцип міститься у Декларація Ріо-де Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку 1992 р, яка широко застосовується при вирішенні екологічних питань міждержавного характеру [6, с. 24].

При врегулюванні відносин у сфері охорони навколишнього середовища спостерігається формування сучасного звичаєвого права, що є характерною ознакою цієї галузі міжнародного права та впливають на нормативне формування спеціальних принципів МЄкП. Розвиток звичаєвого права МЄкП на основі рекомендаційних норм міжнародних організацій, конференцій та зустрічей на високому рівні підтверджуються рішеннями міжнародних судових та арбітражних органів, відображаються у доктринальних поглядах авторитетних вчених.

На основі аналізу класифікації спеціальних принципів можемо дійти висновку, що спеціальні принципи міжнародного екологічного права умовно можна розподілити на дві основні групи спеціальних принципів, критерієм класифікації яких являється їх соціальна та економічна орієнтованість. Такий підхід дозволяє не лише провести структурування спеціальних принципів МЄкП, а також виявити взаємозалежність загальних принципів міжнародного права, спеціальних принципів міжнародного екологічного права та принципів міжнародного економічного права.

Література:

1. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В.Г.Буткевич, В.В. Мицик, О.В.Задорожній; за ред. В.Г.Буткевича. –К.: Либідь, 2002. – 608 с.
2. Медведева М.А. Роль специальных принципов международного права окружающей среды в обеспечении реализации его норм / Медведева М.А. // Международное право и международные отношения: XXI век (В честь 70-летия В.Н. Хонина) / под. ред. проф. А.В. Задорожного. - К.: Фенікс, 2013. С. 54-64
3. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учеб. /Лукашук И.И. Рос.акад. наук, Ин-т государства и права. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 544 с.
4. Международное публичное право: учеб. / Л.П.Ануфриева, К.А.Бекашев и др.; отв.ред. К.А.Бекашев. – 4-е узд., перераб и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 784 с.
5. *Sands Ph. Principles of international environmental law. / Sands Ph.* – Cambridge University Press, 2003 - URL: <ftp://117.239.47.98/Instrumentation%20And%20Control%20Engineering/Ebooks/Principles%20of%20International%20Environmental%20Law.pdf> – 1248 с.
6. Боклан Д.С. Международные экологические право и международные экономические отношения: монография / Д.С.Боклан – М.: Магистр: ИНФРА-М, 2014. – 272 с.

СЕРЕДНЬОСТРОКОВЕ БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ. ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Гнатюк Віталій Віталійович

*студент бакалаврату, Київського національного університету імені
Тараса Шевченка*

Україна, що стала на шлях лібералізації політичного життя та пріоритетності ринкової економіки ще на початку 90-х років після здобуття незалежності, відійшла від радянської командно-адміністративної економіки. Євроінтеграційні процеси вимагають подальшого розширення свободи для вільної від держави економічної діяльності, збільшення впливу громадянського суспільства на державу та обмеження контролю держави із підвищенням захистом прав і свобод людини та громадянина. Незважаючи на всі ці тенденції планова економіка ніколи не відійде в минуле. Незалежно від ступеня лібералізації правових цінностей, зміцнення вільного економічного ринку та зменшення державного впливу на регулювання суспільних відносин в

Україні завжди будуть хоча б частково збережені елементи економічного планування, що передовсім мають своє практичне вираження в бюджетних деклараціях (резольюціях) та інших формах бюджетного планування.

Процедура складання та схвалення Бюджетної декларації, що закріплена в статті 33 Бюджетного кодексу України, є надзвичайно важливим завданням для виконавчої та законодавчої влади України, оскільки проголошує економічну програму розвитку держави [2].

У загальній частині Бюджетної декларації на 2020 – 2022 роки зазначено: «На основі досягнутої макроекономічної стабільності Україна вперше цим документом запроваджує повноцінне середньострокове бюджетування на три роки. Перехід до середньострокового бюджетування покликаний посилити бюджетну дисципліну та запровадити проактивний механізм управління бюджетними коштами, який передбачає вчасне прийняття виважених рішень» [1]. Відштовхуючись від цих положень можна зазначити, що Україна вибрала для себе подальший економічний розвиток в сфері бюджетного планування, що базується на середньостроковому бюджетуванні на три роки. Використовуючи досвід європейських держав українські політичні діячі звернули свою увагу на те, що Великобританія, Франція та Швеція використовують саме трирічне середньострокове бюджетне планування, що має певні особливості. Наприклад у Франції програмування прогнозних оцінок проводиться циклічно, що покликано забезпечити баланс між споживанням та інвестиційною діяльністю держави. Тож, можна підсумувати – середньострокове бюджетне планування притаманне деяким економічно сильним державам Європи та світу.

Проте чи підійде нам зарубіжна модель економічного планування? Так, на думку політолога Віктора Тарана перехід на трирічне бюджетне планування створює для економіки країни не тільки переваги, але і додаткові ризики, в тому числі фіскальні. У їх числі слабка передбачуваність середньострокових показників інфляції, через політичну та військову дестабілізацію непередбачуване зростання цін і тарифів, курсу гривні, зменшення зайнятості населення. Якщо спрогнозувати ці індикатори не вдасться, середньострокові плани не працюватимуть [3]. Ми можемо додати, що у зв'язку із розвитком сектору ринкової економіки збільшується також і вплив великого бізнесу не лише на місцеву, а й на всеукраїнську економіку, що безпосередньо впливає на збільшення непередбачуваних подій, що будуть суперечити плану, закладеному в Бюджетній декларації. Ці обставини можуть негативно вплинути на політичне та економічне життя українського народу. Невизначеною залишається правова природа Бюджетної декларації як нормативно-

правового акту та співвідношення дії її положень з положеннями Закону України про Державний бюджет.

Отже, бюджетні реформи про наслідки яких ми можемо лише гадати неодмінно суттєво змінять умови в яких формується український економічний та політичний клімат на найближчі роки. Перехід від однорічного бюджету до трирічного середньострокового бюджетного плану безперечно вплине на розвиток нашої держави в 20-х роках ХХІ століття, тож першочерговим завданням науковця в цій сфері є вирішення проблеми усунення можливих ризиків, що можуть виникнути при впровадженні масштабних реформувань бюджетної політики та нагадати законодавцю і урядовцю про потребу активного втручання у оперативне вирішення ймовірних проблем, що виникатимуть при впровадженні трирічного середньострокового бюджетування.

Література:

1. Бюджетна декларація на 2020 – 2022 роки [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nizhyn-budget.org/static/file/budzetna-deklaracia-na-2020-2022-roki.pdf>
2. Бюджетний кодекс України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Таран В.В. Переваги та ризики впровадження середньострокового бюджетного планування [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2203013-perevagi-ta-riziki-vprovadzenna-serednostrokovogo-budzetnogo-planuvanna.html>

Науковий керівник: Якимчук Наталія Яківна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансового права Інституту права Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Захарчук Руслан Олександрович

здобувач ОС "Магістр" спеціальності "Право", Поліський національний університет

На сучасному етапі в умовах реалізації земельної реформи одним із найпоширеніших порушень земельного законодавства є самовільне зайняття земельних ділянок.

Питання, які стосуються сутності та характеру цього правопорушення, а також правових наслідків його вчинення, як свідчить практика, на сьогодні набувають практичної значущості та актуальності.

Характерною рисою самовільного зайняття земельної ділянки є те, що воно завжди спрямоване і безпосередньо пов'язане із порушенням належних власнику земельної ділянки правомочностей щодо володіння, користування та розпорядження нею, які становлять зміст права власності.

Розпорядження землею — це основна правомочність, яка належить лише її власникові та не може бути передана іншій особі без зміни самого суб'єкта права власності. Володіти ж та користуватися земельною ділянкою може і не лише власник, але й орендар земельної ділянки.

Право розпорядження земельною ділянкою — це право власника визначати юридичну долю. Воно передбачає такі дії власника, як надання земельної ділянки в користування і вилучення її, відчуження земельної ділянки на підставі цивільно-правових угод, встановлення чи зміну цільового призначення земельної ділянки.

У разі самовільного зайняття земельної ділянки порушник або присвоює собі правомочність щодо розпорядження чужою земельною ділянкою, або створює перешкоди власнику щодо розпорядження нею.

Сутність самовільного зайняття земельної ділянки, як правило, вбачають у самовільному зайнятті особою чужої земельної ділянки та використанні її без наявності законних підстав, тобто за відсутності оформленого у встановленому порядку права власності чи іншого передбаченого законодавством права на землю [1].

Одним із способів самовільного зайняття вважають самовільне захоплення землі, тобто заволодіння ділянкою без дозволу органів, уповноважених виносити рішення про надання земельних ділянок у користування [2].

Визначення поняття самовільного заняття земельної ділянки міститься в Законі України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” від 19.06.2003 року. Згідно із зазначеним Законом самовільне заняття земельних ділянок — це будь які дії особи, які свідчать про фактичне використання не наданої їй земельної ділянки чи намір використовувати земельну ділянку до встановлення її меж в натурі (на місцевості), до одержання документа, що посвідчує право на неї, та його державної реєстрації.

Аналіз наведеного визначення зазначеного правопорушення, яке фактично включає два відносно самостійних аспекти, дозволяє зробити певні припущення та висновки.

По-перше, йдеться про фактичне використання порушником не наданої йому земельної ділянки. В особи немає законних підстав для її експлуатації.

По-друге, суб'єктом самовільного зайняття земельної ділянки може бути будь-яка фізична чи юридична особа, що здійснює фактичне використання, тобто безпосередню експлуатацію цієї ділянки з метою вилучення її корисних властивостей і задоволення своїх інтересів.

По-третє, Закон не виключає будь-які дії особи, що свідчать про фактичне використання земельної ділянки. Самовільне зайняття земельної ділянки завжди є навмисним порушенням закону, воно не може бути результатом бездіяльності.

По-четверте, самовільне зайняття земельної ділянки Закон пов'язує з її фактичним використанням. Якщо ж бути логічно послідовним, то можна стверджувати, що сам факт незаконного заволодіння особою земельною ділянкою, як у встановленому порядку не надано в користування чи передано у власність, не може вважатися самовільним зайняттям земельної ділянки.

Між іншим, треба мати на увазі, що самовільне фактичне заволодіння земельною ділянкою створює серйозну загрозу не тільки правам власника цієї земельної ділянки, а й правам інших заінтересованих осіб.

На думку Ю. О. Вовка, незаконне заволодіння є визначальним моментом для характеристики самовільного використання природного об'єкта. Якщо такого заволодіння не було, то немає й підстав говорити про самовільне використання природного об'єкта [3].

Відносно самостійним різновидом самовільного зайняття земельної ділянки Закон вважає також будь-які дії особи, які свідчать про намір використовувати земельну ділянку до встановлення її меж у натурі (на місцевості), до одержання документа, що посвідчує право на неї, та до його державної реєстрації. У цьому випадку йдеться про самовільне використання земельної ділянки потенційним носієм земельних прав щодо конкретної земельної ділянки. Але річ у тім, порядок включає кілька стадій виникнення земельних прав: права власності на земельну ділянку чи права землекористування. У межах цих стадій уповноважений орган виносить рішення про передачу земельної ділянки у власність чи надання її в користування, відводиться земельна ділянка в натурі (на місцевості), видається документ, який посвідчує виникнення земельних прав та підлягає державній реєстрації.

У разі ж виникнення права власності на земельну ділянку в результаті придбання її, наприклад, на підставі цивільно-правової угоди, вона підлягає нотаріальному посвідченню, що є в подальшому підставою для видачі державного акта на право власності на земельну ділянку та його державної реєстрації.

Наявність лише рішення компетентного органу про передачу земельної ділянки у власність чи надання її в користування або укладення цивільно-

правової угоди про придбання права власності на земельну ділянку ще не створює права користування нею чи права власності на неї. Це лише обов'язкова умова для потенційного виникнення такого права. Безпосередня експлуатація земельної ділянки є допустимою тільки після фактичної передачі її у відання законного власника чи землекористувача, одержання відповідного документа та його державної реєстрації.

Винесення відповідного рішення і передача земельної ділянки у власність чи надання її в користування — два органічно пов'язаних між собою моменти, які означають реалізацію приналежного власнику права розпоряджатися землею. Дещо іншими за своїм характером є дії щодо оформлення документів, які посвідчують право, що виникає, та їх державної реєстрації. Ці дії до права розпорядження землею з боку її власника безпосереднього відношення не мають. Наприклад, у разі відчуження приватним власником земельної ділянки на підставі договору купівлі-продажу він реалізує належне йому право розпорядження цією ділянкою. Реалізація права власності завершується в цьому випадку після підписання власником земельної ділянки договору. Видачу ж документа, що посвідчує право власності на земельну ділянку (державного акта на право приватної власності), та його державну реєстрацію здійснюють інші суб'єкти, які не є власниками цієї ділянки.

У зв'язку з цим у літературі зроблено обґрунтований висновок, що з принципового погляду не можна визнавати самовільним використання земельної ділянки тільки на тій підставі, що немає відповідних документів, які посвідчують право, чи вони оформлені неналежним чином [3].

Фактично при здійсненні безпосередньої експлуатації земельної ділянки до одержання документа, що посвідчує право на неї та його державної реєстрації, має місце самостійне земельне правопорушення. Воно не пов'язане ні з привласненням правомочностей компетентного органу чи самого власника щодо розпорядження конкретною земельною ділянкою, ні з самовільним заволодінням нею. Ознаки та характер цього правопорушення потребують спеціального дослідження [4].

Самостійні види правопорушень вчиняються і в тих випадках, коли право власності чи користування земельною ділянкою надається некомпетентним органом, у підвищених розмірах, особам, яким це Законом не дозволено, тощо.

Відповідальність тут повинна наставати не за самовільне зайняття земельної ділянки, а за незаконне надання її в користування чи передачу у власність і за порушення самого порядку такого надання (передачі).

Якщо землекористувач чи новий власник земельної ділянки не знав і не повинен був знати про неправомірність дій відповідних органів і посадових осіб, то він взагалі не може притягуватися до відповідальності.

В іншому ж випадку його слід розглядати як співучасника неправомірних дій.

У наведених прикладах взагалі немає порушень прав власника земельної ділянки, оскільки належне йому право розпорядження земельною ділянкою ніким не привласнюється, воно лише неправильно чи неналежним чином здійснюється ним самим, його ж органами чи за його дорученням іншими суб'єктами.

Під час аналізу поняття самовільного зайняття земельної ділянки, яке закріплено в Законі, звертає на себе увагу ще одна обставина. Відповідно до Закону для визнання будь-яких дій особи самовільним зайняттям земельної ділянки достатньо, щоб ці дії свідчили про намір використовувати земельну ділянку до встановлення її меж у натурі (на місцевості), до одержання документа, що посвідчує право на неї, та до його державної реєстрації. Уявляється, що намір використовувати земельну ділянку — це поняття оціночне. У кожному випадку уповноважений орган, який, наприклад, здійснює контроль за використанням та охороною земель, повинен враховувати всі фактичні обставини. Цей намір має бути якимось чином уже матеріалізованим. Про намір самовільно використовувати земельну ділянку можуть свідчити дії, які спрямовані на незаконне заволодіння земельною ділянкою (скажімо, її огороження тощо).

Насамкінець слід підкреслити, що для самовільного зайняття земельної ділянки специфічними ознаками є особиста заінтересованість суб'єкта правопорушення в отриманні певних благ матеріального чи іншого характеру, корисливий мотив тощо.

У зв'язку з цим не можна вважати правопорушниками осіб, які з власної ініціативи здійснюють благоустрій, наприклад, прибудинкової території шляхом висадження квітів та зелених насаджень, не претендуючи на якусь вигоду [4].

Відповідальність за самовільне захоплення земельних ділянок передбачається статтею 115 Земельного кодексу України. Метою даної статті є забезпечення адміністративно-правовими засобами виконання земельного законодавства в сфері дотримання й захисту прав землевласників та землекористувачів.

Об'єктом правопорушення є суспільні відносини, що складаються з приводу прав володіння та користування земельними ділянками. Предметом правопорушення є земельні ділянки, надані у володіння і користування громадянам і організаціям (ст. ст. 6 і 7 Земельного кодексу України від 18.12.90).

Література:

1. Погрібний С. О. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства Земельне право України: Підручник. За ред. Погрібного О. О., Каракаша І. І, К.: Істина, 2003. С.424.
2. Шемшученко Ю. С. Відповідальність за порушення земельного законодавства Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар. За ред. В. І. Семчика. К.: Видавничий Дім Ін Юре, 2003.- С.646.
3. Вовк Ю. А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды: Общая часть. Харьков: Вища школа, 1986. С.65.
4. М. Шульга. Самовільне зайняття земельних ділянок. Юридичний вісник України. 2004. №32. С.9.

Науковий керівник: Бондарчук Наталія Валеріївна доцент, кандидат юридичних наук, Поліський національний університет

ДОГОВІР КОМПЛЕКСНОГО ЮРИДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ

Кісенко Олеся Віталіївна

студентка 4 курсу, Університету митної справи та фінансів

Договір вважається універсальним регулятором досить різноманітних суспільних відносин, зміст, характер, і тенденції розвитку яких постійно зазнають змін. Враховуючи розвиток ринкових відносин та демократизацію українського суспільства, послуги фахівця-юриста стають дедалі все необхіднішими. Закономірною реакцією на таку потребу стало різке збільшення кількості суб'єктів надання правових послуг, зокрема в сфері комплексного юридичного обслуговування суб'єкта господарювання.

Договора комплексного юридичного обслуговування з часом отримують новий розвиток, відбуваються зміни у складі суб'єктів, учасників договору, поряд з фізичними особами, у договірних відносинах, почали брати участь господарські утворення (організації).

З переходом до ринкової економіки сфера застосування договірної регулювання відносин з надання юридичних послуг значно розширилась, з'явилась значна кількість нормативно-правових актів, що встановлювали порядок укладення, зміни, припинення господарських договорів в цілому, межі відповідальності за порушення, невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань.

Вищенаведене актуалізує питання висвітлення правових засад договору комплексного юридичного обслуговування суб'єкта господарювання, встановлення його змісту, форми та елементів. До того ж, законодавче визначення цього різновиду договору відсутнє, а також однозначної думки з цього приводу серед науковців немає.

Позитивним моментом є положення Цивільного кодексу [1], Господарського кодексу України [2] про договірну свободу, а також загальних положень про послуги та договірне право. Проте чинне законодавство не містить правової моделі для регулювання відносин щодо надання юридичних послуг з урахуванням їх відмінних особливостей.

В сучасній юридичній науці існує значна кількість робіт щодо окремих видів договірних зобов'язань з приводу надання послуг: медичних, освітніх, посередницьких тощо. Проте у вітчизняній правовій літературі не має ґрунтовних наукових праць з висвітлення особливостей договорів про надання комплексного юридичного обслуговування, оскільки на системному рівні проблема ця раніше не досліджувалась.

Договір комплексного юридичного обслуговування суб'єкта господарювання необхідно розглядати у якості змішаного договору, що містить елементи договорів відплатного надання послуг, доручення, підряду, відносно ризику недосягнення бажаного для довірителя результату (ненадання або неналежне надання правової допомоги).

При юридичному обслуговуванні продається не сам результат, а дії, які до нього призвели. Слід мати на увазі, що певна дія або бездіяльність з надання юридичної послуги може створювати або бути опосередкована певною матеріальною річчю, наприклад, медичні, готельні послуги. Однак лише у тому випадку, коли такий результат є невід'ємним або застосована річ є необхідною для вчинення, власне, самої замовленої дії або діяльністю виконавця, – такі відносини є також предметом договору про надання послуг [3, с. 765].

Зважаючи на викладене можна зробити попередній висновок, що предметом договору комплексного юридичного обслуговування суб'єкта господарювання є дії щодо надання кваліфікованої юридичної допомоги (в тому числі надання відповідних консультацій) та у представництві інтересів замовника (клієнта) у суді та інших органах.

Кваліфікована юридична допомога характеризується не досягненням конкретного результату, а повинна визначатися самим процесом її надання, а саме тим, наскільки за формою і змістом діяльність особи, яка надає юридичну послугу, направлена на досягнення бажаного для клієнта результату. Це проявляється у тому, що: 1) особа, яка надає юридичну послугу, не має права допускати юридичні помилки; 2) в умінні і бажанні особи, яка надає юридичні послуги, знаходити обґрунтовані і своєчасні рішення, в креативності мислення в нестандартних ситуаціях; 3) в

здібностях особи, яка надає юридичні послуги, як професіонала уникати фактичних (технічних) помилок [4, с. 140].

Вітчизняне законодавство передбачає виникнення правовідносин щодо надання юридичних послуг на підставі договору та постанови посадової особи державного органу. Договірні правовідносини щодо надання юридичних послуг виникають на підставі договору – юридичного факту. Припускається, що сторони договору самостійно визначають зміст відносин між собою. Це твердження називається автономією волевиявлень. Вона виявляється у здатності особи та наявності у неї можливості, укладаючи договір, самостійно формувати і виявляти свою волю до виникнення названих правовідносин. Сторонам надано також можливість вибору між декількома варіантами поведінки в межах, установлених законом. Наявність вільного волевиявлення суб'єктів до укладення правовідносин дає підстави констатувати диспозитивність таких правовідносин.

В сфері господарської діяльності договір комплексного юридичного обслуговування суб'єкта господарювання має важливе значення, він спрямований на правовий супровід діяльності суб'єктів господарювання, яка в кінцевому рахунку має на меті виконання планових завдань і договірних зобов'язань. Суттєва роль в вирішенні цих завдань належить саме професійній правовій роботі, ефективність якої в немалій мірі залежить від того, наскільки чітко регламентовані внутрішньогосподарські відносини в кожному суб'єкті господарювання, наскільки узгоджено організована діяльність по укладенню договорів та їх виконанню [5, с. 7].

Слід зауважити, що у суб'єктах господарювання основні обов'язки по організації договірної роботи і контролю за її здійсненням як правило покладено на юридичну службу, про що зазначено у п. 11 Загального положення про юридичну службу. Вочевидь, що займатися укладанням договорів, нести відповідальність за їх своєчасне і якісне оформлення та виконання повинні як юридична служба, так і ті чи інші структурні підрозділи, які безпосередньо зв'язані з організацією виробництва і реалізацією продукції.

Особливістю договірної роботи є те, що вона повинна бути заснована на локальних нормативних актах [6, с. 44]. Ці акти, не повторюючи загальних положень про договори, які містяться в чинному законодавстві, дозволять врахувати специфічні особливості і умови роботи суб'єкта господарювання і повинні визначати перелік і функції структурних підрозділів, які ведуть договірну роботу, встановити зміст виконуваних при цьому дій, порядок і строки їх здійснення, закріпити схеми проходження договірної документації та форми обліку виконання договорів, передбачити відповідальність, працівників, їх права, обов'язки

та ін. Цими локальними актами можуть бути положення, стандарти, інструкції, накази.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, слід звернути увагу на необхідність закріплення правових засад договору комплексного юридичного обслуговування суб'єкта господарювання, що покращить організацію правової роботи, спрямує її на правильне застосування, дотримання та запобігання невиконаних вимог законодавства, інших нормативних актів суб'єктами господарювання, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків.

Література:

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Романец Ю.В. Общая характеристика договоров оказания юридических услуг (поручение. комиссия. агентирование) / Ю.В. Романец // Законодательство. – 2011. – № 4. – С. 38-43.
4. Павліш П. В. Поняття договору надання юридичних послуг та його місце в системі цивільно-правових договорів / П. В. Павліш // Часопис цивілістики. - 2015. - Вип. 18. - С. 139-143.
5. Куліш, А.М. Взаємодія юридичної служби суб'єкта господарювання з іншими структурними підрозділами [Текст] / А.М. Куліш, В.І. Горевий // Підприємство, господарство і право. - 2010. - № 10. - С. 3-6.
6. Горбова Н. А. Господарське право України: навч. посібник. Мелітополь: Однорог Т. В., 2019. – 126 с.

Науковий керівник: Зуєва Оксана Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Університету митної справи та фінансів

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ СІМЕЙНИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Коверко Юлія Андріївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри права, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Різновидом фермерських господарств є сімейні фермерські господарства. Їх інституційна формалізація розпочалася з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» № 1067-VIII від 31.03.2016 р., яким законодавець закріпив можливість ведення сімейного фермерського господарства у статусі юридичної особи або фізичної особи-підприємця за умови, що в його підприємницькій діяльності використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї [1].

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про фермерське господарство» сплата податків та зборів є обов'язком фермерського господарства та його членів [2]. Фермерські господарства, у тому числі і зі статусом сімейного, можуть перебувати як на загальній, так і на спрощеній системі оподаткування.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств» № 2497-VIII від 10.07.2018 р. поряд з юридичними особами – сільськогосподарськими товаровиробниками до четвертої групи платників єдиного податку віднесено також фізичних осіб-підприємців, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства за умови виконання сукупності таких вимог: здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж; провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси; не використовують працю найманих осіб; членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України; площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше двох гектарів, але не більше 20 гектарів [3].

Об'єктом оподаткування для платників єдиного податку четвертої групи є площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду, що перебувають у власності сільськогосподарського товаровиробника або

надані йому в користування, у тому числі на умовах оренди, а базою оподаткування – їх нормативна грошова оцінка. Розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду диференціюється залежно від категорії земель та їх розташування.

Відповідно до ч. 1 ст. 297 Податкового кодексу України платники єдиного податку звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб у частині доходів (об'єкта оподаткування), що отримані в результаті господарської діяльності платника єдиного податку першої - четвертої групи (фізичної особи); податку на майно в частині земельного податку за земельні ділянки, що використовуються платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва; рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи [4]. Реєстрація ж сімейних фермерських господарств платниками ПДВ відбувається на загальних підставах.

Очевидно, що для великих фермерських господарств, які в користуванні мають понад 100 гектарів земель, бути платником єдиного податку 4 групи вигідно та зручно. Разом з тим, питання оподаткування невеликих структур аграрного підприємництва потребує доопрацювання та вдосконалення. Підтримуємо позицію Л.Б. Гнатишин, що: «Сімейні фермерські господарства доцільно виділити в окрему 5-ту класифікаційну групу платників єдиного податку. Оскільки для приватних підприємців фізичних осіб не є обов'язковою умовою ведення бухгалтерського обліку, їм вартувало б встановити фіксовану суму єдиного податку із прив'язкою до мінімальної заробітної плати або прожиткового мінімуму. Крім того, такі невеликі структури аграрного підприємництва не можуть бути платниками ПДВ» [5, с. 172-173].

Отже, аграрні підприємницькі структури можуть самостійно обрати найбільш прийнятну для себе систему оподаткування: загальну чи спрощену, яка застосовується з урахуванням обмежень граничного розміру доходу або не залежить від суми отриманого доходу. Очевидно, що для стимулювання трансформаційних процесів та сприяння розвитку сімейних фермерських господарств необхідно у податковому законодавстві диференціювати платників єдиного податку 4 групи на юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців та ввести для останніх фіксовану суму єдиного податку із прив'язкою до мінімальної заробітної плати або прожиткового мінімуму.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних

фермерських господарств : Закон України № 1067-VIII від 31.03.2016 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067-19#Text>

2. Про фермерське господарство : Закон України № 973-IV від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств : Закон України № 2497-VIII від 10.07.2018 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19#Text>

4. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

5. Гнатишин Л.Б. Перспективи оподаткування фермерських господарств. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 19-21 березня 2019 р. Ч. 1. Львів: ЛНАУ, 2019. С. 171-174.

СПОСОБИ ВІДЧУЖЕННЯ ЧАСТКИ В ТОВ: НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ

Маслова Катерина Володимирівна

магістр, група П19-1м, Університет митної справи та фінансів

Стрімкий розвиток корпоративних правовідносин в Україні потребує належної уваги в частині правової регламентації таких відносин з боку законодавця. Доволі часто наявність диспозиції в нормах законодавства або їх неоднакове застосування стають причиною численних судових справ у господарських судах з приводу визнання тих чи інших правочинів недійсними.

Тому пропоную розглянути деталі та нюанси в законодавстві, що стосуються процедури відчуження корпоративних прав (а саме частки в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю), недотримання яких може привести до судового оскарження дійсності такого правочину і скасування державної реєстрації такого правочину, а також до уникнення певного виду відповідальності.

Відчуження несформованої частки у статутному капіталі. Після створення юридичної особи (для прикладу візьмемо ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю), відповідно до ч.1 ст. 14 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» кожен учасник такого товариства має внести свій вклад до статутного капіталу протягом 6 місяців з дати державної реєстрації товариства [1]. Відповідно до ч.3 ст. 21 ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» учасник товариства має право

відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі лише в тій частині, в якій вона є оплаченою [1]. Таким чином, законодавством чітко встановлено заборону відчуження несформованої частки у статутному капіталі товариства. Відомості про формування статутного капіталу товариства учасниками містяться у банківській виписці з розрахункового рахунку, тому товариство в особі своїх органів управління повідомлене про факт формування учасниками товариства своїх часток. Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» відомості про сплату учасниками товариства не входять до вичерпного переліку документів, які вимагаються державним реєстратором для проведення державної реєстрації відчуження частки у статутному капіталі товариства [2]. Тому у разі придбання покупцем неоплаченої частки у статутному капіталі товариства, договір відчуження неоплаченої частки за позовом сторін договору чи самого товариства може визнаватися недійсним, як такий, що не відповідає вимогам ч.1 ст. 203 Цивільного кодексу України: «Зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам» [3]. Варіанти вирішення проблеми: 1) Можливість усунення порушення, пов'язаного з несплатою учасником своєї частки. Якщо зобов'язання щодо сплати частки буде виконане впродовж встановленого законодавством строку після укладення договору про відчуження неоплаченої частки, то правові підстави для визнання його недійсним відпадають, оскільки права товариства на одержання вкладу не порушуються. 2) Внесення до переліку документів, які надаються державному реєстратору у разі купівлі-продажу частки у статутному капіталі, документів, що підтверджували б оплату учасником своєї частки у статутному капіталі.

Переважне право учасника товариства. Відповідно до ст. 20 ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» учасник товариства має переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі. Учасник товариства, який має намір продати свою частку (частину частки) третій особі, зобов'язаний письмово повідомити про це інших учасників товариства та поінформувати про ціну та розмір частки, що відчужується, інші умови такого продажу. Якщо жоден з учасників товариства протягом 30 днів з дати отримання повідомлення про намір учасника продати частку (частину частки) не повідомив письмово учасника, який продає частку (частину частки), про намір скористатися своїм переважним правом, вважається, що такий учасник товариства надав свою згоду на 31 день з дати отримання повідомлення, і така частка (частина частки) може бути відчужена третій особі на умовах, які були повідомлені учасникам товариства [1]. Дана процедура є довготривалою і

такою, що позбавляє отримання достовірної інформації від учасника товариства про його ставлення до реалізації свого переважного права на купівлю частки, оскільки письмове повідомлення навмисно або з незалежних від відправника причин може не дійти до адресата. Як варіант, учасник, який відмовляється від реалізації свого переважного права на купівлю частки, може підписати у нотаріуса заяву про відмову від реалізації свого переважного права на купівлю. Такий порядок передбачений п. 5 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [4]. Така заява може бути викладена на окремому стандартному білому аркуші паперу з одночасною реєстрацією в журналі реєстрації вхідних документів або на спеціальному бланку нотаріальних документів (за бажанням зазначеного учасника). Це, по-перше, економить час на отримання від учасника відповіді стосовно відмови від реалізації його переважного права чи згоду на певні умови продажу, а по-друге, унеможливорює вимогу учасника (який надав відмову від реалізації переважного права на купівлю частки) в судовому порядку про переведення на нього прав і обов'язків покупця частки, оскільки переважне право такого учасника не було порушеним. Тому для уникнення можливих судових спорів в питаннях реалізації учасниками свого переважного права, доцільним було б застосування процедури відмови учасника від реалізації переважного права шляхом підписання відповідної нотаріальної заяви. Використання такої процедури було б доречно і у випадках, коли частка продається не третій особі, а іншому з учасників, адже механізмами ст. 20 ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» не передбачено захисту прав учасників товариства, коли частка продається комусь одному з їх числа. Також законом не вирішено питання обходу закону у вигляді укладення договору міни чи договору дарування частки замість договору купівлі-продажу.

Вихід зі складу учасників товариства. Статтею 24 ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» передбачено процедуру виходу учасника з товариства. Так, для учасника, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше 50 відсотків, є можливим вихід з товариства у будь-який час без згоди інших учасників. Для учасника з часткою 50 і більше відсотків, згода інших учасників є обов'язковою [1]. Таким чином, законодавцем самим створено можливість розповсюдження «сплячих» товариств, оскільки якщо у складі учасників є декілька осіб, кожен з яких володіє часткою менше 50 відсотків, він може вийти зі складу, не повідомляючи ні товариство в особі органів управління, ні інших учасників. А державний реєстратор не зобов'язаний перевіряти суб'єктний склад товариства. Тому питання безболісного виходу учасника з «проблемного» товариства жодним чином не обмежено законодавством України. Як можливий наслідок – виконавчий орган товариства, який призначається загальними

зборами учасників товариства і кворумом 50% + 1 голос, залишається без альтернативи звільнення і тд.

Застава корпоративних прав. ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» у ст. 22 визначає порядок звернення стягнення на частку із залученням виконавця, продажем частки та передачею грошей кредиторю. Альтернативні механізми стягнення частки, які не вимагають участі суду та виконавця, відсутні в законі. Їх можна знайти в Законі «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [5], який дозволяє кредиторю отримати заставу у власність чи продати її (статті 29, 30). Самої наявності норм недостатньо – важливо розуміти практичність механізму стягнення. Саме на етапі стягнення можуть проявитися особливості корпоративного законодавства, не враховані для цілей застави ані в ЗУ «Про ТОВ і ТДВ», ані в ЗУ «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень». Враховуючи специфіку обігу часток, перехід прав до нового власника не можна назвати повноцінним без відображення в реєстрі. Відомості реєстру вважаються достовірними, тому за загальним правилом їх достатньо для підтвердження статусу учасника. Для реєстрації потрібно оформлювати акт приймання-передачі частки. Це призводить до «двофакторної автентифікації» учасника – підписання спочатку договору, а потім акта. З виконанням цієї вимоги не виникає проблем, якщо договір і акт підписуються одночасно. Проблеми можуть виникнути, якщо ці два підписання розірвані в часі, як у випадку із заставою. Спочатку сторони укладають договір з умовами про перехід частки внаслідок стягнення, а в майбутньому повинні підтвердити перехід частки актом. Підписати акт мають набувач і відчужувач разом, тому боржник може впливати на момент ідентифікації нового власника в реєстрі, не підписуючи акт. Законодавством України не враховано дану особливість при запровадженні оформлення актів приймання-передачі частки. Як варіант, відкладальна обставина – умова договору, за якою право власності на частку перейде з моменту підписання акта приймання-передачі частки. Якщо боржник буде ухилятися від підписання акта, він перешкоджатиме настанню обставини і в силу ст. 212 Цивільного кодексу можна буде вважати, що вона настала. Але надійність цього способу можна поставити під сумнів. По-перше, спірною є відповідність такої відкладальної обставини закону, адже обставина не має залежати від сторін. По-друге, навіть якщо вважати, що обставина настала в силу закону і акт вважається підписаним, чи визнає таке підписання державний реєстратор? Малоімовірно. Таким чином, проблема полягає в тому, що в законодавстві відсутній механізм відчуження частки у статутному капіталі товариства як спосіб забезпечення виконання зобов'язання боржника.

Таким чином, обізнаність в недоліках законодавства дає учаснику товариства або зацікавленій особі «місце для маневру», який може

призвести до уникнення певного виду відповідальності (як в ситуації з виходом зі складу учасників товариства за заявою, чи у випадку застави частки у статутному капіталі товариства) або до наявності судового спору про визнання правочину недійсним, що може потягти за собою скасування проведеної державної реєстрації (як у випадку із продажем несформованої частки у статутному капіталі або порушення переважного права учасника товариства). Тому для зменшення кількості подібних ситуацій, корпоративне законодавство України має бути удосконалене в частині заміни наявної диспозиції на імперативні норми, які б не давали зацікавленим особам уникнути відповідальності або порушити права законних учасників товариства.

Література:

1. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 №2275-VIII [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань Закон України від 15.05.2003 №755-IV. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
3. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 №435-IV [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України; Порядок від 22.02.2012 №296/5 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
5. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 №1255-IV [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>

Науковий керівник: Зуєва Оксана Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент, Університет митної справи та фінансів

**РЕЦЕПТ СТРАВ І ЙОГО МІСЦЕ СЕРЕД ОБ'ЄКТІВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Тимошук Анастасія Віталіївна

*студентка юридичного факультету, Національного авіаційного
університету, м. Київ*

В наш час ми бачимо активний розвиток кулінарної сфери, це прослідковується у збільшенні кількості випуску книг з рецептами, виходом на телебачення кулінарних шоу та поширення в соціальних мережах акаунтів із найрізноманітнішими способами приготування страв. Мало хто з нас замислюється, беручи черговий рецепт страви із вищеперерахованих джерел, що можливо він в цю ж хвилину стає правопорушником в області прав інтелектуальної власності. Щоб в цьому розібрати для початку необхідно з'ясувати чи взагалі рецепт страв належить до цих об'єктів.

Якщо проаналізувати всі нормативно-правові акти даної сфери права, то ми побачимо, що не існує чіткого визначення поняття «рецепт страв» і певного механізму регулювання відносин, які з ним можуть бути пов'язанні. Для визначення правової природи, необхідно враховувати те, що викладення рецепту може бути самостійним результатом творчої діяльності. Дана творчість може проявлятися у назві або викладенні процесу приготування. Якщо відбувся цей прояв, то ми отримуємо літературний твір, у якому викладено рецепт страви і який є повноцінним об'єктом авторського права. Відповідно до п.1, ч.2. ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктом авторського права виступає як письмовий, так і усний літературний твір [1]. Тобто рецептура приготування страви, яка є результатом творчої діяльності автора повинна розглядатися як літературний твір і бути повноцінним об'єктом авторського права.

Важливе питання на практиці приділяється охоронні даного об'єкта. Реєстрації як літературний твір в даній ситуації буде підлягати документ, який містить рецептуру та технологічна карта, яка складається з опису технологічного процесу приготування. Але варто пам'ятати, що правова охорона буде поширюватися лише на форму вираження твору та не може поширюватися на ідеї, принципи, процедуру, способи, концепції. Тому під захист потрапляє лише текст або технологічна карта, а не створене на основі всього цього блюдо.

Рецепт страв при умові відповідності на всі вимоги можна запатентувати і в цьому випадку він буде знаходитися під патентним захистом та безпосередньо відноситися до об'єктів інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи на корисні моделі» правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, загально визнаним принципам моралі та відповідає умовам патентоздатності [2]. Умовами патентоздатності виступає новизна, винахідницький рівень і промислова придатність. Що стосується новизни, то, безумовно, вона має бути не абсолютною, а відносною, тобто можливо заявити як винахід суміш кількох уже відомих речовин, однак їх суміш та галузь запропонованого застосування буде новою, тобто може бути запатентованою. Промислова придатність полягає в тому, що даний винахід, в нашій ситуації рецепт страви, ми можемо використовувати в промисловості або іншій сфері діяльності.

Таким чином, патентом може бути захищена як сама речовина (не обов'язково молекула – це може бути й суміш), так і спосіб її отримання. Часто патенти видаються одразу і на речовину, і на спосіб. При цьому проведення експертизи не дозволяє отримати патент на той самий винахід кільком особам, тоді як авторське право обов'язкової реєстрації не потребує і теоретично можливе незалежне і випадкове створення схожих страв кількома різними компаніями. При цьому питання приналежності буде достатньо важко визначити.

На сьогоднішній час досвід багатьох розвинених країн показує, що патентування прав на кулінарні вироби є дієвим і достатньо поширеною процедурою. Прикладом може слугувати перший патент на виготовлення молочного шоколаду компанії Nestle, який був отриманий ще в 1867 році [3, с. 27]. Але все-таки потрібно звернути увагу на те, що патентування стосується в основному процедури приготування продуктів харчування, а не страв, які ми звикли бачити в ресторанах чи готувати самі.

Отже, можна зробити висновок, що рецепт страв являється об'єктом інтелектуальної власності й займає провідне місце в даній сфері права. Для забезпечення унікальності блюд, багато провідних компаній світу та звичайні ресторани використовують різні способи та засоби захисту. Двома найбільш поширеними виступає створення рецепту як результату інтелектуальної власності та патентування рецепту, якщо він відповідає всім необхідним вимогам.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23. 12. 1993 р. № 3792-ХІІ. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1994. № 13. Ст. 64.

2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 23.12.1993 р. № 3687-ХІІ. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1994. № 7. ст. 32.
3. Бобнева Г. Ю. Захист прав інтелектуальної власності на продукцію парфумерного виробництва та кулінарні рецепти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. зб. наук. праць. Дніпропетровськ. 2011. Вип. 1. С. 23-28.

Науковий керівник: Філінович Валерія Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, Національний авіаційний університет

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Бунт Роксолана

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Сучасний розвиток України має формуватися на знаннях історичного минулого, злагоді громадянського суспільства і держави, використанні історичного правового досвіду. Саме тому сьогодні зростає значення дослідження історії української державності і права. Насамперед, це стосується тих історико-правових питань, вивченню яких попередньо приділялося недостатньо уваги, а саме питанню становлення і розвитку кримінального права та інституту покарання у джерелах права Галицько-Волинської держави (1199–1349 рр.).

Теоретичну основу дослідження становлять праці Ісаєвича Я., Тищика Б., Бойка І. та ін. *Метою* наукової розвідки висвітлити ряд особливостей кримінального права Галицько-Волинської держави.

Особливу увагу у джерелах права Галицько-Волинської держави було присвячено регулюванню кримінально-правових відносин. У Галицько-волинській державі кримінальне право як сукупність джерел руського права, які налічували кримінально-правові норми середньовічного періоду, розвивалося на засадах станової нерівності в правах. У порівнянні з Київською Руссю, держава сформувала своє кримінальне право в напрямі глибшого розуміння злочину, який сприймається не тільки як приватне посягання на інтереси людини чи родини, а й як порушення правопорядку та загроза безпеці людства.

У Галицько-Волинській державі розвиток правового інституту покарання був більш чітким порівняно з періодом Київської Русі. За нормами «Руської Правди» було чітко визначено підстави для призначення та виконання покарання шляхом поділу майнового відшкодування на віру (передавалася до княжої скарбниці) та годовщину (виплачувалася потерпілому та його родині). Передача князю віри була одним з чинників переходу кримінального права до сфери державної діяльності суспільства.

Нанесення легких тілесних ушкоджень, дрібні крадіжки розглядали громадські суди, які керувалися переважно усним звичаєвим правом. У деяких випадках громадські суди не тільки вирішували кримінальні справи про середні та тяжкі злочини, а й виконували судочинство щодо бояр. Це був унікальний український правовий досвід [2]. Справи середньої тяжкості щодо завдання майнової шкоди, здійснення значних

тілесних ушкоджень, справи з великою кількістю потерпілих або з потерпілими та правопорушниками з вищих прошарків розглядали представники князя, які керувалися переважно писаним князівським правом.

Князь мав право розглядати спірні справи надзвичайної важливості, в яких йшлося про злочинців, які зазіхали на державні інтереси, князівську родину, суспільний спокій. При призначенні покарання в таких випадках князь міг керуватися не нормативно-правовими актами, а власним розсудом, державними та суспільними потребами. У Галицько-Волинській державі поняття юридичної особи не існувало, не регламентованим був і вік, з якого наступала кримінальна відповідальність;

У кримінальному праві Галицько-Волинської держави злочини за «Руською Правдою» поділяли на такі види: вчинені навмисно та з необережності; вчинені одноособово та в співучасті; вчинені з обтяжуючими та з пом'якшуючими обставинами; за об'єктом посягання – злочини проти майна, життя, здоров'я, громадського порядку, у сфері торговельної діяльності, моральних і релігійних засад суспільства [4, с. 85].

Система покарань включала в себе: *по-перше*, головним завданням покарання було відшкодування збитків потерпілому та його родичам та поповнення державної скарбниці, а також - відплата; *по-друге*, право відкрито проголошувало у формі станових привілеїв класовий характер покарання.

Аналізуючи особливості мети покарання згідно з «Руською Правдою», варто погодитися з І. Бойком, який зазначає, що її сутність відображала світоглядні позиції пращурів українців, які виробили особливу ментальність, правосвідомість на основі справедливості, доброзичливості, працьовитості, миролюбства, гідності, чесності [1, с. 121].

За твердженням В. Ухача нормами кримінального права у Галицько-Волинській державі були передбачені такі види покарань за злочини: а) помста злочинця з боку потерпілого або його родичів; б) грошове стягнення з майна злочинця, що складалося з двох частин - одна на користь князя, друга - потерпілій стороні; «віра» - грошовий штраф у 40 грн. (князівський кінь оцінювався в 3 грн.); подвійна віра (80 грн. - за вбивство огнищанина, князівських мужів); «дика віра» - штраф, що сплачувався членами верви за вбивство, вчинене на її території; «головництво» - грошова винагорода родичам убитого (дослідники вважають, що вона дорівнювала розміру віри); в) продаж - грошовий штраф, котрий стягувався зі злочинця на користь князя за вчинення інших злочинів проти особи, а також за більшість майнових злочинів (12 вища

ставка продажі, 3 і 1 грн.); г) «потік і пограбування» - вища міра покарання, що встановлювалася за три види злочинів: убивство в розбої, конокрадство, підпал будинку й гумна; д) у виняткових випадках – смертна кара [3, с. 45].

Отже, протягом др. пол. XIII – перш. пол. XIV ст. Галицько-Волинська держава досягла високого рівня політичного розвитку. У Галицько-Волинській державі існувала достатньо розвинута система кримінального права, основу якої вона отримала у спадок від Київської Русі. Тому, вивчення історії кримінально-правової політики має вагомим значення, оскільки дає можливість простежити становлення досліджуваного інституту, визначити досягнення науки кримінального права та законодавця на різних етапах розвитку відповідного інституту з метою подальшого його удосконалення.

Література:

1. Бойко І. Й. *Інститут покарання у джерелах права Галицько-Волинської держави (1199-1349 рр.)*. URL: <http://www.apdp.in.ua/v69/41.pdf> (дата звернення 14.11.2020 р.).
2. Правда Русская: в 2-х томах / Под. ред. Грекова Б.Д. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1947. Т.2. 864 с.
3. Ухач В.З. *Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
4. Тищик Б. Й., Бойко І.Й. *Історія держави і права України: акад. курс: підручник*. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Київ : Ін Юре, 2015. 807 с.

ДИНАМІКА СИСТЕМИ ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧ. XX СТ.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Буцький Павло Едуардович

здобувач кафедри історії та археології Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького

В умовах відродження різних форм власності на території незалежної України значної актуальності набуває вивчення особливостей землеволодіння минулих сторіч. В процесі історичного розвитку аграрного сектора економіки України мало місце існування різних форм землеволодіння та землекористування. Їх вивчення дозволяє не тільки краще зрозуміти історію конкретного регіону, але і виявити тенденції в розвитку земельних відносин. Аналіз історіографії питання динаміки системи земельної власності у Таврійській губернії дозволяє з'ясувати

ступінь дослідження суспільно-історичних процесів, що відбувалися у період формування капіталістичних відносин. У зв'язку із вищезазначеним об'єктом дослідження є територія Таврійської губернії. Предмет дослідження – історіографія питання динаміки системи земельної власності у Таврійській губернії. Мета дослідження полягає у аналізі історіографії питання динаміки системи земельної власності у Таврійській губернії. Історіографію з досліджуваного питання можна, умовно, розділити на 3 типи: дореволюційну (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.); радянську (1917-1991 рр.); роботи сучасних дослідників (1991-2006 рр.).

Перші відомі узагальнюючі дослідження, що дають динамічну картину розвитку землеволодіння та землекористування, з'являються в другій половині 19 ст. Це було пов'язано із збільшенням інтересу суспільства до особливостей аграрних відносин на території Російської імперії, і необхідністю поліпшення аграрної ситуації. Серед таких робіт слід відзначити монографію В.Є. Постнікова «Южнорусское крестьянское хозяйство», яка ґрунтувалася на земській статистиці та особистих спостереженнях. В цій роботі була зроблена найвдаліша спроба на базі різноманітних джерел послідовно прослідити етапи розвитку господарства на території Таврійської губ. [16].

Важливим є дослідження Ф. Лашкова та Г.Блюменфельда що до особливостей землеволодіння на Кримському півострові, яке було перевидано у 2011 році. Авторами зібрані перші матеріали по земельним відносинам у кримських повітах Таврійської губернії [1].

До числа робіт, в яких аналізується статистика землеволодіння окремих повітів відноситься «Сборник статистических сведений по Таврической губернии (Крестьянское хозяйство в Мелитопольском уезде)», складений К. Вернером і С. Харизоменовим у 1887 році [2].

«Очерк поземельных отношений в Таврической губернии» и «Государственный земельный фонд Таврической губернии» – дві роботи М.В. Неручева, надають цінні відомості про забезпечення селян надільною землею на початку ХХ ст., форми селянської оренди [11; 12].

Важливе значення для дослідження процесів особливостей збору та обробки статистичних даних, які стосуються землеволодіння та землекористування, мають праці В.В. Святловського «К вопросу о судьбах землевладения в России (статистика мобилизации земельной собственности)» та «Мобилизация земельной собственности в России (1861-1908 г.)» [18; 19].

Важливі відомості про особливості болгарського землеволодіння в Таврійській губернії представлені в монографії Д.С. Державіна «Болгарские колонии в России», але слід зазначити відсутність в роботі істотної інформації про приватне землеволодіння болгар і про їх відношення до Столипінської реформи [3].

Специфічні риси німецького землеволодіння розглядаються в праці О. Клауса «Наши колонии». Використовуючи багато офіційних статистичних матеріалів, О. Клаус був одним з перших, хто дослідив проблему безземелля колоністів та обґрунтував її причини через призму земельних відносин в середовищі самих колоністів [6].

В науковій літературі радянського періоду виділяються матеріали міжреспубліканських симпозиумів по аграрній історії Східної Європи. Серед різноманітності статей, розміщених в цих виданнях, вимагає уваги стаття М.М. Максименко «Уставные грамоты Таврической губернии», що стосується земельного положення кріпаків [9].

Серед дисертаційних досліджень цього періоду, слід виділити роботу С.А. Секиринського, в якій даються загальні відомості про положення селянського населення на півдні України, виділяючи материкові повіти Таврійської губернії, як окремий економіко-географічний район. С.А. Секиринський розглядає основні форми землеволодіння в цьому районі, відзначаючи мале значення поміщицького, а також аналізує дані про селянську оренду [20].

Після отримання Україною незалежності увага до різних питань аграрної історії України посилюється. З'являються дисертації, підручники, монографії, що стосуються, не тільки аграрної проблематики в цілому, але і джерелознавчих питань дослідження історії Таврійської губернії. Сучасну літературу умовно можна розділити на 3 види – роботи з питань історії землеволодіння та землекористування, дослідження з історії статистики та збірники документів.

О. Замуруйцев та О. Жиряков у своїх дослідженнях розкрили особливості поземельних відносин у німецьких колоніях Таврійської губернії в пореформений період. На прикладі Бердянського та Мелітопольського повіту були висвітлені основні моменти земельно-правових відносин в колоніях [4].

Особливості болгарського землеволодіння досліджує С.І. Пачев який аналізує характер аграрних відносин у сільському господарстві та розвиток торгово-промислової сфери у болгарських колоніях [13-15].

Питання характеру землеволодіння і соціального розшарування серед болгарських переселенців у Таврійській губернії були порушені у статті М.М.Максименка та Г.Н.Губенко [10].

Землеволодіння та землекористування в материкових повітах Таврійської губернії досліджує А.М. Крилова на основі описово-статистичних джерел вона розкриває особливості землеволодіння та землекористування в Північному Приазов'ї [7; 8].

В монографії Н.Р. Темірової показана еволюція поміщицького землеволодіння, розглянуті питання оренди і застави землі. Звертає увагу

ретельне вивчення автором радянської історіографії поміщицького землеволодіння в Південній Україні [21].

Особливості Столипінської реформи на Півдні України, сутність її регіональних особливостей в Таврійській, Херсонській, Катеринославській губерніях досліджуються в дисертації О.М. Приймак. Він розглядає земельні та соціальні процеси як взаємозв'язок між всіма основними категоріями населення: селянами, сектантами, колоністами та ін. [17].

В різноманітні сучасної літератури слід виділити працю А.І. Карагодіна «История Запорожского края: 1770-1917», у якій приділяється серйозна увага вивченню питань землеволодіння та землекористування у контексті комплексного вивчення історії регіону у відповідний період. [5].

Таким чином, у вітчизняній історіографії накопичений певний досвід вивчення історії землеволодіння та землекористування. Спираючись на широке коло джерел, автори розкривають різні аспекти земельних відносин Таврійського регіону. Проте, назріла необхідність комплексного дослідження проблеми, виходячи з сучасних методологічних позицій.

Література:

1. Блюменфельд Г.Ф., Лашков Ф.Ф. *Крымско-татарское землевладение; Сельская община в Крымском ханстве. Земельные отношения*. Симферополь Салта, 2011г. 590 с.
2. Вернер К., Харизоменов С. Сборник статистических сведений по Таврической губернии. *Крестьянское хозяйство в мелитопольском уезде*. М., 1887. т. 1, вып. II. VIII, 128, 45, 131, 51 с.
3. Державин Д.С. *Болгарские колонии в России (Таврическая, Херсонская и Бессарабская губернии)*. София, 1914. 259 с.
4. Замуруйцев О. Аграрні відносини в німецьких і менонітських поселеннях Таврійської губернії в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. *Наукові записки ТНПУ імені Володимира Гнатюка*. Сер. Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка, 2016. Вип. 1, ч. 1. С. 42–45.
5. Карагодин А.И. *История Запорожского края: 1770-1917* (документы и материалы). Запорожье, 2002. 456 с.
6. Клаус А. *Наши колонии*. СПб., 1869. 456 с.
7. Крилова А.М. Земські статистичні публікації як джерело дослідження землеволодіння етнічних та соціальних груп Північного Приазов'я. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Запоріжжя, 2010. Вип. XXVIII. С. 446–451
8. Крилова А.М. Описово-статистичні джерела дослідження землеволодіння та землекористування в Північному Приазов'ї (друга

половина XIX -початок XX ст.). *Український селянин*. 2012. Вип. 13. С. 28–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrstel_2012_13_8

9. Максименко М.М. Уставные грамоты Таврической губернии. *Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы*. 1962 г. Минск: Наука и техника. 1964. С. 455-463.

10. Максименко М.М., Губенко Г.Н. Характер землеволодіння і соціальне розшарування серед болгарських переселенців у Таврійській губернії в другій половині XIX – на початку XX століття // Проблеми слов'янознавства.– Вип.18.– Львів,1978.– С.70– 77.

11. Неручев М.В. *Государственный земельный фонд Таврической губернии*. Симферополь, 1907. 87 с.

12. Неручев М.В. *Очерк поземельных отношений в Таврической губернии*. Симферополь, 1907а. XVI, 412 с.

13. Пачев С.І. Болгарські колонії Північного Приазов'я (1861-1917 гг.): комплексне дослідження: *автореферат дис. ... кандидата історичних наук*: 07.00.01. Запоріжжя, 1996. 19 с.

14. Пачев С.І. Развитие экономики болгарских колоний в Приазовье (1861-1914). *Болгарське населення півдня України: Дослідження і документи*. Вип.1. Запоріжжя, 1993. С.27-38

15. Пачев С.І. Поземельні відносини у приазовських болгар в другій половині XIX – на початку XX ст. *Наукові записки Інститут української археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського НАН України*. Т. 5. К., 1999. С. 196-209

16. Постников В.Е. *Южнорусское крестьянское хозяйство*. М., 1891. XXXII, 392 с.

17. Приймак О.М. Столипінська аграрна реформа на Півдні України. (1906-1917 рр.): *Автореф. дис... канд. іст. наук*: 07.00.01 / Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2002. 19 с.

18. Святловский В.В. *К вопросу о судьбах землеустройства в России (статистика мобилизации земельной собственности)*. СПб., 1907. 103 с.

19. Святловский В.В. *Мобилизация земельной собственности в России (1861-1908 г.)*. 2-е издание. СПб., 1911. 152 с.

20. Секиринский С.А. *Сельское хозяйство и крестьянство Крыма и Северной Таврии в конце XVIII-XX в. (1783-1917 гг.)*: Автореф. дис... д-ра истор. наук: 07.00.02 / Симферопольский гос. универ. Львов, 1974. - 34 с.

21. Темірова Н.Р. *Поміщики України в 1861-1917 рр.: соціально-економічна еволюція*. Донецьк: ДонНУ, 2003. 319 с.

Науковий керівник: Пачев Сергій Іванович, кандидат історичних наук, доцент, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В УКРАЇНІ-РУСІ

Гніденко Анастасія

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Сучасний правовий статус жінки в Україні ґрунтується на глибокому історичному корінні. Оформлення державними органами зазначеної правової категорії відбувалося на фоні складних політичних процесів: зміни форм держави, зміни правлячих верхівок, вплив релігії, тощо. Сьогодні бачимо, що права жінок є затверджені у Конституціях держав, різних Міжнародних документах у сфері забезпечення гендерної рівності, зокрема у Загальній декларації прав людини, Конвенції про політичні права людини (1952 р.), Конвенції ООН Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) та ін. Проте питання про підвищення ролі жінок у всіх сферах суспільного життя, на практиці, не реалізоване в повному обсязі. Саме цей фактор і пояснює актуальність вивчення соціально-правового становища жінки крізь історичну призму, для формування і вирішення поточних проблем щодо забезпечення прав жінок та надання рівних умов для реалізації усіх можливостей.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Заруби В., Кривошивого П., Пономаренка Л. та ін.

Метою наукової розвідки є дослідити становлення і розвиток правового становища жінок часів Київської держави.

Після хрещення Русі почало змінюватись правове становище жінки. Якщо у дохристиянський період вона не могла самотійно виступати у правовому житті, перебувала у повній власності чоловіка, то у християнський період жінка отримала певні особисті права та була дієздатним членом суспільства. Прихід релігії був надзвичайно важливим етапом для підвищення національної свідомості та згуртованості, проте вона також стала однією з причин для дискримінації деяких прав жінок.

У першому посланні апостола Петра зазначається: «1 Так само ви, жінки, коріться своїм чоловікам, щоб, навіть якщо деякі й не вірять слову, були поведженням жінок позискані без слова, 4 але в середині людського серця, в нетлінності душі, лагідної та мовчазної: це багатоцінне перед Богом. 5 Бо колись і святі жінки, які надіялися на Бога, себе приоздоблювали, корившись своїм чоловікам» [1]. Звідси і беруться витоки недопущення жінок до влади, невагомості жіночої думки та покора її чоловікові.

Вважається, що в древній Русі до заміжжя дівчина з родовитої сім'ї, як правило, не мала права виходити за межі батьківської садиби. Чоловіка їй підшували батьки, і до весілля вона його зазвичай не бачила. Після

весілля її новим «господарем» ставав чоловік, а іноді і тесть. Виходити за межі нового будинку, не виключаючи відвідування церкви, жінка могла лише з дозволу чоловіка. Без дозволу чоловіка жінка не могла знайомитися з ким-небудь, вести розмову, дарувати чи отримувати подарунки.

Справжню свободу жінка набувала лише після смерті чоловіка. Вдови ставали повноправними господинями у домі, до них переходила роль глави сімейства. Взагалі ж, на дружині лежала вся відповідальність за ведення домашнього господарства, за виховання дітей молодшого віку [2].

Упродовж X – перш. пол. XVII ст. юридичного закріплення набуває воєвиявлення жінки при вступі у шлюбно-сімейні відносини. Мається на увазі, що і звичай і закон вимагали згоди нареченої на одруження [6]. Також незалежно від соціального статусу, жінки могли вимагати розлучення, хоча звичаєве право оберігаючи сім'ю від внутрішніх конфліктів підтримувало лише ті розлучення, підставою для яких була відсутність дітей або хвороба одного з подружжя [3].

В «Уставі Ярослава» зазначається, що порушення угоди з боку нареченого розглядалося як вияв зневаги до дівчини й каралося грошовим штрафом: «Про девку сир краявши, за и сором єї 3 гривни , а що втрачено, то є заплатити , а митрополиту 6 гривен, а князь казнить» Суспільство було зацікавлене в тому, аби дівчина вийшла заміж, оскільки за нормами давньоруського законодавства вона по смерті своїх батьків позбавлялася права на спадщину. Закон передбачав і відповідальність батьків, коли дочка не виходила заміж [4].

Найважливішим писемним правовим кодексом Київської держави була «Руська правда». Окремі статті цього документа присвячені правам жінок. Так, у 88 статті, зокрема, відзначається: «якщо хтось уб'є вільну жінку, то підлягає такому ж суду, як і вбивця вільного чоловіка». Як бачимо в певній мірі проглядається рівність чоловіка та жінки перед законом, проте ніяк не повне рівноправ'я. На це вказує і те, що в «Розширеній Правді» про вбивство вільного чоловіка йдеться у перших статтях, про жінку – аж у 88; а також уточнення до даної статті: «Але якщо винною була сама вбита, тоді стягнути з убивці пів вири, тобто 20 гривень». Такого уточнення у статтях, які встановлюють виру за вбивство вільного чоловіка, немає. Однак 88 стаття «Руської Правди» недвозначно засвідчує, що чоловік не мав над жінкою «права життя і смерті».

Характерною особливістю давньоруського права було те, що, на відміну від західноєвропейського, воно забезпечувало досить широкі майнові права жінки. Зокрема, у статті 90 «Руської Правди» зазначається: якщо помре вільний селянин-смерд і в його домі залишаться незаміжні доньки, «...тоді виділити на них деяку частину» (майна). Решту

успадковував князь. У разі, якщо помре хтось із бояр або дружинників, відзначається в наступній, 91 статті, «...то князь не успадковує. А спадок одержують доньки, якщо синів не залишиться». «Руська Правда» розширеної редакції стверджує, що у жінки і чоловіка могло бути роздільне майно (приватна власність), адже жінка приносила в сім'ю чоловіка придане. У законі обумовлено і право жінки на певну частку майна після смерті чоловіка; беззастережним визнається її право на володіння тим майном, яке чоловік визначив їй за життя: «Якщо дружина після смерті чоловіка не виходить заміж, то на неї виділити частину майна померлого. А тим майном, яке їй чоловік визначив за життя, вона володіє поза спадком». Водночас зазначається: «а до чоловікової спадщини дружині немає справи» [5].

Вищевикладене дає підстави для певних узагальнень. Жінки все ще залишались залежними від чоловіків, їх слово не мало ваги у політичних питаннях, тільки після смерті чоловіка жінка могла перебрати повноваження глави сім'ї. Думка жінки набувала важливості при виборі нареченого, жінка могла вимагати розлучення за певних обставинах. Мала право власності й володіння приданим, а також майном чоловіка після його смерті.

Література:

1. *Новий Завіт. Перше послання апостола Петра*. URL: <https://bible-lessons.in.ua/bible/new/book21/gl01.html> (дата звернення 12.11.2020 р.).
2. *Русский народ. Его обычаи, предания, суеверия и поэзия*. Ростов-на-Дону, 1996.
3. Кривошей О.П. *Жінка в суспільному житті України за часів козаччини: Історичні розвідки*. Запоріжжя: «Поліграф»-«Просвіта», 1998. 68 с.
4. *Церковный устав Ярослава 1051-1054* [Електронна копія]: Київ, 1870. С. 663–668.
5. Пономаренко О. *Руська Правда*. URL: <https://iknigi.net/avtor-lyubov-ponomarenko/95311-ruska-pravda-lyubov-ponomarenko/read/page-1.html> (дата звернення 13.11.2020 р.).
6. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2018. С. 169.

ВИКОРИСТАННЯ УСНОІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖЕРТВ РЕПРЕСІЙ КОМУНІСТИЧНОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ (1990-ТІ РР. ДО СЬОГОДЕННЯ)

Караулов Олександр

аспірант кафедри історії України, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Актуальність теми: Хвилі реабілітації осіб незаконно притягнутих до кримінальної відповідальності в період утвердження і функціонування комуністичного режиму дійсно повернули імена жертв політичних репресій і відкрили докази злочинів тоталітарного минулого, але відновлення повного образу історичної дійсності є неможливим без безпосереднього дослідження реабілітаційних процесів. Усна історія є багатофункціональним явищем, тому необхідно розглянути доцільність та оцінити потенціал усноісторичних джерел в межах дослідження комплексу заходів, спрямованих на встановлення історичної справедливості, відновлення політичних, соціальних, економічних та інших прав (реабілітаційних процесів).

Мета роботи – з'ясувати дослідницькі можливості, які пропонують усноісторичні джерела, проаналізувати взаємообумовленості між пам'яттю, суб'єктивними поглядами людини та історією.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

- коротко розглянути поняття «усна історія»;
- проаналізувати деякі тематичні інтерв'ю та спогади безпосередніх свідків-учасників подій пов'язаних з процесом реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму;
- сформулювати логічний підсумок за результатом проведеного дослідження.

В історичній науці міцно закріпився термін «усна історія». Класик усноісторичних досліджень А. Портелі тлумачить даний термін як тип історичного дослідження, в якому усним джерелам відводиться важлива, але не виключна роль [1, с. 32].

Незважаючи на відсутність єдиного підходу щодо визначення поняття «усна історія», вважаємо, що найбільш влучними є наступні:

- 1) Усна історія – це біографічне або тематичне інтерв'ю зі свідком-учасником події/подій», де при цьому підкреслюється виняткова важливість розуміння суб'єктивного життєвого досвіду людини [2, с. 159].

2) Усна історія – це процес ініціативного, цілеспрямованого документування усних вербальних повідомлень «учасників та свідків» історичних подій шляхом інтерв'ювання та аудіального або аудіовізуального записів розмови [3, с. 5].

Усні спогади, свідчення свідків подій виступають цінним джерелом. В рамках проведення даного дослідження було проаналізовано тематичні інтерв'ю безпосередніх учасників, що так чи інакше пов'язані з процесами реабілітації жертв, які потерпіли від репресій комуністичного тоталітарного режиму. Так, наприклад, цікавим є інтерв'ю Голови Національної комісії з реабілітації Романа Подкура, який назвав причини активізації процесів реабілітації жертв сталінських репресій в сучасній Україні. Науковець зазначає, що: «Чинником, який різко підштовхнув процес переосмислення минулого і прискорив потребу в реабілітації, стала поведінка Російської Федерації, яка розпочала агресію проти України. І не лише пряма агресія, а й процеси, які почалися в російському суспільстві ще задовго до цього, і активізувалися останнім часом. Мова йде про те, що Росія почала виправдовувати дії сталінського режиму, намагатися його відбілити. Там на повному серйозі ідуть дискусії, що начебто Сталін правильно вбивав тих, хто боровся за незалежність, виправдовується терор та інші політичні репресії, мовляв без цього неможливо було обійтися. І ця риторика торкнулася не лише висловів політичних діячів, які намагаються «сподобатися» публіці. Йдеться про унормування цих позицій у науковому й освітньому просторі – а це вже набагато серйозніше». Також Р. Подкур відмітив, що: «Перший закон про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму був прийнятий ще у квітні 1991 року. Але тоді ще Комуністична партія мала великий вплив на політику і намагалася не допустити кардинальної ревізії минулого. І цей Закон був певним компромісом між прокомуністичними силами та україноцентриськими націонал-демократами. З одного боку сам факт старту процесу реабілітації у ті часи, коли ще вчора над усім тяжіла «керівна і спрямовуюча сила Комуністичної партії», уже був великим проривом. Але з іншого, у ньому лишилися обмеження щодо реабілітації людей, які воювали в УПА, а тому, начебто, були причетні до вбивств чи грабунків. Ще одна категорія, на яку не поширювався той закон, і які враховані в цьому – це діти репресованих» [4].

Натомість суддя Конституційного суду РФ у відставці А. Кононов у своєму інтерв'ю відмітив, що реабілітаційні процеси, що відбувались в 1990 рр. це була скоріш спроба вибачитись перед репресованими. Даючи оцінку процесам реабілітації того періоду А. Кононов зазначив, що: «Держава повинна була вибачитися і вона це зробила» [5].

Цікавим в контексті дослідження реабілітаційних процесів є виступ від 2 квітня 2004 р. тодішнього начальника Державного архіву Служби

безпеки України полковника С. М. Богунова на урочистому заході з нагоди 10-ої річниці створення ДА СБ України, де було зазначено, що: «Відповідальним завданням ДА СБ України є відновлення юридичної та історичної справедливості стосовно багатьох тисяч репресованих, послідовне виконання Закону України “Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні. З цією метою Державним архівом Служби безпеки та архівами тимчасового зберігання її регіональних органів переглянуто понад 300 тисяч кримінальних справ. Саме із цими справами пов’язана більшість звернень громадян і запитів державних органів, яких щороку надходить до архіву близько однієї тисячі» [6, с. 13-16].

Таким чином, усні свідчення, тематичні інтерв'ю є вагомим та цінним емпіричним матеріалом для дослідника. Без сумнівів усну історію слід визначати як окремий напрямок історичної науки. В контексті досліджуваної теми усноісторичні джерела слугують засобом заповнення «білих плям» у історії щодо заходів, спрямованих на встановлення історичної справедливості, відновлення політичних, соціальних, економічних та інших прав, але на нашу думку потребують подальшої розробки питання, що стосуються дослідження специфіки таких джерел, адже їх використання завжди залежить від поставлених завдань та мети процесу пізнання певних подій та обставин.

Література:

- 1) Портелли А. Особенности устной истории / А. Портелли // Хрестоматия по устной истории / [пер., сост., введение, общ. ред. М. В. Лоскутовой]. – СПб. : Изд-во Европ. унта, 2003. – С. 32–51.
- 2) Середа В. Усна історія як метод і методологія: деякі проблеми створення та інтерпретації усноісторичних джерел / В. Середа, Л. Малес // Україна модерна. – 2007. – №11. – С. 159–165.
- 3) Археографічне опрацювання джерел усної історії. Методичні рекомендації / [Упорядник: Н. Сурева. Наук. ред. А. Бойко]. – Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2006. – 20 с.
- 4) Інформаційний портал Український тиждень: «Сподіваємося, що у сучасного політикуму таки вистачить розуму не блокувати роботу комісії з реабілітації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/History/234047?fbclid=IwAR1QUhapA0iJuuDzJxluXZxRx13gY1-wSmFN5pQjGs0fVfyvMwMwAvc7w1k>
- 5) Інформаційний портал MEDUZA: «Государство должно было извиниться» Закон о реабилитации жертв политических репрессий работает уже четверть века. Что он дал?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://meduza.io/feature/2016/10/18/gosudarstvo-dolzno-bylo-izvinitnya>

б) Виступ начальника Державного архіву Служби безпеки України полковника С. М. Богунова на урочистому заході з нагоди 10-ої річниці створення ДА СБ України, 2 квітня 2004 р. // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – Київ, 2004. – № 1/2 (22/23). – С. 13–16.

ВИБОРЧЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Лаврів Ілона Володимирівна
студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету

Виборче законодавство – основа демократичних виборів та ефективного формування політичної системи, ним гарантується право громадян брати участь у виборчому процесі та право бути обраними до представницьких органів влади. Саме завдяки виборам вирішується питання щодо напрямів подальшого розвитку країни, визначаються політичні та державні лідери [1, с. 12].

Становлення виборчого права в країнах світу мало вплив на розвиток виборчого законодавства в Україні. Водночас, формування органів влади та закладення виборчого законодавства ЗУНР має свої особливості й переваги, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

Дослідженню виборчого законодавства ЗУНР присвячено наукові пошуки С. Кульчицького, М. Луцького, І. Мищака, Б. Тищика, В. Ухача, М. Чубатої та ін. [8].

Метою наукової розвідки є проаналізувати окремі положення виборчого законодавства ЗУНРу.

Як слушно зазначав І. Терлюк, Західноукраїнська народна республіка від самого постання, навіть в умовах серйозних труднощів: претензіями на її землі з боку сусідніх держав, збройною агресією на свою територію, міжнародним невизнанням і т. ін., у внутрішній політиці демонструвала спокійну, злагоджену і успішну роботу по розбудові національної держави, наводячи лад та безпеку населення. Особливе значення для розбудови ЗУНР як національної держави, насамперед через виразну національно-демократичну ідеологію, мали її конституційне законодавство й конституційно-правові пошуки [2, с. 146].

Особливість виборчого законодавства Західноукраїнської народної республіки полягає, насамперед, у тому, що воно було розроблене за короткий час, але за рівнем демократичності не мало на той час світових аналогів.

13 листопада 1918 року Українська національна рада прийняла «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської імперії», що складався з п'яти артикулів і визначив основні конституційні засади ЗУНР. Так, зокрема, «Артикул 4 закріплював верховенство і суверенітет народу в державі, який здійснює їх через свої представницькі органи, обрані на підставі загального, рівного, прямого виборчого права під час таємного голосування, за пропорційною системою. Виборчим правом наділялися всі громадяни держави, без урахування національності, статі» [3].

Основою виборчого законодавства ЗУНР стали прийняті навесні 1919 р. закони (на той час – в ЗОУНР), що спрямовувалися на вдосконалення політичної системи держави – «Про вибори до Союму Західної області Української Народної Республіки» і «Про скликання Союму Західної області Української Народної Республіки». Цими нормативними актами визначався порядок обрання та діяльності нового парламенту (вибори планувалися на червень 1919 р.). Так, згідно з прийнятим УН Радою Виборчим законом (14 квітня 1919 р.), однопалатний Сейм мали обирати громадяни на основі загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні. Активне виборче право надавалося громадянам, котрі досягли 20 років, пасивним виборчим правом користувалися особи від 28 років. Депутатів слід було обирати за національно-пропорційною системою, тобто за кожною національною групою, залежно від кількості населення, відтак було визначено певне число депутатів. Це гарантувало всім національним меншинам, незалежно від перебігу виборчої кампанії, право мати своїх депутатів у парламенті. Так, з 226 депутатів Сейму українці мали обрати 160, поляки – 33, євреї – 27, німці – 6. Це навіть давало національним меншинам більше мандатів (66 співвідносно до 160 українських), ніж було процентне співвідношення національних сил у державі, де українці становили 75% населення. У зв'язку з цим львівський науковець Б. Тищик справедливо наголошує, що такого демократичного, на державному рівні, забезпечення прав національних меншин при виборах законодавчих органів, по суті, не знала і не знає донині світова виборча практика [4, с. 178]. Існувала певна категорія осіб, які позбавлялися свого виборчого права обирати чи бути обраними, а саме - особи душевнохворі, раніше засуджені за вчинення кримінальних злочинів, за злочини і порушення проти виборчої свободи [5].

Хоча, в силу розвитку історичних подій, проведення виборів у червні 1919 р. стало неможливим, дослідження особливостей виборчого законодавства ЗУНР є важливим з точки зору вдосконалення як вітчизняного виборчого законодавства, так і діяльності органів влади у контексті його формування. Адже, як зазначив М. Стахів: «Українська

Національна Рада і Державний Секретаріат працювали гарячково над тим, щоб будова державності мала виразну легальну підставу і щоб таким чином панував у державі правний порядок» [6, с. 53]. Аналізуючи діяльність Державного Секретаріату, Виділу УНРади та самої УНРади, а також законодавство про Сойм та про вибори до Сойму, правознавець констатував, що УНРада твердо стала на засадах загальної демократії, відкидаючи рішуче всілякі концепції обмеження прав народу щодо вибору свого найвищого законодавчого органу, в тому числі «трудова демократія», що була характерною для діяльності Директорії, та «радянську систему» з її пролетарською диктатурою [7, с. 75]. Коментуючи положення закону про обов'язкове виділення майже 30 % мандатів представникам національних меншин, М. Стахів стверджував, що «таким чином закон усував раз на завжди національні виборчі конфлікти» [6, с. 53].

Таким чином, виборче законодавство – важлива ланка в побудові Української держави, адже від його якості значною мірою залежить подальша ефективність роботи представницьких органів. Виборче законодавство має опиралось на демократичні цінності, забезпечувати верховенство і суверенітет народу шляхом обрання ними представницьких органів на основі загального, рівного, прямого, таємного голосування. При цьому важливе дотримання громадянських прав усіх виборців, незалежно від національності, віросповідання і статі.

Література:

1. Марцеляк О. Виборче право: сучасне розуміння і сутність. *Публічне право*. 2011. № 2. С. 12-18.
2. Терлюк І.Я. Правове забезпечення національного принципу державного будівництва у ЗУНР. *Західноукраїнська народна республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення)*. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (1 листопада 2018 р.). Львів. Випуск 2. С. 145-149.
3. Луцький М. Правова характеристика конституційного законодавства ЗУНР. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. - Вип. 27(1). С. 30-33.
4. Тищик Б. Законотворча діяльність та державний устрій Західноукраїнської народної республіки. *Галичина: Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. 2001. № 5-6. С. 195-201.
5. Маланій О. Конституційне законодавство ЗУНР. *Університетські наукові записки*. 2010. № 1. С. 56-63.
6. Стахів М. *Західна Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр.* Скрантон: Український робітничий союз, 1959. Т. III. С. 53.

7. Чубата М. В. Дослідження істориками права законодавчих основ організації та діяльності центральних і місцевих органів державної влади в ЗУНР. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 73-78.

8. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2018. 378 с.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ ЗА ШЛЮБНО-СІМЕЙНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ-РУСИ

Піменова Каміла

студентка I курсу Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Історія розвитку українського сімейного права сягає давніх часів, ще до формування Київської Русі як держави. Адже сучасний правовий статус жінки в шлюбно-сімейних відносинах в Україні ґрунтується на глибокому історичному корінні.

Питання правового становища жінки та шлюбно-сімейних відносин у процесі розвитку й становлення нашої держави є найбільш актуальними, оскільки вони вже самі по собі є основою становлення й розвитку суспільства.

Питання шлюбно-сімейних відносин та правове становище жінок у Київській державі було предметом дослідження різних учених. До них можна віднести, зокрема, Ярмонову Е.Н., Грицяк Н. В., та інших.

Мета наукової розвідки – комплексний аналіз правового становища жінки за шлюбно-сімейним правом України-Руси.

Формування норм шлюбно-сімейного права в Київській державі відбувалося внаслідок поєднання давніх руських правових звичаїв і привнесених наприкінці X ст. християнських норм. Незаперечним є той факт, що й родинне право в епоху Давньої Русі було досить добре розвиненим. Найбільш відомі документи України-Руси, що регулювали правове становище жінок - Руська Правда та Статут князя Ярослава про церковні суди.

У «Руській Правді» розширеної редакції відбився частково процес зміни правового статусу жінки від рівноправного з чоловіком до підлеглого. Ст. 88 встановлює розмір штрафу за вбивство жінки. Він удвічі менший за штраф за вчинення такого ж злочину щодо вільного чоловіка. Тут уже вимальовуються риси феодального суспільства з його відверто меншовартісним ставленням до жінки.

У церковному статуті Володимира Великого міститься норма, за якою насильство над боярськими дружинами й дочками каралося

штрафами в розмірі від однієї до п'яти гривень золотом, а за інших – до п'яти гривень сріблом. Це те ж суто феодальна норма, що закріплює соціальну нерівність жінок різних станів [5]. Нерівність жінок, внаслідок соціального стану, закріплена також і в Церковному Статуті Ярослава. Наприклад, перша стаття цього документу говорить про звичайне тоді на Русі викрадення дівчат та накладає на викрадача більш або менш тяжку грошову пеню, залежно від соціального стану викраденої [2].

Отже, можна підсумувати, що віра за вбивство жінки була вдвоє і навіть вчетверо разів меншою, ніж за вбивство чоловіка, а законодавство Київської держави було спрямоване, у першу чергу, на захист заможних жінок.

Шлюбно-сімейне право цього періоду допускало полігамію, а формами шлюбу були купівля, викрадення й приведення нареченої у свою оселю [4, с. 131-141]. За часів Київської Русі шлюбний вік (мінімальний вік вступу до шлюбу) зорієнтований був на візантійське законодавство й становив для дівчат – 12–13 років, а для юнаків – 14–15 років. Але ці норми застосовувалися у середовищі привілейованих верств населення [2].

Слід зазначити, що позитивною рисою законодавства України-Руси було те, що в перше жінки отримали рівні з чоловіками права щодо майнового становища в сім'ї. Необхідним наслідком цивільної рівноправності дружини стало надання їй права власності.

Не можна залишити без уваги той факт, що Київська Русь була єдиною країною в Європі, де жінка з початку другого тисячоліття нашої ери мала право спадкування власності після смерті чоловіка [4, с. 131]. Після смерті чоловіка вдова отримувала частину спадщини й могла очолити сім'ю. Вона ставала опікуном своїх дітей. Мати вільно розпоряджалася тільки своїм майном.

При вирішенні питання про розлучення, яке регулювалося Статутом Ярослава, становище жінки з чоловіком було нерівноправним. Характерно, що обов'язкове розлучення наступало тільки в разі провини дружини, а подружня невірність чоловіка не давала жодних підстав для розлучення.

Отже, короткий історичний аналіз законодавства Київської держави щодо правового становища жінок дає підстави для наступного висновку - в галузі шлюбно-сімейного права жінок досить часто обмежувалися. До того ж, в давньоруській державі існувала соціальна нерівність, внаслідок якої права жінок у багатьох випадках визначалися соціальним походженням. І, звичайно, закон оберігав заможних жінок.

Література:

1. Грицяк Н. В. Суспільний стан української жінки: історична ретроспектива та сучасні проблеми. *Жінка в Україні: Міжвід. наук.зб.* / За ред. А. І. Комарової. Київ, 2001. Т. 23. С. 322-335.
2. Іванов В., Озель В. Укладення шлюбу за українським звичаєвим правом. *Персонал.* 2007. № 5.
3. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій)*. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2018. 378 с.
4. Ричка В.М. Шлюб і подружнє життя у Київській Русі. *Український історичний журнал.* 1992. № 1. С. 131-141.
5. Ярмонова Е.Н. *Правовое положение женщин на Руси с IX по XV века: автореферат дис.... канд. юрид. наук.* Ставрополь, 2004. 30 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ПІДДАНИХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Рибальченко Анастасія Андріївна
студентка другого курсу Інституту права, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

Приватне життя сім'ї та інститут шлюбу в усіх цивілізаційних культурах регулювалися нормами звичаєвого права. В такий спосіб сформувались усталені шлюбно-сімейні традиції, які в кожній народності мають свої особливості. Здавалося, що вони є непорушними і не зазнають змін з плином віків. Однак зародження християнства, поширення його вчення (Святого Письма, апостольських правил) потужно вплинуло на інститут сім'ї та шлюбу, змінивши його докорінно. На перше місце постали засади моногамності, нерозривності та церковного нагляду за шлюбно-сімейними відносинами.

Усталений баланс порушився після Великої Західної Схизми 1054 року – розкол християнської церкви на православну та католицьку конфесії [1, с. 347]. В подальшому кожна із них заклала власні засади щодо змісту інституту шлюбу, особливостей його укладення та розірвання. Так, православна церква реципіювала поняття шлюбу із Юстиніанівського законодавства і закріпила його в Номоканоні в XIV титулах патріарха Фотія 883 року. Відповідно до документу: «Шлюб – це союз чоловіка та жінки, під яким розуміється цілісність спільного життя». Означене поняття було відтворене у Кормчих книгах, які використовувалися як джерело права в руській державі. Згодо після розколу християнських церков православ'я дотримувалося принципу

одновірності. Не дозволялося укладення шлюбу між православним і нехристиянином, в той же час церковний шлюб був можливим із католиками, протестантами та іншими віруючими, що сповідували віру в триєдиного Бога за умов вінчання та виховання дітей у православ'ї.

Так, католицька церква негативно ставилася до змішаних міжконфесійних шлюбів. Зокрема канон 1124 розділу VI Кодексу канонічного права забороняв укладення шлюбу католика та християнина-некатолика без спеціального дозволу. Даний дозвіл, згідно з канonom 1125, мав бути отриманий від місцевого ординарія. При цьому, особа католицького віросповідання мала пообіцяти не зректися своєї віри та виховувати дітей у дусі католицизму. Окрім того, канон 1108 передбачав можливість укладення такого шлюбу лише в присутності католицького священника.

Відтак бачимо розбіжності в підходах до укладення шлюбу, тому подолання міжконфесійних колізій фактично покладалося на плечі державної влади, де проживали піддані, які сповідували християнство східного та західного обрядів. До таких держав належить Російська імперія. Розширення її кордонів, поширення впливу на католицьке населення вплинуло і на підходи Святійшого Синоду (термін) до визначеної проблеми. 23 червня 1721 року з'явився наказ «О дозволеніи находящимся в Сибирской Губернии Шведским пленникам вступать в браки с православными, без перемены исповедуемой ими веры» Святійшого Синоду, який дозволив представникам інших конфесій укладати шлюб з православними підданими Російської імперії за умови укладання шлюбу в православній церкві та виховання дітей у дусі православ'я [2, с. 5]. Наступним кроком на врегулювання даної проблеми стало опублікування 18 серпня цього ж року Послання Святійшого Синоду до православних «Про безперешкодний вступ у шлюб з іновірцями», де було фактично дозволено католикам брати участь у православних ритуалах. У 1768 році був виданий «Трактат вічний між Всеросійською імперією та Річчю Посполитою Польською», згідно з яким змішаний шлюб мав укладатися у вірі, до якої належала наречена, сини мали сповідувати віру батька, а дочки – матері. 16 жовтня було видано указ саме для польських земель під назвою «Щодо шлюбу людей різних вір та віросповідань від Польщі губерній», цей указ стосувався і правобережної України. В цьому указі було визнано можливість конфліктів у родині, де сини та дочки були різної віри, тому вирішено, що дитина має бути хрещена у вірі батька. Варто зазначити, що російська влада сформувала Київську губернію на території колишньої Речі Посполитої, а постанови цього указу поширювались на території, які було приєднано від Польщі. У 1830 році Микола I видав указ "Про права і обов'язки сімейні", у якому вимагалася розписка від католика, що він не

буде нав'язувати свою віру родині і шлюб буде укладено згідно з канонами православ'я. 23 листопада 1833 року було видано наказ Сенату «Щодо вінчання шлюбів осіб православного віросповідання з іновірцями з повернених від Польщі губерній на підставі загальних чинних в Російській імперії узаконень» встановив, що вінчання має здійснювати православний священник, а діти мають бути виховані у православній вірі. Указ 1768 року був визнаний недійсним внаслідок втрати суверенітету Річчю Посполитою. У статті 72 Законів громадянських було вказано, що шлюб католика і православного є недійсним, якщо він не був укладений у присутності православного священника. Крім того, щоб укласти шлюб, дозвіл мав надати ксьондз.

Варто зазначити, що, вимагаючи від католика розписку про ненав'язування віри, російська влада переслідувала політичні мотиви. У 1830 році відбулося польське повстання і стало зрозуміло, що поляків варто асимільовувати, бо католицизм є домінуючою релігією поляків, більшість повстанців сповідували саме її. Таким чином стояла мета русифікувати поляків та зупинити їх національний рух.

Для того, щоб зрозуміти практичне вирішення питань змішаних шлюбів, нами було проаналізовано Метричні книги православних і католиків Васильківського повіту 1840-их років.

Аналіз джерел вказує на поодинокі факти існування змішаних шлюбів. Так впродовж 1840-1850х років у церкві Різдва Богородиці в містечку Рокитне Васильківського повіту було укладено всього 261 шлюб, з них міжконфесійних - 12, що складає 5 % відсотків від всіх шлюбів. Отже, очевидним є тенденція непопулярності таких союзів, яка в тому числі посилювалася канонічними нормативними колізіями. Метричні книги також вказують, що окремі молодята після весілля змінювали віру, у більшості випадків на поступки йшла жінка-католичка. Так, 2 листопада 1841 року в селі Житні Гори одружився дворян Феодосій Фомін Березовський (православний) та Марія Теодорівна Ярошевич (католичка). На момент народження їхніх синів Родіона та Івана мати Марія уже була православною. Подібний випадок мав місце у 1849 році – католичка Софія Бобрикова, яка вийшла заміж за православного Симеоном Здебського на момент народження дочки Тетяни також стала православною.

Таким чином, проаналізувавши міжконфесійні шлюби Російської імперії можна простежити, що віросповідність в сім'ї визначалася за чоловіком. Якщо він був православним, то шлюб укладали у церкві за східним обрядом, а якщо католик – то у костелі за західною традицією. Щоправда, існували і винятки, де чоловіки-католики погоджувалися взяти шлюб із православними жінками за східним обрядом. Таких випадків в регіоні нами було виявлено 4, а саме шлюб Ксаверія Зборського з Марією Плішкановською, шлюб Флоріана Вірховського з Марією Маєвською,

шлюб Стефана Зелінського з Олександрою Гловацькою, шлюб Павла Юрковського з Софією Злочевською.

Варто зазначити, що перед проведенням церемонії вінчання як таїнства передувала процедура зміни католицького імені в документах, яке мало подібну співзвучність з православними святими. До прикладу Теодор Ярошевич був записаний як Федір. При цьому нерідко допускалися грубі помилки, а саме католичка Маріанна Теодорівна Ярошевич була записана яка Марія, що є хибним. Справжнім ім'ям мало бути Маріанна.

Отже, міжконфесійні шлюби регулювалися канонами обох конфесій та законодавством Російської імперії. Щоправда, домінуючу роль мало останнє, яке фактично змушувало католиків укладати шлюб у православній церкві, не даючи жодного вибору, бо лише таке вінчання мало юридичну силу. Крім того, молодята зобов'язувалися виховувати дітей у дусі православ'я. В означеному підході вбачаємо порушення прав католиків на свободу віросповідання. Російська імперія нав'язувала православ'я як основну релігію, не дозволяючи молодятам самостійно вирішувати, де вінчатися і яку віру обирати дитині. Це можна пояснити бажанням асиміляції впливової еліти польського суспільства, яка прагнула до здобуття незалежності. Поставлена мета Російської імперії була досягнута атже величезна кількість дітей зі змішаних шлюбів, не маючи свободи вибору, стали православними.

Література:

1. Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ. Видавництво «Основи», 2001. – с. 346-347.
2. Ведяев А. В. Смешанные браки в русской православной церкви в синодальный период. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/smeshannye-braki-v-russkoy-pravoslavnoy-tserkvi-v-sinodalnyu-period/viewer> (access date: 14/11/2020)
3. Амбарцумов. И. В. Проблемы и коллизии брачного права Российской империи (конец XIX – начало XX века). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-i-kollizii-brachnogo-prava-rossiyskoy-imperii-konets-xix-nachalo-xx-veka/viewer> access date: 14/11/2020)
4. Ференс-Сороцкий А. А. Проблемы брачного права православной церкви. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-brachnogo-prava-pravoslavnoy-tserkvi/viewer> access date: 14/11/2020)
5. Мацелюх І. А. Умови для укладення шлюбу в українській гетьманській державі та російській імперії XVIII ст.: порівняльно-правові характеристика. Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2015. Випуск 2 (101). – с. 73- 76.

6. Кодекс канонического права. Институт философии, теологии и истории Св. Фомы. Москва. 2007.

7. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 127. Оп. 1012. Спр. 1954, 2017, 2069, 2128, 2194, 2250, 2316, 2378, 2444, 2444, 2528, 2586.

ІСТОРІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Савіцький Борис Богданович

учень 9 класу Чижиківської ЗОШ I-III ступенів, Підберізької ОТГ

Як свідчить багатоміліардна історія людства, злочинність є постійним супутником його існування та розвитку. Більше того, в останні століття у переважній більшості країн спостерігається зростання рівня найбільш небезпечних злочинів. Значною мірою це зумовлено складним перехідним етапом розвитку держави та багатьма іншими, як суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками [4]. Перший писаний закон, який ми можемо досліджувати, це складений на основі звичаєвого права, збірник законів, який відомий нам під назвою «Руська правда», складений у Київській державі у XI – XII століттях. Це був перший писаний кримінальний кодекс, згідно якого можна було здійснити суд, відносно того, чи іншого злочину. В основі правового регулювання суспільних відносин у Галицько-Волинській державі були джерела права Київської Русі, які відповідали її соціально - економічному розвитку, тому не було необхідності створювати нове законодавство. Проте під впливом нових соціально-економічних, культурних і політичних відносин галицько-волинські князі видавали грамоти, які розвивали та вдосконалювали чимало положень руського права. Головними джерелами права в Галицько-Волинській державі були звичаї, Руська правда, князівське законодавство, магдебурзьке право, церковне право.

Захоплення і утримання українських земель польсько-литовськими феодалами поступово обумовило зміни як у судоустрої, так і в судочинстві України. Так, до кінця XIV ст. судоустрій і судочинство в тій частині України, що входила до Великого князівства Литовського, було подібне судоустрою і судочинству княжої доби. У середині XVI ст. було проведено судову реформу. На Більському сеймі (1564 р.) магнатів і шляхту було позбавлено права судової юрисдикції. Великий князь створив у кожному з повітів, на які було розділено Велике князівство Литовське, земський, гродський і підкоморський суди. Кримінальні справи розглядалися у гродських судах. У містах, де діяло магдебурзьке право, судові справи розглядалися судовою колегією, яка складалася з в'їта і

лавників. Їхня юрисдикція поширювалася на міщан. Вагомою була судова компетенція церкви. Діяли церковні духовні та доменіальні суди [5].

В українських землях, що ввійшли після цього об'єднання до складу Польщі, було поширено польську судову систему. Водночас на українських землях залишався чинним Литовський статут 1566 р. Після прийняття у 1588 р. III Литовського статуту він стає джерелом права в усіх українських землях і діяв там як найавторитетніше джерело права протягом багатьох років .

Деякі особливості мав процес розгляду справ у так званих копних судах (судах громад), діяльність яких здійснювалася в українських землях за часів їх перебування у складі Литви і Польщі. Право на існування копних судів було оформлено законодавчо, зокрема, в статті 9 розділу XIV Литовського статуту 1588 р., яким вони за своїми функціями і самостійністю прирівнювалися до інших урядових судів . Копні суди розглядали справи про крадіжки, розбійні напади, знищення чужого майна, завдання тілесних ушкоджень, вбивства тощо. Як зазначає дослідник копних судів Губик А.О., їх діяльність базувалася на звичаєвому праві українського народу, підтвердженням чому є те, що "в копному судочинстві збереглося чимало рис, характерних для судової діяльності громад періоду Давньоруської держави". Однією з характерних особливостей копного судочинства, на думку Юхо І.О., було те, що "в ньому мало місце поєднання в одній особі судового і слідчого органу" [5].

Універсали гетьмана Богдана Хмельницького є важливим правовим джерелом, яке дає можливість проаналізувати процес формування кримінального права Української держави в середині XVII ст., адже переважна більшість універсалів, незалежно від свого основного змісту, вказують на певний злочин як суспільно небезпечне діяння або бездіяльність та можливе покарання за вчинене. Кримінально-правові норми гетьманських універсалів спираються на такі правові джерела Української держави — Війська Запорозького: Зборівські статті 1649 р. та привілеї польських королів, а з 1654 р. — Переяславсько-Московські статті та царські грамоти.

Ліквідувавши у 1781 р. полково-сотенний устрій, Катерина II запровадила в Лівобережній Україні адміністративний губернський устрій. З другої половини 90-х рр. XVIII ст. губернська реформа розпочалася і на Правобережній Україні. З новим адміністративним поділом України в значній мірі була пов'язана побудова тут судової системи. Так, на початку XIX ст. у таких українських губерніях, як Слобідсько-українська, Херсонська, Катеринославська та Таврійська судові системи були приведені у відповідність з судовою системою, що функціонувала у корінних губерніях центральної Росії. В той же час на Правобережній Україні, яка з 1569 р. по 1793 р. знаходилася у складі Речі

Посполитої, а потім була приєднана до Російської імперії, до 1830 р. продовжувала діяти система польських судів, яку було ліквідовано царським указом від 30 жовтня 1831 р. Судова система Правобережної України стала схожою з судовою системою Лівобережної України [5].

В 1917-1920 рр. в умовах жорсткої боротьби за владу функціонувало кілька форм української національної державності. У цей же період відбувався активний пошук ефективних і оптимальних моделей українського національного права. Суди та правоохоронні органи Центральної Ради, гетьманату Скоропадського та Директорії в їх діяльності деякий час керувалися законами колишньої Російської імперії та Тимчасового уряду. Характеризуючи законодавство гетьмана П. Скоропадського, продовжував діяти дореволюційний Статут кримінального судочинства".

У Західно-Українській Народній Республіці судоустрій і судочинство базувалися на законодавстві Австро-Угорщини. Позитивним у створенні органів державної влади та правової системи ЗУНР стало те, що вона не пішла шляхом революційних, соціальних експериментів, зокрема, не було повністю ліквідовано старе австрійське законодавство, яке продовжувало діяти, оскільки не суперечило цілям Української держави. Це стало однією з гарантій забезпечення стабільності держави, оскільки ліквідація старого законодавства і відсутність нового могли призвести до правового нігілізму та анархії в державі" [5].

Процес формування в Україні основ радянського кримінального права поширювався за принципом доцільності, який протиставлявся принципу законності. Офіційний орган ЦВК України систематично друкував декрети, постанови, накази та інші документи Російської республіки, які з моменту їх опублікування набували юридичної сили в Україні. Головні завдання права, що їх визначила Програма Російської Комуністичної партії, Декрети II Всеросійського з'їзду Рад та прийняті органами влади РСФРР наступні нормативно-правові акти, ставали також першоджерелами права в радянській Україні.

Одним з найбільш дієвих інструментів забезпечення тотального контролю більшовицького центрального керівництва над усіма сферами суспільного життя мало стати радянське кримінальне право. Свідченням цього стало віднесення в сталінській Конституції (1936 р.) усього кримінального законодавства до відання СРСР в особі його найвищих органів державної влади. Процес десталінізації СРСР приніс звуження сфери кримінальної відповідальності та її пом'якшення за злочини, що не мали великої суспільної небезпеки. Так, вже в 1954 р. відміняється кримінальна відповідальність за прогули та самовільне полишення роботи. З січня 1955 р. знижуються кримінальні покарання за дрібні крадіжки (за окремі з них встановлюються виправно-трудова робота).

Разом з тим, законодавець посилював відповідальність за найбільш тяжкі злочини, зокрема спрямовані проти життя громадян. Наприклад, указом ПВР СРСР "Про посилення кримінальної відповідальності за навмисне вбивство" (30 березня 1954 р.) було відновлено застосування смертної кари до навмисних убивць [7].

Вироблені загальні та специфічні положення і принципи розвитку вітчизняного кримінального права лягли в основу діючого сьогодні Кримінального кодексу України, що був прийнятий 5 квітня 2001 р. і набрав чинності з 1 вересня 2001 р. Серед новацій Кодексу, відзначимо наступні: відповідальність за навмисне доведення підприємства до банкрутства, фіктивне банкрутство, незаконну приватизацію державного і комунального майна шляхом заниження його вартості або використання підроблених приватизаційних документів; введення кримінальної відповідальності за такі злочини проти громадського порядку і моралі, як проституція, примушення до зайняття проституцією або втягування до неї. При цьому, якщо раніше передбачалася відповідальність за згвалтування тільки жінки, то тепер передбачена кримінальна відповідальність за подібні дії і стосовно чоловіків; вилучення норми про кримінальну відповідальність за образу або наклеп (ці питання вирішуватимуться в цивільно-правовому порядку) тощо. Водночас у новому КК України залишилися недопрацьованими ряд інститутів. Це суттєво погіршує процес застосування кримінального закону, вимагає нових змін і доповнень. А отже, - забезпечує пролог розвитку вітчизняного кримінального права.

Література:

1. За редакцією В.В. Сташиса. В.Я. Тація Кримінальне право України. – Харків, 2010.
2. За редакцією В.О. Навроцького Українське кримінальне право. – К. 2013
3. Любов Паномаренко. Руська правда. <https://www.rulit.me/books/ruska-pravda-read-394363-1.html>
4. І.Й. Бойко. Актуальні проблеми держави і права. – К. 2013.
5. Дисертація з права. Перебудова кримінального процесу України в контексті Європейських стандартів: теорія, історія і практика, Тацій В.Я. 2004р.
6. Злочини і покарання в Україні-Гетьманщині за універсалами Богдана Хмельницького (1648-1657 роки). А. Козаченко. Вісник Академії правових наук України. 4/ 35.

7. Терлюк І.Я. Огляд історії кримінального права України. - Львів, 2007.

Науковий керівник: Жеребецька Романа Володимирівна, Чижиківська ЗОШ I-III ступенів, Підберізіцівська ОТГ

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО УНОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКІВ ОУНІВСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ ТА ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Стебницький Віктор

магістр юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Упродовж майже тридцяти років незалежності України у суспільстві не вщухають дискусії щодо визначення та формулювання офіційної оцінки діяльності суб'єктів національно-визвольного руху середини ХХ століття та унормування на законодавчому рівні правового статусу тих громадян, чия активна патріотична позиція наближала проголошення національної державності в Україні.

Метою наукової розвідки є висвітлити окремі аспекти законодавчого унормування правового статусу учасників оунівського націоналістичного підпілля (далі - ОУН) та вояків Української повстанської армії (далі - УПА).

Після виборів до Верховної Ради Української РСР та місцевих рад усіх рівнів у березні 1990 року, що їх програли комуністи в трьох областях Галичини, Народний рух України порушив питання про політичну реабілітацію ОУН і УПА [4, с. 15]. Після 24 серпня 1991 року ветерани УПА, а також політичні або громадсько-політичні організації, які вважали себе правонаступниками ОУН, порушили питання про визнання Української повстанської армії воюючою стороною у Другій світовій війні. Ця вимога обґрунтовувалась тим, що задовго до появи самостійної та незалежної Української держави сотні тисяч українців у лавах ОУН і УПА боролися за свободу і незалежність України.

1 лютого 1993 року Президія Верховної Ради України ухвалила Постанову «Про перевірку діяльності ОУН-УПА». Згідно з цією Постановою на Міністерство юстиції України, Академію наук України, Міністерство закордонних справ України було покладено завдання щодо створення урядової комісії щодо перевірки діяльності ОУН-УПА. Але через відсутність належного фінансування положення Постанови не були реалізовані повною мірою [4, с. 18]. Ситуація була частково виправлена з

прийняттям 22 жовтня 1993 р. Верховною Радою України I скликання Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Відповідно до цього Закону вояків УПА, які брали участь у боях проти німецьких загарбників на тимчасово окупованій території України до 1944 р. включно, було визнано учасниками бойових дій [4, с. 19]. Зокрема, пунктом другим ст. 1 Указу Президента України від 14 жовтня 2006 року № 879 «Про всебічне вивчення та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення» Глава держави зобов'язав Кабінет Міністрів України «розробити разом із Національною академією наук України з урахуванням фахового висновку робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА законопроект про український визвольний рух 20-50-х років ХХ ст., статус і соціальний захист його учасників, в якому, зокрема, передбачити визнання діяльності організацій, які боролися за Українську самостійну соборну державу у 20 – 50-х роках ХХ ст., українським визвольним рухом» [4, с. 18]. У 2008 р. Президент України вніс до Верховної Ради України Законопроект «Про правовий статус учасників боротьби за незалежність України 20 – 90-х років ХХ ст.», що мав на меті визначення офіційного ставлення держави до учасників боротьби за незалежність України у ХХ ст. [4, с. 18].

9 квітня 2015 року український парламент більшістю голосів ухвалив Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», № 314-VIII [1]. Стаття 1 Закону окреслює перелік організацій, представники яких визнаються борцями за незалежність України (слід наголосити, що визначений перелік не є вичерпним і у подальшому може доповнюватися розпорядженням уряду України) [2]. Стаття 2 визначає юридичний зміст правового статусу учасників боротьби за незалежність України. Діяльність зазначених представників (у Ст. 1) кваліфіковано як правомірну, згідно як міжнародного так і вітчизняного законодавства [2; 3]. Стаття 3 Закону встановлює право державних органів влади, а також органів місцевого самоврядування надавати соціальні гарантії і пільги або інші виплати борцям за незалежність України та членам їхніх сімей [1].

Таким чином, *по-перше*, Закон уперше в історії України передбачає державне визнання історичної справедливості щодо осіб (зокрема ОУН і УПА), які провадили боротьбу за незалежність України, надаючи їм правовий статус та належне вшанування; *по-друге*, боротьба збройних формувань українського національно-визвольного руху у контексті міжнародно-правового регулювання була легітимною, а її стратегія і тактика відповідали нормам міжнародних конвенцій, які встановлювали правила ведення війни; *по-третє*, віриться, що позитивним наслідком прийняття цього Закону буде значне зменшення суспільно-політичної

напруги щодо суспільної та історичної оцінки значення національно-визвольної боротьби у ХХ столітті.

Література:

1. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» від 09.04.2015 року № 314-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/314-19> (дата звернення 07.10.2019 р.).
2. Ухач В.З. Правовий статус суб'єктів національно-визвольної боротьби середини 40-х – сер. 50-х років ХХ ст. (національне законодавство). URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/28615/1/64.PDF> (дата звернення 10.11.2019 р.).
3. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2018. С. 169.
4. Федоренко В.Л., Білий О.В., Дрьомов С.В., Шутович В.В. Проблеми законодавчого забезпечення реабілітації вояків Української повстанської армії, які постраждали від політичних репресій радянської влади. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3(8). С. 14-21.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ РЕФОРМИ 1862 РОКУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Західноукраїнського національного університету

Створення правоохоронної системи в Російській імперії було пов'язано з реформами державного управління, які проводилися Петром І. Протягом наступних ХІХ– поч. ХХ століть правоохоронні органи формувалися із чітким розподілом функцій і визначенням завдань. Забезпечення безпеки державного механізму та конституційного ладу – було основною метою їх функціонування.

Заявлена наукова проблематика ставала предметом наукових зацікавлень таких науковців як – О. Білявської, В. Іванова, В. Петровського, Ю. Холода та ін.

Метою наукової розвідки є проаналізувати окремі аспекти проведеної з ініціативи царизму поліцейської реформи 1862 року з метою реформування чинної системи загальної поліції в Російській імперії в контексті буржуазних реформ 1960-х – 1970-х років.

Поліційну реформу 1862 р. було підготовлено всіма попередніми подіями економічного і соціально-політичного життя імперії [1].

По-перше, реформування поліцейського апарату в 60-х роках ХІХ ст. перебувало в безпосередньому зв'язку зі скасуванням кріпосного права, оскільки поліція розглядалася царським урядом як пріоритетний засіб державного управління в період проведення селянської реформи [4, с. 14].

По-друге, нагальною була потреба зміцнити репресивні органи у зв'язку з активізацією опозиційних до уряду революційного й національних рухів через невдоволення значної частини населення результатами реформ [1].

По-третє, необхідністю вдосконалення існуючої поліцейської системи, соціально-економічними причинами, зокрема чисельною міграцією до міст великої кількості щойно звільненого без землі селянства [3, с. 13].

Одним з істотних етапів на шляху реформування поліції стало звільнення поліцейських органів від проведення попереднього слідства. Це було продиктовано необхідністю посилення виконавчих функцій поліцейських органів і підвищення ефективності їх діяльності. Остаточне законодавче оформлення поліцейська реформа (окреслювалася нова роль поліції, її структура, фінансування) отримала 25 грудня 1862 р. в указі Олександра II та в *«Тимчасових правилах про устрій поліції в містах та повітах губерній»*, що керуються по загальному установленню (попри назву, документ набув постійної дії й до нього поступово додавалися різні правові акти).

Поліцейське законодавство царської Росії другої половини ХІХ - початку ХХ ст. ґрунтувалося: по відношенню до організації поліції – на *Тимчасових правилах 1862 р.*; по відношенню до предметів відання – на *«Положенні про земську поліцію»* і *«Наказі чинам та служителям земської поліції»* 1837 р. Останні були видозмінені внаслідок здійснення судової та земської реформ [4, с. 13-14].

У повітах було створено поліцейські управління на чолі із *справниками*, яких призначали губернатори. В адміністративно-поліцейському плані повіти поділялися на стани, дільниці та селища.

Поліцейські підрозділи очолювали станові пристави, у підпорядкуванні яких перебували «нижчі чини поліції» - поліцейські урядники.

В усіх губернських містах, деяких містах і містечках існували міські поліцейські управління на чолі з *поліцмейстерами*. Поліцмейстер та його помічник призначалися губернатором (градоначальником). Нижчими адміністративно-поліцейськими одиницями у містах були частини, очолювані міськими приставами, і дільниці, очолювані дільничними. У штаті міських поліцейських управлінь були також «виконавчі урядовці поліції» (помічники приставів, дільничних, поліцейські наглядачі) та «нижчі чини» (городові).

За реформою органи поліції були звільнені від не властивих їм господарських функцій і питань благоустрою, які передавалися органам земського й міського самоврядування. Провадження попереднього слідства передавалося судовим слідчим.

Головним призначенням поліції було «стеження за виконанням законів, охорона безпеки та справ громадського благоустрою» [2, с. 234]. У структурі поліцейських установ у другій половині XIX ст. виникли розшукові відділення (спеціалізовані органи кримінального розшуку).

Наприкінці XIX ст., зважаючи на посилення виступів робітничого класу, царський уряд значно збільшив кількість поліції у промислових районах. Нові поліцейські посади та підрозділи фабрично-заводської поліції створювалися зокрема й на кошти підприємців.

Головними наслідками реформи можна назвати:

- *по-перше*, більш чітку, порівняно із «*Статутом благочиння*», законодавчу визначеність поліцейських функцій «*Тимчасовими правилами*»;

- *по-друге*, зміни в адміністративно-територіальній структурі поліції (створення замість міської та земської поліції у кожному повіті повітових поліцейських управлінь);

- *по-третє*, відокремлення від поліції функцій суду та попереднього слідства (передані суду та судовим слідчим) та функцій благоустрою (передані органам земського та міського самоврядування).

Література:

1. Білявська О. Реформи правоохоронних органів Києва в умовах зростання революційного та національного рухів у пореформенний період др. пол. XIX - поч. XX ст. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/41_5_Biliavska.pdf (дата звернення 12.11.2020 р.).
2. Іванова В. М. *Історія держави і права України: Підручник*. Київ: МАУП, 2007. 552 с.
3. Петровський В.М. *Становлення та розвиток міської поліції Російської імперії у другій половині XVIII - на початку XX ст. (на матеріалах Одеси): автореф. дис. ... к.ю.н. Одеса: [б.м.]. 19 с.*
4. Холод Ю.А. *Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862-1905 рр.: автореф. дис. ... к.ю.н. Харків: [б.м.]. 2001. 19 с.*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БУДІВНИЦТВА АРМІЇ ЧАСІВ УНР І СЬОГОДЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Романюк Д.О.

студент I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Актуальність теми. Українська національна революція – це гіркий, але цінний досвід нашого державотворення, аналіз якого є завжди актуальним для всіх поколінь українців.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Р. Зінкевича, М. Кравчука, О. Колянчука, О. Литвина, К. Науменка, Я. Тинченка, та інших.

Мета цієї статті дослідити правове регулювання будівництва збройних сил Української Народної Республіки та порівняти цей досвід із сьогоденням задля формування україноцентричного та державницького світогляду.

Виклад основного матеріалу. Кожна нація має право на самовизначення, тобто створення власної держави. Задля забезпечення суверенітету держава створює збройні сили, які будуть захищати її від зовнішніх ворогів. Розглянемо розуміння цього у часи української національної революції 1917 року.

Українська революція розпочинається стихійно. За декілька березневих днів формується Українська Центральна Рада, більшість депутатів якої були представниками соціалістично-автономістських партій. Домінування автономізму переросло у небажання брати на себе відповідальність за державотворення. Активна і рішуча меншість Центральної Ради, що називала себе самостійниками, одразу піднімає питання про формування української армії, зокрема лідер самостійників Микола Міхновський створює Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка. Після перемовин 1-4 травня між Богданівцями та представниками штабу Російської армії відбулася легалізація полку, який тепер мав складатися з трьох батальйонів (приблизно 3000 солдат) [1]. Формування полку ім. Богдана Хмельницького стало початком створення української армії.

У травні УЦР скликає 1-й Всеукраїнський військовий з'їзд. 2-й Всеукраїнський військовий з'їзд, що відбувся у червні, затверджує головою УГВК Симона Петлюру, визначає структуру і повноваження цього органу. Також був затверджений курс на перетворення армії у народну міліцію. «Нам треба не постійного війська, але всенародного озброєння, міліції» – стверджував С. Петлюра [2, с. 40]. Іррегулярність

армії законодавчо затвердили у IV Універсалі: «Розпустити армію зовсім, а потім замість постійної армії завести народню міліцію, щоб військо наше служило охороні робочого народу, а не бажанням пануючих верств» [3]. Задля реалізації вищезгаданих планів та подолання деморалізації в армії створюються військові ради та комітети, які повністю беруть під контроль солдатські маси після провального Корніловського заколоту [4, с. 73]. Також ці органи військової демократії відкрили шлях до влади більшовикам, які в кінці 1917 року захопили владу в Росії й розпочали наступ на Україну.

Тобто українська армія за часів УНР формувалася на основі радикальної військової демократії та іррегулярності, військові з'їди стали органами народного представництва і волевиявлення, які сприяли легалізації не тільки побудови української армії, але й існуванню самої Центральної Ради [4, с 70]. Проте ставка на демократичність сприяла зниженню рівня дисципліни й відкритості солдатських мас до ворожої пропаганди. Два останні фактори стали найважливішими причинами військових поразок під час першої радянсько-української війни.

У 1991 році в результаті провального путчу в СРСР Верховна Рада (далі - ВР) проголошує незалежність України й для забезпечення контролю над військовими частинами, що розташовувалися на території України, 24 серпня видає постанову «Про військові формування на Україні» в якій підпорядковує армію Верховній Раді, створює Міністерство оборони і наказує приступити до створення власних збройних сил [5]. Історію нової української армії було розпочато, але закон, який би чітко регулював функції збройних сил було прийнято 6 грудня 1991 року. Цей закон «визначає функції, склад Збройних Сил України(далі - ЗСУ), правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними» [6]. Самі збройні сили захищають конституційний лад, територіальну цілісність та незалежність України [6]. Головнокомандувачем армії є Президент України. Чисельність армії затверджує Верховна Рада з подання Президента. Міністр оборони України, що призначається ВР за поданням Президента, займається реалізацією політичних та стратегічних цілей у сфері оборони, а також забезпечує всебічну життєдіяльність, розвиток та функціонування ЗСУ.

З відновленням незалежності Україна позиціонувала себе, як держава, що прагне до нейтралітету[6]. Відсутність військової загрози та грошей в бюджеті визначили підхід української влади до власної армії. Протягом десятиліть армія України поступово скорочується, а в 2013 році на її підтримку виділялося менше одного відсотка ВВП [7]. Російська збройна агресія радикально змінює підхід української влади до будівництва ЗСУ. Україна заявила про бажання вступити у НАТО й навіть закріпила це у своїй конституції [8]. Почалася модернізація за

стандартами НАТО, а кількість військовослужбовців сягнула 246160 солдат. Тобто армія почала формуватися за західним зразком, і, на відміну від УНР, Україна сьогодні будує регулярну та професіональну армію, яка спроможна утримувати російського агресора від подальшого просування на наші території [7].

Таким чином, аналізуючи й узагальнюючи досвід військового будівництва у минулому столітті та зараз, можна сказати, що сьогодні ми набагато краще готові протистояти росіянам, ніж УНР готова була протистояти більшовикам. Зараз на захисті України стоїть модернізована, організована, професіональна та боєздатна армія, яка має цінний бойовий досвід і це дозволяє заявити, що Українська армія є одною з найбільш боєздатних на континенті.

Література:

1. Богданівці 1917. Створення 1-го Українського полку імені Хмельницького URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2017/06/24/149980/>(дата звернення: 22.10.2020 р.).
2. Зінкевич Р. Д. Другий всеукраїнський військовий з'їзд та його вплив на подальше розгортання українського військового руху 1917 р. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2006. С. 35-40.
3. IV Універсал Української Центральної Ради URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18#Text> (дата звернення: 22.10.2020 р.).
4. Кравчук М. В. Держава та армія УНР в період тимчасового уряду та їх правове закріплення. *Держава і право*. 2010. С. 69-75
5. Постанова Верховної Ради України «Про військові формування на Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1431-12#Text> (дата звернення: 22.10.2020 р.).
6. Закон України Про оборону України 06.12.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/ed19911206#Text>(дата звернення: 22.10.2020 р.).
7. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навч. посібн.* Тернопіль: Вектор, 2011. С. 265.
8. Конституція України. Розділ V. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-v>(дата звернення: 22.10.2020 р.).

ВПЛИВ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Соколовська Галина Миколаївна

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії і гуманітарних наук, Одеська національна музична академія ім. А.В. Нежданової

Стьопін Анатолій Опанасович

доктор історичних наук, завідувач кафедри філософії і гуманітарних наук, Одеська національна музична академія ім. А.В. Нежданової

Останні десятиліття проблема національного державотворення вивчається досить плідно [1; 2; 4; 7; 11]. Особливо цікавим і актуальним, на наш погляд, є дослідження цього процесу під час такої складної епохи, як початок XX століття, оскільки умови і проблеми сучасного державотворення в Україні багато в чому схожі з проблемами, які постали перед творцями української державності на початку минулого століття. Але в більшості досліджень, присвячених цієї проблематиці (за деяким виключенням [3, 6, 9]), не аналізуються причини і чинники, що сприяли або заважали цьому соціально-політичному процесу.

Ідея української державності в умах національної інтелігенції зріла протягом усього XIX ст., про що свідчать революційні події в Російській імперії та Австро-Угорщині. Але реальні умови створення національної суверенної держави для українського народу припадають на початок XX ст. Саме тоді проблема відновлення української державності посідає чільне місце в програмних документах українських національних політичних організацій, партій, рухів, здатних очолювати боротьбу за державну незалежність і побудову власної державності [8]. Але формуванню єдиного національно-визвольного руху заважав такий геополітичний фактор, як тривале перебування українських земель у складі двох імперій. Це не дозволяло виробити єдину концепцію державної незалежності. Не було єдності в розумінні шляхів досягнення і розбудови майбутньої держави серед українських партій в складі Росії. Різновекторність програмних цілей численних українських партій (РУП, УНП, УСП, УСДП, УДП, УРДП, ТУП) пояснюють значною мірою різним соціальним складом партій [8]. Автономія, федерація України у складі Росії, повна її незалежність і самостійність — ось ті основні форми майбутньої державності України, які пропонували ці партії. Дослідники визнають, що федерація була домінуючою в політичному світогляді дореволюційної політичної думки. Але федералізм для більшості патріотів України означав не відмову від національної незалежності, а найбільш

реальною на той історичний момент формою її здійснення. Після того, як віра в здійснення федералістської програми була остаточно втрачена внаслідок великодержавної шовіністичної політики щодо України спочатку Тимчасовим урядом Росії, а потім і політикою радянської Росії, патріоти перейшли до самостійницької концепції. Як слушно визначають сучасні політичні дослідники, на рубежі століть чітко виявилися протиріччя між старим поколінням українських революціонерів і «молодою Україною», між «українофільством» і українством. Протиріччя були також між представниками різних регіонів Наддніпрянщини і особливо між Сходом і Заходом України [10, с. 77].

Неухильне зростання національного руху в Галичині суттєво впливало на взаємини між східними та західними українцями. На думку О.Субтельного, саме східняки, такі як В. Антонович, О. Кониський, П.Куліш, а пізніше М.Драгоманов та М. Грушевський, першими дійшли висновку, що Галичина здатна стати надійною базою національного відродження України. Політична боротьба українців на території Австро-Угорщини була репрезентована трьома політичними течіями – радикалами, соціал-демократами та народними демократами. Крім них, помітне місце в політичному спектрі західноукраїнських земель належало москвофілам. У програмних документах партій, які представляли ці течії (РУРП, УСДП, УНДП), також були різні погляди на українську державу – від автономії до самостійної та незалежної.

Отже, в процесі національного відродження наприкінці ХІХ - на початку ХХ століть, як в Наддніпрянській, так і в Західній Україні виникають політичні партії, переважна більшість з яких у своїх програмах ставлять за мету вибороти державну самостійність України, в той час як політичні партії ліберального спрямування обмежуються лише вимогою отримання нею національно-територіальної автономії.

Важливий етап національно-визвольної боротьби українського народу за свою державу припадає на 1917—1921 рр. В умовах краху Російської й Австро-Угорської монархій та революційних подій український народ знову став на шлях свого державного відродження. Після тривалого історичного періоду русифікації, національного та соціального поневолення в ці роки українці знову спробували відновити свою державу у різних формах національної державності. За революційний період в Україні були створені усілякі структури державності: УНР за Центральної Ради, Українську державу — Гетьманат П. Скоропадського, УНР за Директорії і Західноукраїнську Народну Республіку, які не завжди відповідали поняттю суверенної незалежності. Важливим моментом в національному державному відродженні було утворення в жовтні 1918 р. Західної Української Народної Республіки (ЗУНР). Об'єднання УНР і ЗУНР в одну державу через ряд обставин не

було тоді доведено до логічного завершення. Ці дві національні українські державні формації складали, швидше, конфедеративне державне об'єднання, а не єдину унітарну республіку, що було обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Після злуки Соборна УНР не стала ані унітарним державним утворенням, ані федеративним і втримати державну незалежність не змогла.

Чергування політичних режимів, надзвичайно часта зміна влади свідчили не лише про запеклий та динамічний характер боротьби, а й про відсутність у політичних сил масової соціальної бази або про аполітичність основної маси населення України. На жаль, наприкінці 1920 - на початку 1921 р. процес національного державного відродження був перерваний перемогою об'єднаних радянських збройних сил, встановленням радянської влади на більшій частині України та окупацією західноукраїнських регіонів Польщею, Румунією, Чехословаччиною.

Отже, боротьба за українську державність на початку ХХ ст. була досить плідною. Деяким політичним партіям судилося відіграти вирішальну роль у революційних і національно-визвольних змаганнях. Однак національно свідоме українство становило меншість всього населення. Більшість же селян не встигла набратися національної свідомості і залишилася політично аморфною.

Також суттєвим чинником, який значно ускладнював процес національного державотворення була Перша світова війна, яка двічі прокотилася українськими землями, і в якій українці воювали в арміях протилежних міжнародних блоків. В таких умовах українські еліти вимушені були шукати зовнішніх союзників і навіть «підлаштовуватися під чужі інтереси та геополітичні сценарії» [9]. Українським керівним елітам бракувало здатності згуртуватися на основі загальнонаціональної державотворчої перспективи. На процесі державотворення позначилася також присутність на українській території та участь у воєнних діях армій Німеччини й Австро-Угорщини а також обмеженого французького військового контингенту. Переоцінка іноземних сил як опори в боротьбі за незалежність України також породила труднощі в досягненні незалежної держави [3, 64]. Усі іноземні сили, які залучались до справи збереження самостійності України, в кінцевому підсумку переслідували власні інтереси, нерідко протилежні інтересам народу України. Таким чином, український народ і українська політична еліта розділені між двома імперіями, які опинилися в протилежних воюючих таборах першої світової війни, стали жертвами військово-політичного протистояння Антанти і Четверного союзу.

Після закінчення Першої світової війни боротьба українців за консолідацію своїх етнічних територій в модерну національну державу відбувалася в гострій протидії російських та польських впливів,

мобілізованих на реалізацію їх власних державних проектів. У цих проектах Україна чи певна її частина, розглядалась як власна територія відповідних країн. Тому, незважаючи на значні внутрішні недоліки українського національного руху, вирішальними факторами поразки стали зовнішні. Якщо в Західній Україні це була агресія з боку Польщі та Румунії, то на східноукраїнських землях державність було втрачено через загарбницьку навалу більшовицької Росії. Щодо позиції західних країн, то вони у кращому випадку дотримувалися нейтралітету, у гіршому — допомагали агресорам загарбувати українські землі.

Що стосується радянського етапу історії українського національного державотворення, то можна констатувати, що формальне визнання незалежності УРСР і всі ознаки її державності (столиця, державний гімн, герб, прапор) фактично виявилися суто декларативними і не гарантували їй національний суверенітет. Конкретним, реальним змістом суверенітет України наповнився після розпаду Радянського Союзу і проголошення у серпні 1991 р. незалежності України.

Таким чином, процесу становлення української державності на початку ХХ століття заважала низка об'єктивних і суб'єктивних факторів. По-перше, це низький рівень національної свідомості українства як наслідок тривалої політичної неволі. Українське селянство було малоосвіченим, політично незрілим. Українці не встигли пройти тривалого еволюційного шляху національного розвитку, який підготував би їх до відновлення державності.

По-друге, як український народ, так і його лідери не виявили єдності в поглядах на майбутню державу і не змогли подолати свої внутрішні протиріччя. Провідна верства, яку здебільшого представляла національна інтелігенція, не виробила спільного напрямку дій, за браком досвіду не сформувала підготовлених фахівців для керівництва державними справами як у центрі, так і на місцях.

По-третє, військові, зовнішні, об'єктивні чинники також не сприяли процесу формування суверенної української держави.

Література:

1. Борисова О. Климов А. Історія української державності. Київ: В-во Кондор, 2018. 344с.
2. Грабовський С. Нариси з історії українського державотворення. К.: Генеза, 1995. 608 с.
3. Коцан І. Д. Вирішальні фактори поразки українського народу у визвольних змаганнях (1917-1921 рр.). // Міжкафедральний круглий стіл до Дня Соборності України. Харків. 2017. С.63-67.
4. Киридон А.М. Етапи українського державотворення: кросісторичне дослідження // Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили. Вип. 61, Т. 74. Серія:

- Історія, 2007. Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2007/74-61-1.pdf>
5. Нелюбов О.Р. Роль української еліти в процесі державотворення // К.: Міленіум, 2011. № 3. С. 210–215.
 6. Отрешко В.С. Особливості українського державотворення: Завдання та напрями / Політологічний вісник. Випуск 78, 2015. С.97-106.
 7. Пенглер Т.І. Новітній період українського державотворення та його основні етапи / Т. І. Пеглер // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. К.: ВІР УАН, 2012. Випуск 63 (№ 8). С. 640–646.
 8. Тараненко М.М. Ідеї відродження національної державності в програмних документах політичних партій і організацій України (кін. ХІХ- поч.. ХХ ст.) //Вісник НТУУ, Випуск 1/2 , 2015. С133-140.
 9. Тригуб П.М. Етапи української державності: авторський погляд на проблему // Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили. 2007. Вип. 56. Т. 69. Серія: Політичні науки. Правознавство. С. 123–127.
 10. Україна: політична історія. ХХ – початок ХХІ століття. / за ред.. В.Смолія, Ю Левенця. К. : Парламентське вид-во, 1997. 250 с.
 11. Українська державність у ХХ ст.. (Історико-політологічний аналіз). К.: Політична думка. 1996. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrxx/zmist.htm>

ЗМІСТ

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Тюфанова Галина Олегівна МИРНЕ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ
СПОРІВ У КЛАСИЧНОМУ ТА СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ
ПРАВІ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО АРБІТРАЖУ.....3

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Бінус Аліна Костянтинівна ЩОДО ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ У
СФЕРІ ОПЛАТИ ПРАЦІ.....7

Бондик Радіон Вадимович ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ В
УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.....9

Дишлюк Анна Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
НЕТИПОВИХ ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....13

Казміренко Діана Юріївна ПЕРВИННИЙ ЗАХИСТ ТВОРІВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....15

Пилявська Марія Ігорівна НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО
ПОКРАЩЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ.....16

Рожок Ігор Сергійович ПРАВО НА СТРАЙК ТА РІВНІСТЬ
ПРАЦІВНИКІВ МІЖ СОБОЮ.....18

Ступка Мар'яна Романівна ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ
ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.....19

Ухач Володимир Васильович ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ
ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ НА КОРИСТЬ ТРЕТЬОЇ
ОСОБИ.....21

Чечель Аліна Олександрівна ЧОМУ ШЛЮБНІ ДОГОВОРА –
РІДКІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА?.....24

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Гутник Євгенія Степанівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В
УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....26

Кузнецов Віталій Володимирович ОКРЕМІ АСПЕКТИ
УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
НЕПРАВОСУДНЕ РІШЕННЯ.....30

Лукава Вікторія ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИСЯЖНИХ ЗА
УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ.....33

*Струсевич Наталія Олексіївна, Бондаренко-Берегович Валерія
Валентинівна* ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОРІВНЯЛЬНОГО ТА ВИТРАТНОГО ПІДХОДУ ПРИ
ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....37

**Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне
право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське
право**

Бондарчук Наталія Валеріївна, Осадчук Сергій Васильович
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....42

Братко Ірина Василівна, Кушевська Наталя Миколаївна ПИТАННЯ
КЛАСИФІКАЦІЇ МІЖГАЛУЗЕВИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА.....45

Гнатюк Віталій Віталійович СЕРЕДНЬОСТРОКОВЕ БЮДЖЕТНЕ
ПЛАНУВАННЯ. ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ.....48

Захарчук Руслан Олександрович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
САМОВІЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК.....50

Кісенко Олеся Віталіївна ДОГОВІР КОМПЛЕКСНОГО
ЮРИДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СУБ'ЄКТА
ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ЮРИДИЧНИЙ
ЗМІСТ.....55

*Коверко Юлія Андріївна*ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ
СІМЕЙНИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....59

*Маслова Катерина Володимирівна*СПОСОБИ ВІДЧУЖЕННЯ
ЧАСТКИ В ТОВ: НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ШЛЯХИ
ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ.....61

**Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право.
Інформаційні технології**

Тимощук Анастасія Віталіївна РЕЦЕПТ СТРАВ І ЙОГО МІСЦЕ
СЕРЕД ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....66

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Бунт Роксолана КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ.....69

Буцький Павло Едуардович ДИНАМІКА СИСТЕМИ
ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У
ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.:
ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ.....71

*Гніденко Анастасія*ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В УКРАЇНІ-
РУСІ.....76

Караулов Олександр ВИКОРИСТАННЯ УСНОІСТОРИЧНИХ
ДЖЕРЕЛ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОЦЕСІВ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖЕРТВ
РЕПРЕСІЙ КОМУНІСТИЧНОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ
(1990-ТІ РР. ДО СЬОГОДЕННЯ).....79

Лаврів Ілона Володимирівна ВИБОРЧЕ ЗАКОНОДАВСТВО
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ.....82

<i>Піменова Каміла</i> ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ ЗА ШЛЮБНО-СІМЕЙНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ-РУСИ.....	85
<i>Рибальченко Анастасія Андріївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ПІДДАНИХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.....	87
<i>Савіцький Борис Богданович</i> ІСТОРІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	91
<i>Стебницький Віктор</i> ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО УНОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКІВ ОУНІВСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ ТА ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ.....	95
<i>Ухач Василь Зіновійович</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПОЛЦЕЙСЬКОЇ РЕФОРМИ 1862 РОКУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ.....	97

Історія становлення української державності

<i>Романюк Д.О.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БУДІВНИЦТВА АРМІЇ ЧАСІВ УНР І СЬОГОДЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	100
<i>Соколовська Галина Миколаївна, Стьопін Анатолій Опанасович</i> ВПЛИВ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	103

Підписано до друку 24.11.2020
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net